

White slave trade en white slavery. De Belgische casus vanaf 1902.

*(White slave trade and white slavery.
The Belgian case since 1902)*

HANNAH CORNÉ (01008722)

Promotor: dr. Torsten Feys

Copromotor: dr. Frank Caestecker

Commissaris: Ph. D. Maja Mechant

Masterproef voorgelegd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte voor het behalen
van de graad van Master in de Geschiedenis

Academiejaar 2012 -2013

Verklaring in verband met de toegankelijkheid van de scriptie

Ondergetekende,

.....

afgestudeerd als master in de Geschiedenis aan Universiteit Gent in het academiejaar 2012-2013a en auteur van de scriptie met als titel:

.....
.....
.....
.....
.....

verklaart hierbij dat zij/hij geopteerd heeft voor de hierna aangestipte mogelijkheid in verband met de consultatie van haar/zijn scriptie:

- de scriptie mag steeds ter beschikking worden gesteld van elke aanvrager;
- de scriptie mag enkel ter beschikking worden gesteld met uitdrukkelijke, schriftelijke goedkeuring van de auteur (maximumduur van deze beperking: 10 jaar);
- de scriptie mag ter beschikking worden gesteld van een aanvrager na een wachttijd van jaar (maximum 10 jaar);
- de scriptie mag nooit ter beschikking worden gesteld van een aanvrager (maximumduur van het verbod: 10 jaar).

Elke gebruiker is te allen tijde verplicht om, wanneer van deze scriptie gebruik wordt gemaakt in het kader van wetenschappelijke en andere publicaties, een correcte en volledige bronverwijzing in de tekst op te nemen.

Gent,(datum)

.....(handtekening)

White slave trade en white slavery. De Belgische casus vanaf 1902.

HANNAH CORNÉ (01008722)

Promotor: dr. Torsten Feys

Copromotor: dr. Frank Caestecker

Commissaris: Ph. D. Maja Mechant

Masterproef voorgelegd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte voor het behalen
van de graad van Master in de Geschiedenis

Academiejaar 2012 -2013

Woord vooraf

Eén dag om van twee jaar lesgeven terug naar de schoolbanken te keren. Drie jaar echter, om de vruchten te plukken van een ongewone, leerrijke wending. Met hartverwarmende dank richt ik mij tot mijn tweelingzusje, die er altijd staat en met kritisch lekenoog de lange woordenslingers tot verhelderende volzinnen heeft omgezet. Mijn moeder die met de nodige humor wist om te gaan met een wisselend humeur en meermaals de grote meid flink in te watten wist te leggen. Mijn vader die de passie van geschiedenis deelt door het ontwarren van het familieverhaal en het tijdreizen langs zijn favoriete reispartner, het boek. Verder zijn de betere fanclubs niets vergeleken met de diverse steun die ik vanwege mijn dierbare vrienden en familie heb ontvangen.

Ook mijn promotor, dr. Torsten Feys en copromotor, dr. Frank Caestecker wil ik bedanken voor de sterke begeleiding en het vele geduld. Ik apprecieer van harte hoe ze beiden bereid zijn geweest om in te spelen op korte deadlines en onvoorziene eindsprints van mijn kant. De opleiding leverde bijzondere inzichten op en stimuleerde een attitude waarbij veel zaken driedubbel op de korrel werden genomen. Als het beoefenen of bestuderen van geschiedenis mag worden samengevat in een woord, dan kies ik voor ‘spitsvondig’. Het vraagt namelijk om speels en listig om te gaan met informatie waar de analyse niet aan een kritisch, uitgekookte zienswijze mag ontsnappen.

Lijst met afkortingen

ARA	Algemeen Rijksarchief te Brussel
C.N.B.	Comité National Belge de défense contre la Traite des Femmes et des Enfants
FOD	Federale Overheidsdienst
S.D.N.	Société des Nations of Volkenbond
S.M.P.	Société de Moralité Publique
S.P.	L'Administration de la Sûreté Publique of de Administratie van Openbare Veiligheid
V.N.	Verenigde Naties
WO	Wereldoorlog

Inhoudsopgave

Woord vooraf	i
Lijst met afkortingen	ii
Inhoudsopgave.....	iii
Inleiding	1
Opbouw masterproef	2
1. Theoretisch kader	5
1.1 White slavery in transnationaal perspectief.....	5
1.2 Onderwerp.....	7
1.2.1 <i>White slave trade, white slavery, traite des blanches</i> of handel in blanke slavinnen	7
1.2.2 Vanaf 1902 tot 1949.....	9
1.2.2.1 Nationaal: <i>traite des blanches</i>	9
1.2.2.2 De prostitutie in Brussel tijdens de wereldoorlogen	9
1.2.2.3 Internationaal: <i>white slave traffic</i> en <i>white slavery</i>	10
1.3 Probleemstelling	10
1.4 Methodologie	12
1.4.1 Sociaal-constructieve benadering	12
1.4.2 <i>Clientelist politics</i>	12
1.4.3 Blanke slaaf of slavin?	12
1.4.4 Transcultureel en transnationaal	13
1.4.5 Intersectionaliteit	14
1.5 Migrantenprostitutie: arbeidsmigratie in de seksindustrie.....	14
1.6 Inzet van primaire en secundaire bronnen: algemeen.....	15
1.6.1 Onderzoeksattitude	15
1.6.2 Een diversiteit aan Federale Openbare Diensten	16
1.6.2.1 Justitie en de Dienst Openbare Veiligheid of <i>Sûreté Publique</i>	16
1.6.2.2 FOD Buitenlandse Zaken.....	17
1.6.2.3 Overige FOD's.....	17
1.6.3 De Belgische staat en cijfergegevens.....	18
1.6.4 De vreemdelingenpolitie en het gebruik van cijfermateriaal	19
1.6.5 Conclusie	19
1.7 Inzetbaarheid en kanttekeningen van kwantitatieve gegevens	20
1.7.1 Vreemdelingentelling versus werkelijk aantal vreemdelingen	20
1.7.2 Nieuwe criminelen en oude slachtoffers hand in hand met bureaucratisering	20
1.7.3 Individuele vreemdelingendossiers.....	21
1.7.4 Algemene versus persoonlijke vreemdelingendossiers	22
1.7.5 Migrerende vrouwen als aparte categorie	23
1.8 Inzet van primaire en secundaire bronnen: specifiek.....	24
1.8.1 Algemene dossiers rond prostitutie en de handel in blanke slavinnen	24
2. White slave trade of traite des blanches	25
2.1 Het Belgisch reglementarisme van 1836 tot 1948.....	25
2.1.1 Gereguleerde of gereguleerde prostitutie	25

2.1.2 Gecontroleerde verdraagzaamheid geïnstitutionaliseerd in een gemeentelijk reglement	25
2.1.3 Van een verdraagzame naar een draconische regulering	26
2.1.4 Bloei van een clandestiene seksindustrie	27
2.1.5 Toegelaten betaalde seks en de verschillende visies in België	28
2.1.6 Een geïntensifieerde golf van abolitionisme op het einde van de 19 ^e eeuw	29
2.1.6.1 Schandalen rond prostitutie en <i>white slave traffic</i>	29
2.1.6.2 Abolitionistische groeperingen en een liga van zedelijkheid tegen prostitutie...	30
2.1.7 België en het criminaliseren van prostitutie langs de bescherming van het kind ..	31
2.1.7.1 Zedeloosheid als bedreiging voor het kind	32
2.1.7.2 Risicovolle plaatsen voor vrouwen en kinderen	33
2.1.7.3 Besluit	33
2.1.8 De afschaffing van gereguleerde prostitutie	34
2.1.9 Het Belgisch reglementarisme: analyse en betekenis	34
2.2 De internationale strijd tegen <i>white slave traffic</i> en het groeiende abolitionisme..	36
2.2.1 Illegale migratie en prostitutie	36
2.2.2 Tabel 1	37
2.2.3 De internationale conventie ter repressie van de handel in blanke slavinnen, gesloten te Parijs op 18 mei 1904	37
2.2.3.1 De internationale bijeenkomst ter onderdrukking van de handel in vrouwen, gehouden te Parijs in 1902.....	38
2.2.3.2 De Belgische wetgeving rond handel in vrouwen en kinderen tot 1905	39
2.2.3.3 De Belgische delegatie te Parijs in 1902 en 1904.....	40
2.2.3.4 De Belgische ratificatie in 1905.....	41
2.2.3.5 De onderdrukking van de handel in vrouwen door de Belgische staat vanaf 1905	42
2.2.3.6 Conclusie	43
2.2.4 De internationale conventie ter onderdrukking van de handel in blanke slavinnen, gesloten te Genève op 4 mei 1910.	43
2.2.4.1 Aanpassingen op de internationale conventie uit 1904.....	43
2.2.4.2 De Belgische wet tot bestrijding van den handel in vrouwen en meisjes	44
2.2.5 De internationale conventie voor de onderdrukking van de handel in vrouwen en kinderen, gesloten te Genève op 30 september 1921.....	44
2.2.6 Belgische actoren in de strijd ter onderdrukking van de handel en vrouwen tijdens het interbellum.....	45
2.2.6.1 Een bloeiende samenwerking tussen de S.P. en het C.N.B.	45
2.2.6.2 Isidore Maus als voorvechter in de strijd tegen het reglementarisme.....	46
2.2.7 Interventie van de S.D.N. tijdens het interbellum.....	47
2.2.7.1 Resoluties als oplossing voor steeds terugkerende kwesties	47
2.2.7.2 Comité Spécial des Experts de la S.D.N.: betekenis en gevolgen	48
2.2.8 De internationale conventie ter repressie van de handel in meerderjarige vrouwen, gesloten te Genève op 11 oktober 1933.....	49
2.2.9 De internationale conventie voor de repressie en afschaffing van mensenhandel en uitbuiting vanwege prostitutie, goedgekeurd op de generale vergadering van de V.N. op 2 december 1949 te Lake Succes, New York (NY).....	50
2.3 Algemene conclusies.....	51
3. <i>White slavery</i>	52
3.1 Verschuivende betekenis in tijd en ruimte.....	52
3.1.1 De vervrouwelijking van de blanke slaaf.....	52
3.1.2 De term slavernij.....	53
3.2 Blanke slavernij in haar narratieve vorm.....	54
3.2.1 Ambigue legitimering langs feiten en narratieven.....	54
3.2.2 Voorzichtige houding tegenover narratieven vanwege de Belgische staat.....	55
3.2.3 Symboliek naargelang de discursieve context	55

3.3 Mythe als metafoor voor de waarheid.....	56
3.3.1 Nationalistisch en gendergebonden discours via registratie	56
3.3.2 Racistisch discours vanuit de gebruikte terminologie	57
3.3.3 Discours gevoerd uit angst voor veranderingen.....	57
3.3.4 Moreel discours tegen zedeloosheid	58
3.3.5 Discours rond vrouwelijke seksualiteit via de rol van <i>consent</i> of instemming.....	59
3.4 Abolitionistisch, racistisch en nationalistisch discours binnen de internationale en Belgische gemeenschap	60
Slot.....	62
Referentielijst	65
1. Onuitgegeven bronnen.....	65
2. Uitgegeven bronnen	65
Bijlage(n).....	72
Bijlage 1. <i>The International Agreement for the Suppression of the “White Slave Traffic”</i> , ondertekend te Parijs op 18 mei 1904	73
Bijlage 2. <i>The International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic</i> , ondertekend te Parijs op 4 mei 1910	77
Bijlage 3. <i>The International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children</i> , ondertekend te Genève op 30 september 1921.....	86
Bijlage 4. <i>The International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age</i> , ondertekend te Genève op 11 oktober 1933	89
Bijlage 5. <i>The Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others</i> , ondertekend te Lake Success, New York op 4 mei 1949	93
Bijlage 6. Artikel uit de krant <i>L’Indépendance Belge</i> van 15 mei 1927: “ <i>La Traite des Blanches est-elle un Mythe?</i> ”	100

Inleiding

Kan men *traite des blanches*, *white slavery*, handel in blanke slavinnen of mensenhandel onder eenzelfde noemer plaatsen? Of neigt dit naar een koloniaal imperialisme op zijn kop?

Algemeen wordt de angst tegenover blanke migrerende vrouwen aangewakkerd door de kaart van zedeloosheid te trekken. Desalniettemin wordt dit discours doorprikt door onderliggende maatschappelijke problemen te viseren en extra belangen voorop te stellen. Een eenduidige omschrijving voor de gehanteerde terminologie lijkt te ontbreken, vermits ze worden geladen met een waaier aan definities naargelang context en doel. Cruciaal hierbij is om van in het begin gangbare termen op de korrel te nemen. Zodoende kunnen bepaalde motieven reeds worden achterhaald en eventueel geverifieerd.

Het fenomeen van *white slavery* is gegroeid uit een ruimere materie waarbij vrouwen, migratie en arbeid centraal staan. Concreet vertalen deze zich in termen van mensenhandel, restricties en prostituees. Doorheen de 19de en 20ste eeuw evolueerde de handel in vrouwen, kinderen en later personen in het algemeen, naar een verschijnsel met internationale allure dat tot op heden nog steeds een *hot item* is.

Deze masterproef kreeg vorm door kritisch aftasten en conclusies verwoorden. Het speuren naar een onderwerp bracht me terug bij mijn bachelorpaper, namelijk ‘*White slavery* en de VS in transnationaal perspectief’. Hier kwamen onvermijdelijk nieuwe onderzoekpistes bovendrijven.

Opbouw masterproef

Het onderzoeksobject bakent zich af door middel van de Belgische staatsgrenzen, maar streeft geenszins een geïsoleerde Belgische studie na. Deze transnationale casus moet worden gezien op een niveau in constante wisselwerking. Enerzijds geven de lokale gebeurtenissen de Belgisch legislatieve agenda vorm en anderzijds de internationale betrokkenheid. Een gestructureerde opbouw vertrekt vooreerst uit een algemene schets van het geheel, verwoord in de onderdelen ‘Inleiding’ en ‘Opbouw masterproef’. Nadien volgen de drie hoofdbestanddelen die het theoretisch kader, de inzichten en de onderzoeksresultaten uiteenzetten. Het laatste deel sluit af met een eindconclusie.

Vertrekkende van een uitgebalanceerde onderzoeksmethode en strevend naar een eenduidig begrippenkader wordt qua geladenheid een overzicht gegeven in hoofdstuk 1: ‘Theoretische kader’. Hierin zitten uitgangspunt, onderwerp, probleemstelling en de specifieke methodologie vervat. Elizabet Dooms (2005) komt in de buurt van het onderwerp met haar licentiaatverhandeling ‘Internationale migratie van prostituees, het abolitionisme en het vreemdelingenbeleid. De Belgische case (1830-1914)’. Hier legt ze een verband tussen internationale migratie van prostituees en het Belgische vreemdelingenbeleid. Kort geschetst bespreekt ze hoe de Belgische staat omgaat met mensenhandel en prostitutie. Aansluitend doet zich een nieuw opkomend abolitionisme voor, dat als metafoor verwijst naar de klassieke beweging voor de afschaffing van slavernij in de voorgaande 18de en 19de eeuw. De nieuwe beweging streeft echter, vanuit een reactie tegen *white slavery*, doelbewust de afschaffing van prostitutie na.

In deze masterproef liggen focus en methodologie weliswaar anders. In tegenstelling tot een prosopografische analyse wordt op zoek gegaan naar aanloop, motieven en het eigenlijke proces voorafgaand op dergelijke wetgeving en internationale congressen. Het tweede hoofdstuk volgt met een analyse van de vigerende reglementering ten aanzien van prostituees in België voor de periode vanaf 1904 tot de afschaffing ervan in 1948. De maatschappelijke, politieke, nationale en internationale visie bleek sterk verdeeld en getuigt van heel wat wederzijdse beïnvloeding. Dit vereist enige duiding. Vandaar dat dit hoofdstuk de titel draagt van ‘*White slave trade* of *traite des blanches*’ waarin als het ware de genese en de wetgeving inzake migratie en

prostitutie worden bestudeerd. Opvallende trends tijdens het interbellum, zoals de versteviging van het abolitionisme, het bureaucratisch staatsapparaat en een strenger migratiebeleid produceren gaandeweg een aantal onderzoeksperspectieven.

Is het strengere migratiebeleid de resultante van dit nationaal en internationaal groeiende abolitionisme? Hoe wordt in België vanaf de jaren '20 de weg vrijgemaakt voor een dergelijk beleid? Welke wetten worden opgesteld, vanwaar zijn ze afkomstig en welke argumentatie leidt tot goedkeuring? Deze onderzoeksvragen worden geplaatst in hun historische context aan de hand van primaire en secundaire bronnen. Door het hanteren van de vooropgestelde methodologie uit het eerste hoofdstuk formuleert het tweede de onderzoeksresultaten.

Tijdens het interbellum grijpt men dus de kans om *traite des blanches* opnieuw in de schijnwerpers te zetten. Een heropleving die nochtans vragen doen rijzen maar vooralsnog de heisa rond blanke slavinnen of migratie, vrouwen en arbeid niet kan beletten. Een causaal verband tussen rondreizende vrouwen en prostitutie wordt gesuggereerd en later onderbouwd door een wetenschappelijk discours. Allerlei maatschappelijke consequenties gaan hiermee gepaard en worden in het derde en laatste hoofdstuk, '*White slavery*', verder behandeld vanuit een eerder sociologische benadering.

Om te achterhalen welke primaire bronnen in aanmerking komen rijst bovenal de vraag welke instantie het meest bevoegd is. Dergelijke ambigue en verwante praktijken krijgen in de Belgische samenleving nauwlettend aandacht bij de Staatsveiligheid. Met de relatief recente ontsluiting van hun archieven in het Algemeen Rijksarchief (ARA) liggen heel wat antwoorden voor het rapen. Enerzijds is het doel van dit primair bronnenarsenaal de vorm er een plaats te geven binnen de gebeurtenissen. Anderzijds moet de inzet en de waarde van deze informatie worden ingeschat. Ook blijkt dit een grote hulp bij het afwegen van relevante secundaire lectuur in relatie tot de probleemstelling en *vice versa*: sommige literatuur getuigt van een oordeelkundige meerwaarde bij het contextualiseren.

De scheiding tussen de drie hoofdstukken werd geïmplementeerd om overzicht in deze complexe materie te bewaren. Vermits vele thema's en disciplines werden aangesneden en kunnen doorgroeien naar onderzoekspistes *an sich*, beoogt deze masterproef een holistische visie. In het allerlaatste deel worden resultaten,

bevindingen en perspectieven samengebracht en aangevuld met een beknopte persoonlijke opinie omtrent de toenmalige en huidige, gelijkaardige problematiek van mensenhandel of *human trafficking*.

1. Theoretisch kader

1.1 *White slavery* in transnationaal perspectief

De onderzoeksresultaten uit mijn bachelorproef ‘*White slavery* en de VS in transnationaal perspectief’ gaven de aanzet om terug te keren naar de andere kant van de Atlantische Oceaan.

Het onderzoeksthema voor *white slavery* in de VS betrof het proces van campagnevoeren en beleidsvorming binnen die samenleving als gevolg van trans- en internationale ontwikkelingen. Vooreerst werd vanuit Europa het voortouw genomen om internationaal actie te voeren tegen de handel in vrouwen en later kinderen. Het is tijdens de 19de eeuw dat zich vanuit Groot-Brittannië een groeiende internationale en intense bezorgdheid verspreidde rond migrerende vrouwen die in de prostitutie waren beland (Davis, 2009, pp. 10-20).

Essentieel is een eenduidige formulering voor blanke slavinnen doorheen deze masterproef. Dit ligt echter niet voor de hand. De term *white slavery* kent een verschuivende betekenis doorheen tijd en ruimte en hangt af van drie aspecten: de geografische ruimte, de periode en de vertaling binnen de maatschappelijke context. Derhalve zijn deze onontbeerlijk bij duiding.

De polemiek die in Europa ontstond in de loop van de 19de eeuw bereikte rond 1900 de VS. De uitkomst is een verengde, niettegenstaande enorm actuele betekenis voor de *white slave*. Edwin W. Sims (1910) onderscheidt tussen *white slave traffic* van de zogenoemde immorele handeling van prostitutie als volgt:

The characteristic which distinguishes the white slave traffic from immorality in general is that the women who are the victims of the traffic are forced unwillingly to live and immoral life. The term ‘white slave’ includes only those women and girls who are actually slaves – those women who are owned and held as property and chattels – who lives are lives of involuntary servitude. The white slave trade may be said to be the business of securing white women and of selling them or exploiting them for immoral purposes. It includes those women and girls who, if given a fair chance, would in all probability, have been good wives and mothers and useful citizens. Only a little time ago there were many thousands of our best citizens who were unable to bring themselves to believe that an international traffic in women really existed. (p. 14)

Dit fragment is afkomstig uit de introductie van het boek ‘Fighting the traffic in young girls or war on the white slave trade’ (1910). Het illustreert hoe het fenomeen zich heeft ontwikkeld rond 1900 in de VS. Nugent (1992, pp. 155-189) verklaart zulke

assimilaties aan de hand van *transatlantic crossings* waarbij mensen, zaken en ideeën de basis vormen voor verandering.

Nugent stelt vast dat tijdens piekmomenten van Trans-Atlantische migratie zowel internationale samenwerking als isolationistische beleidsvoering toenemen. Bij de vervrouwelijking van *white slavery* vloeien maatregelen voort uit een historisch proces. Dergelijke campagnes krijgen invloed binnen internationale conventies tegen *white slavery* en *vice versa* (Peck, 2011, pp. 234-236). Vanaf 1911 verdwijnen echter alle connecties van *white slave traffic* in de VS met zijn transnationale roots en krijgt *white slavery* een raciaal doel op zich: het wordt een nieuwe manier om blanke slachtoffers te privilegiëren tegenover zwarte en zelfs joodse (*ibid.*, p. 241). Vanaf 1920 manifesteert zich een onomwonden isolationistische politiek (US Department of State/The League of Nations, 1920, n.d.). Beleidsvormers spelen hierop in door kwalitatieve en kwantitatieve restricties op te drijven. Bijgevolg wordt een selectief aantal vreemdelingen op deze manier de toegang tot de VS ontzegd.

Ondanks een isolationistisch beleid participeert de VS aan internationale acties en conventies rond mensenhandel en prostitutie. Binnen die vergaderingen valt een periodegebonden evolutie op. Aanvankelijk stelt men het fenomeen niet gelijk aan prostitutie tot in het begin van de 20ste eeuw daar verandering in komt. Men mikte allereerst op het frauduleus of gedwongen rekruteren en transporteren van vrouwen voor immorele doeleinden. De *Mann Act of White-Slave Traffic Act* uit 1910 daarentegen, richtte zich expliciet op het afblokken van vrouwen die zich verplaatsten naar en binnen prostitutiemilieus. De daaropvolgende ontstane wetgeving past zich dus helemaal aan de gangbare en internationale commotie rond *white slavery* aan (Keire, 2001). Het hele concept van gecommercialiseerde prostitutie krijgt een nieuw gezicht, met name dat van vrouwenhandel gepaard met zedenschennis. Het verzet tegen prostitutie verenigt zich in een nieuwe vorm van abolitionisme dat de focus legt op de afschaffing ervan.

Pas in 1933 ondertekent de VS in Genève 'The International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age' (Organisation of American States (OAS), 2006). Officieel en expliciet wordt alle aanwerving voor vrouwen in prostitutie veroordeeld (Gozdziak & Collett, 2005, p. 100).

1.2 Onderwerp

1.2.1 *White slave trade, white slavery, traite des blanches* of handel in blanke slavinnen

De term wordt in de huidige samenleving opengetrokken naar *human trafficking* of mensenhandel en blijft een *hot issue*.

Toen en nu worden *white slave trade* en *white slavery* vaak door elkaar gebruikt. Op het eerste gezicht zijn beide gelijkwaardig, zonder meer. Het opzet is dan ook niet om het onderscheid uiteen te zetten maar eerder als *trigger* om de termen impliciet te onderscheiden. De eerste term "*white slave trade*" kan door *trade* meer concreet worden aanschouwd: de handel in blanke slaven of *la traite des blanches*. Mensenhandel betekent in een trend van bureaucratisering meer registratie, aldus meer waarneembaar in bronnen dan "*white slavery*". Niettegenstaande dat de laatstgenoemde term zich ook laat kenmerken door handel in vrouwen en kinderen, wordt het nuanceverschil hier etymologisch uitgespeeld. De doelgroep bestaat uit een geconstrueerde selectie en wordt niet louter gedekt door de benaming '*slave*'. In dit geval is de 'slaaf' specifiek een vrouw en/of een kind. Migratie en prostitutie associeert men met geslacht, etniciteit en dwang. Of de verbreiding van zo'n fenomeen vervolgens is te wijten aan een opkomende trend van registratie en regularisatie kan aan de hand van archiefmateriaal worden aangetoond. Daarenboven is van belang op welke manier migratie- of morele voorzorgsmaatregelen worden doorgevoerd. Hulpmiddelen, intermediairen en maatschappelijke perceptie maken onlosmakelijk deel uit van dergelijke totstandkoming (Roediger, 1999, pp. 168-178).

Ook de onderzoeker bepaalt hoe beide ogenschijnlijke synoniemen worden ingevuld en hoe betekenis aan hun nuanceverschillen wordt toebedeeld (*cf.* Hoofdstuk 3). Diezelfde visie heerst ook op het onderzoeksdomein. Hoewel de toenmalige internationale conventies voor alle ondertekenden een gelijke wetgeving oplegden, hebben ze tot een eigen nationale invulling geleid. *Topdown* bekeken vertrekt men vanaf een gemeenschappelijke intentie naar een meer gediversifieerde op nationaal niveau. Deze masterproef fungeert binnen die nationale uitlopers zodat Belgische nuances aan het licht kunnen worden gebracht. Dit vereist een schets van de Belgische vertegenwoordiging in het groeiend abolitionistische decor en hoe de staat dit

vervolgens integreert op beleidsniveau. Met andere woorden, een schouwspel tussen nationale en internationale overeenkomsten.

Kortom, *white slavery* biedt de opportuniteit om opschudding rond migrerende vrouwen en kinderen wereldwijd te lanceren en te koppelen aan gevaarlijke situaties van symbolische immoraliteit. Dit verspreidt zich via allerlei media zoals verenigingen, belangengroepen, pers en politici waarbij nationaal en internationaal opvallend met elkaar in dialoog staan. Sporen van *traite des blanches* in de Belgische samenleving gelden als afdoend bewijsmateriaal dat het fenomeen ook in onze contreien leefde. Bijvoorbeeld in verslaggeving, wetsvoorstellen en correspondentie rond prostitutie en andere sectoren van ‘culturele ontspanning’. Ook toont het aan dat België actief deelneemt in het debat rond migratie en prostitutie (*cf.* hoofdstuk 2).

1.2.2 Vanaf 1902 tot 1949

1.2.2.1 Nationaal: *traite des blanches*

Voor het Belgische tafereel van *traite des blanches* en de reglementering rond prostitutie ten tijde van de 19de eeuw werd reeds relatief veel onderzoek verricht. Veelal neemt men de werkbaarheid van de Belgische reglementering of het reglementarisme onder de loep. Anderen pogen om continuïteiten met de huidige situatie rond mensenhandel en –smokkel bloot te leggen. Een voorbeeld hiervan is het seminarie ‘*De la traite des blanches à la traite des êtres humains. Le débat sur la traite et la prostitution à la fin du 19ième siècle (1889-1914) en Belgique.*’ georganiseerd door Chaumont (2003). Hieruit volgt dat de 19de en de 20ste eeuw zich niet onderscheiden door een breuk, maar eerder een verschuiving in betekenis en geladenheid betreffende *traite des blanches* vertonen (Chaumont, *ibid.*, pp. 1-19).

Onderstaande paragrafen bouwen voort op een insteek langs het beleid in de VS en op studies betreffende de 19de eeuwse periode. De bedoeling is in kaart brengen wat er terug te vinden is van primaire bronnen die relevant zijn bij het Belgische schouwspel in de loop van de eerste helft van de twintigste eeuw. Aan de hand van secundaire bronnen komt een analyse van de evolutie van het Belgisch beleid met betrekking tot migratie en prostitutie tot stand. Desgevallend dienen primaire bronnen als staving of als weerlegging van toegepaste secundaire literatuur. Het geheel beoogt een multidisciplinaire studie dat zich onder meer op sociologisch, criminologisch en moraalwetenschappelijk terrein waagt.

1.2.2.2 De prostitutie in Brussel tijdens de wereldoorlogen

Hoe vergaat het beide wereldoorlogen met betrekking tot de probleemstelling? Zijn deze atypisch voor de onderzoeksperiode? Majerus (2003) concludeert in zijn onderzoek naar ‘*La prostitution à Bruxelles pendant la grande guerre*’ dat zich enige continuïteit voordoet tussen de vooroorlogse periode en het fenomeen tijdens de oorlog. Desalniettemin vallen enkele verschillen op. Allereerst explodeert het aantal vrouwen die in de prostitutie stappen. Dit is te danken aan een vergroot klantenbestand (het merendeel soldaten) en extra welgekomen inkomsten, al dan niet tijdelijk van aard. Interessant is dat de nieuwe werving van prostituees grotendeels uit de Brusselse agglomeratie zelf komt en meer zelfs, dat ze terug sterk afneemt na de oorlog.

Wat betreft het beleid nopens prostitutie is de samenwerking tussen Duitse en Belgische autoriteiten wel uitgesproken atypisch voor beide oorlogsperiodes. Te weten dat de Duitse politiek rond prostitutie zich voornamelijk door functionaliteit kenmerkt, ligt hun prioriteit bij het bestrijden van seksueel overdraagbare ziektes waarbij beide partijen, vrouwen en mannen, gelijk worden onderzocht. Samengevat voeren Duitsers een preventief en pragmatisch beleid dat prostitutie *an sich* niet in vraag stelt in tegenstelling tot de intentionele aanpak van de Belgische overheid. Deze laatste keurt het meer en meer af en streeft onder een toenemend abolitionisme op lange termijn naar een totale verwijdering uit de maatschappij (*ibid.*, pp. 39-40).

1.2.2.3 Internationaal: *white slave traffic* en *white slavery*

Omstreeks het begin van de 20ste eeuw heerst een consensus rond *white slavery*: vrouwen die als slachtoffers moeten worden gered. De aanpak krijgt relatief simultaan gevolg in een eerste congres in 1902 gevolgd door een internationale conventie ondertekend in Parijs op 18 mei 1904: '*The International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic*' (Siron, Van Baeveghem, De Ruyver, Vander Beken, & Vermeulen, 1999, pp. 6-9). Een constructie op dergelijke schaal brengt veranderingen teweeg met een eigen repertoire waar actoren en belangengroepen de maatschappelijke uitkomst gaan bepalen. Wie legt hun eisen op tafel? Welke voorstellen breken daadwerkelijk door? Hoe wordt dit gemotiveerd? Het jaartal 1902 dient als startpunt voor een onderzoeksthema in beweging (voor België is de periode vooraf ook van belang). In hoofdstuk 2 volgt een uiteenzetting hierover.

1.3 Probleemstelling

België neemt actief deel aan het opstellen van en vergaderen rond internationale conventies omtrent *white slavery*. De goedkeuring van dergelijke overeenkomsten veronderstelt de uitvoering van een specifieke opdracht door de ondergetekende. Volgens het rechtsbeginsel van *pacta sunt servanda* of 'afspraken moeten worden nagekomen', wordt elke verdragspartij geacht zijn verbintenis uit te voeren en na te leven.

Welke zijn de voornaamste Belgische diplomaten die hierin zijn vertegenwoordigd? Hoe treden zij in actie op nationaal vlak? Welke uitwerking voorziet men in het nationaal legislatief beleid: kiest men voor ratificeren, amenderen of integraal herzien?

Wordt de handel in blanke slavinnen in België uitgespeeld als een discours ter verwezenlijking van groepsbelangen? Krijgen vrouwen en/of kinderen, beantwoordend aan het profiel van blanke slavin, effectief hulp of is er sprake van een discrepantie tussen mythe en waarheid? Doezeema beargumenteert dat *white slavery*-campagnes fungeren als mythe of discours, om op die manier prostitutie en zedeloosheid van vrouwen te gaan beteugelen (Doezeema, 2010; Dornhof, 2006).

Additioneel op de reeds naar voren geschoven probleemstelling bij de onderwerpsafbakening (*cf. supra*) rijst de algemene onderzoeksvraag of het *white slavery*-scenario in België er één is die internationaal wordt gestuurd. Zijn conventies zodanig krachtig dat ze als draaiboek gelden voor elk deelnemend land? Of kunnen nationaal en internationaal als afzonderlijk maar alsnog complementair worden aanschouwd? Nadrukkelijk wordt geen comparatieve studie gemaakt, de Belgische casus wordt behandeld vanuit interactie met allerlei actoren. Primaire bronnen zoals verslagen, dossiers en persartikels bewaard in het ARA bieden perspectieven. Bij de onderdelen ‘Methodologie’ en ‘Bronnenmateriaal’ krijgen vindplaats en bruikbaarheid van bronnen verdere uitleg.

1.4 Methodologie

Om het onderzoek zo adequaat mogelijk te voeren vertalen een aantal karakteristieken zich als noodzakelijke bemerkingen.

1.4.1 Sociaal-constructieve benadering

Allereerst mag binnen dit onderzoek een sociaal constructieve benadering niet ontbreken. Het kadert in een breder, voortdurend debat waarbij auteurs zoals Roediger (*ibid.*) en De Vries (n.d.) pleiten om de *white slave* niet louter te bestuderen in afzonderlijke categorieën van ras, klasse en gender. Interessanter blijkt om een multifactoriële retoriek rond slavernij en vrijheid te combineren met een gevoerd discours. Ook Doezema (2000, 2010) prefereert dergelijke benadering boven het exclusieve gebruik van kwantitatieve, empirische of narratieve bronnen (*cf. hoofdstuk 3*).

1.4.2 Clientelist politics

De Belgische staat karakteriseert zich onder meer door de manier waarop ze functioneert, namelijk als liberale staat. Ze treedt op als onderhandelingsmechanisme tussen verschillende belangengroepen. Dergelijke belangengroepenpolitiek of *clientelist politics* schuift groepen naar voor als legitieme actoren in de beleidsvorming. Het zijn hun machtige en veelal georganiseerde belangen die domineren (Castles, 2004, pp. 866-868). Desgevallend vertegenwoordigen zij de actoren binnen deze casus.

1.4.3 Blanke slaaf of slavin?

Deze bemerking situeert zich op postmodern niveau. *White slave* wordt veeleer vertaald als blanke slavin. Waarom niet als blanke slaaf? De focus vestigt zich op het ruimere aspect van genderverschillen (Agustin 2000, 2005, 2006). Een realiteit die ons leert dat het vooral vrouwen en minderjarigen zijn die in prostitutie belanden, wat sociaalwetenschappelijk niet evident te verklaren is. Ondanks gelijkaardige activiteiten van mannen staan deze minder in de schijnwerpers als slachtoffer aangezien de vrouw aanzien wordt als meer hulpbehoevend. Mannensmokkel of een mannelijke prostituee lijkt minder waarschijnlijk binnen een concept van morele paniek rond prostitutie en mensenhandel. De wetgeving en praktijk stigmatiseren dus *white slaves* als kwetsbare vrouwen die onvrijwillig migreren en zich nadien prostitueren. De conventie opgesteld

door de UN in 1949 bevestigt dit officieel, aangezien migreren en zich prostitueren dan als het ware aan elkaar wordt gelijkgesteld (Chaumont, 2009; Chuang, 2010; Reinecke, 2009) (*cf. supra*). Onder meer *de new social history* uit de jaren 1960 en de *genderturn* tijdens de jaren 1980 creëren ruimte voor een veelzijdige methodologische blik. Het is echter de praktijk dat een wezenlijk genderonderscheid binnen dit onderzoek legitimeert en niet het vooringenomen uitgangspunt van de vrouw als slachtoffer (Agustin, 2003; Lücke, 2008; Day 2010). Bronnen identificeren de *white slave* als vrouwelijke immigranten en prostituees, ongeacht de geconstrueerde afkomst van de term. Omgekeerd gaat de stelling niet op: niet elke vreemdelinge of prostituee wordt aanschouwd als slachtoffer van *white slave trade* (Agustin, 2005; Kofman, 2005).

1.4.4 Transcultureel en transnationaal

Het transcultureel perspectief wordt aangesneden als overstijgend en aanvullend aan een transnationale wending. Hoerder (2011, pp. 33-35) becommentarieert het te gemakkelijk gebruiken van de term transnationaal bij de “geschiedenis van werkende migranten”. De natiestaat is wat betreft ruimte en connectiviteit niet voldoende als referentiekader voor een migrant en zijn besluitvorming (*ibid.*, 37). Nochtans verloopt het migratieproces tussen de jaren 1880 en 1920 langs een nationale wetgeving omtrent toegang tot dat land. Enerzijds kan men dus niet om het nationaal wetgevende kader heen, anderzijds is de natiestaat als exclusief referentiekader te beperkt. Om zelfbeschikking of *agency* te implementeren moet met andere woorden het idee van staten en naties in interactie onder de noemer ‘transnationaal’ worden overtroffen door een kijk vanuit *transcultural spaces* (*ibid.*, 33). Dit gaat over politieke, legale en economische ruimtes die verder reiken dan staatsgebonden grenzen. Desalniettemin verhouden transnationaal en transcultureel zich als complementair: data komen dan wel voort uit overlappende ruimtes, ze worden veelal verzameld in een nationaal kader. Qua bronnen vertaalt deze transculturele insteek zich naar het nationaal archiefwezen dat zowel natieoverschrijdende als Belgische gegevens bevat.

1.4.5 Intersectionaliteit

Bovenstaande bemerkingen sluiten aan bij een totaalconcept van kruispuntdenken, ook wel intersectioneel denken of intersectionaliteit genoemd (“Vrouwenraaddossier Kruispuntdenken”, 2005). Het behelst een theoretisch denkkader dat uitgaat van een complex verklaringsmodel voortkomend uit de simultane interactie van verschillende maatschappelijke invalshoeken of intersecties. Het gaat na hoe secties zoals geografische tijd en ruimte, nationaliteit, etniciteit, seksualiteit en religie aan elkaar zijn gebonden. Zo poogt men anomalieën te overstijgen die een correcte analyse benaderen. Intersectionaliteit vormt hiermee de achterliggende methodologische visie, vermits het onderwerp berust op allerhande terreinen of secties, bijvoorbeeld het genderonderscheid.

1.5 Migrantenprostitutie: arbeidsmigratie in de seksindustrie

. . . because many workers tend to stay only a week or months in a site and then move on, in a circuit that crosses national borders. These workers are migrant not only because they left home and come to Europe but because they keep on migrating. (Agustin, 2006, p. 33)

Kenmerkend voor migranten is hun hoge mate aan flexibiliteit, zowel qua levensonderhoud als qua mobiliteit. Het omvat de bereidheid om te verhuizen en zich aan te passen aan de arbeidsmarkt. Migranten categoriseren die seks verkopen ligt niet voor de hand. Vaak beoefent men meerdere jobs, waarvan hun eerste of tweede job zich voornamelijk afspeelt in de huishoudelijke of dienstensector (Timmerman, Martiniello, Wets, & Rea, 2010). Bovendien ontbreekt het geheelconcept aan een afdoende meetbare regulering (Belspo, 2010).

Sinds België de UN-conventie in 1952 ondertekent wordt ook bij ons prostitutie causaal verbonden aan mensenhandel. Agustin (2006) pleit hier tegen door in de eerste plaats te spreken van *migrantenprostitutie* in plaats van *mensenhandel*, ook al kan de eerstgenoemde deelverzameling zijn van de laatstgenoemde. Op die manier worden niet alle slachtoffers van mensenhandel automatisch bestempeld als slachtoffers van de seksindustrie en *vice versa*. Ze waarschuwt voor de valkuilen die schuilen inzake seksindustrie-onderzoek, met name:

- Slachtofferschap – victimiseren: niet alle sekswerkers zijn slachtoffers

- Niet alle mensenhandelaars zijn gewelddadig of corrupt
- Stille/taboes rond moreel geladen thema's zoals prostitutie, seksualiteit, vreemdelingen en de houding vanwege overheden
- Ontstaan van een rookgordijn als angst voor waarheden of vragen die onmogelijk te beantwoorden zijn

Dit draagt bij tot een eindeloos en repetitief debat rond migratie, prostitutie en seksindustrie dat voor de volledigheid wordt toegelicht. De huidige gedachtewisseling omtrent sekswork draagt immers bij tot inzicht in de toenmalige situatie rond migrantenprostitutie in België, *in casu* de reglementering van prostitutie en de handel in blanke slavinnen.

1.6 Inzet van primaire en secundaire bronnen: algemeen

1.6.1 Onderzoeksattitude

Ten eerste, door zich te distantiëren van diachrone vergelijkingen of isolationistische geschiedschrijving richt men zich op vervlechtingen, wat aansluit bij het concept van intersectionaliteit. De natiestaat als historische constructie echter neemt ook een plaats in dit onderzoek. Van Dam (2012) pleit voor een “vervlochten geschiedenis om de natiestaat te bedwingen”. Vervlochten geschiedenis ("*histoire croisée* of *entangled history*") kan worden beschouwd als afdoend alternatief voor het nationaal perspectief als uitgangspunt van cultuurtransfer (Werner & Zimmermann, 2006). Ten tweede sluit het comparatief of transferonderzoek niet uit, dat integraal deel uitmaakt van de *reflective turn* in een vervlochten geschiedenis. Wat wil zeggen dat specifieke strategieën worden gerechtigd vanuit een structurele reflectie op de door historische actoren en historici gehanteerde denkkaders (*ibid.*). Als laatste zijn vele elementen uit een vervlochten geschiedenis van toepassing: vervlechting van perspectieven en ruimtelijke kaders via intersectionaliteit, de rol van machtsverhoudingen uitgespeeld door belangengroepen, reflectie op de gehanteerde begrippen, interdisciplinariteit, discoursanalyse, synchrone vergelijking en het doorbreken van het natiestaat-paradigma door middel van transnationaliteit- en culturaliteit.

1.6.2 Een diversiteit aan Federale Openbare Diensten

1.6.2.1 Justitie en de Dienst Openbare Veiligheid of *Sûreté Publique*

Administratieve sporen van het beheer van migratie en van de vreemdelingenpopulatie zijn te vinden in de individuele vreemdelingendossiers. Ze bevatten gegevens die niet voldoen als neutrale neerslag, noch als een reëel biografisch relaas. De uitvoerende autoriteiten kleuren de inhoud langs criteria als gevolg van het vigerende vreemdelingenbeleid (Caestecker & Luyckx, 2010). Veranderingen in wetgeving en administratieve structuren krijgen dus een duidelijke weerslag op het bronnenmateriaal.

De Federale Overheidsdienst (FOD) van Justitie is de aangewezen bron met haar bevoegdheden zoals wetgeving, openbare veiligheid, gevangeniswezen, openbare weldadigheid, jeugdbescherming en de bewaring van het Grote Zegel van de Staat (Van den Eeckhout & Vanthemsche, 2009, pp. 329-330). Tijdens het interbellum komt de structuur van dit departement overeen met vijf grote takenpakketten: erediens ten, giften, legaten en stichtingen; het gevangeniswezen; *openbare veiligheid*; jeugdbescherming en *wetgeving* (*ibid.*, pp. 334-335). Deze structuur blijft stabiel op wat details na (in de jaren '30 verhuis van 'Openbare Veiligheid' naar 'Binnenlandse Zaken'). Kortweg toegepast op de praktijk van het burgerlijk recht betekent dit onder andere wederzijdse rechtshulp in burgerlijke zaken. In de praktijk van strafrecht uit zich dit eerder in uitleveringen, *rogatoire* commissies en transport van gevangenen (*cf. infra*).

Om de archiefstukken die werden gevormd door de Dienst Openbare Veiligheid of la *Sûreté Publique* te raadplegen, wijst de archieftoegang de weg naar de nodige archiefmappen en de terreinen waarop zij actief waren. Een verdeling in directies brengt ons bij de derde directie-generaal van het Ministerie van Justitie. Ze bestaat uit drie directies: de staatsveiligheid, de vreemdelingenpolitie en een derde directie, elk geleid door een directeur (*ibid.*, pp. 330-331). Hoewel alle diensten opereren onder de vleugels van het Ministerie van Justitie, werken ze vrij autonoom.

Veel archiefmateriaal van Staatsveiligheid werd helaas vernietigd tijdens de zomer van 1940. De overgebleven dossiers van de Vreemdelingenpolitie bevatten hierdoor minder gegevens maar beschikken toch over voldoende potentieel (Caestecker & Luyckx, *ibid.*, pp. 16-18).

1.6.2.2 FOD Buitenlandse Zaken

Een transculturele onderzoeksmethode vraagt volledigheidshalve ook voor de toenmalige FOD Buitenlandse Zaken een woordje uitleg. Correspondentie, rapporten en verzoekschriften lichten de band tussen de departementen Buitenlandse Zaken en Justitie (Openbare Veiligheid) toe. Veelal namens de ministers of langs het secretariaat-generaal, en in sommige gevallen komt ook ‘directie P’ aan het woord. Zij staan vooral in functie van politieke, diplomatieke en vertrouwelijke aangelegenheden ("Brief n°11.024, Bruxelles, 18.03.1937 tussen minister van Buitenlandse Zaken en - handel en Justitie", ARA, inv. nr. I417, map 1444).

Overigens neemt kort na WO I, parallel met de groeiende bureaucratisering, het aantal diplomaten in ons land toe, zoals de oprichting van een ‘Volkenbondbureau’ ondergebracht bij ‘directie P’. De Volkenbond blijkt de cruciale motor achter het organiseren van internationale congressen, conventies en onderzoek ter repressie van de handel in vrouwen. Binnen de algemene dossiers van Openbare Veiligheid komt dit duidelijk naar voor. Samenwerking situeert zich op allerlei niveaus en illustreert een toenemend multilateralisme (voornamelijk op commercieel-economisch vlak). Dit ziet men in de toevoeging in 1934 van ‘Buitenlandse handel’ aan de benaming van de FOD Buitenlandse Zaken (Van den Eeckhout & Vanthemsche, *ibid.*, pp. 372-374).

1.6.2.3 Overige FOD's

Het Ministerie van Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu met haar ‘*Conseil Supérieur d'Hygiène Publique* (1849)’ dat het gezondheidsbeleid uitschrijft. Alsmede het ministerie van Nijverheid en Arbeid dat bij Koninklijk Besluit van 25 juni 1919 de Dienst Medische Arbeidsinspectie opricht en het ministerie van Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (Van den Eeckhout & Vanthemsche, *ibid.*, pp. 437-439). Het is echter praktisch onhaalbaar om deze onderzoekspistes erbij te betrekken.

1.6.3 De Belgische staat en cijfergegevens

De plaats waar statistische gegevens op Belgisch vlak worden verzameld is het Bureau voor Algemene Statistiek, dat vanaf 1925 wordt omgedoopt naar Administratie van de Algemene statistiek. Zeven jaar later verandert men wederom van naam en luidt het Centrale dienst voor Statistiek. Men is bevoegd voor het uitvoeren van tellingen en enquêtes, statistische publicaties en het opstellen van statistieken, inclusief de gerechtelijke statistiek (“Geschiedenis van de statistiek in België”, 2013). Baclin, Campion & Rousseaux (*ibid.*) gaan het gebruik van en de legitimering via statistisch materiaal na door de twee wereldoorlogen met de periode erbuiten te vergelijken. Hierlangs willen ze het sociaal functioneren van de autoriteiten blootleggen, alsook de overgangscontext. Ze onderlijnen dat, wanneer autoriteiten in crisis zijn, het voortbrengen van criminele statistieken het middel bij uitstek worden om een staat opnieuw te legitimeren bij zijn populatie. Daaruit volgt dat ook de gegevens verworven door de gerechtelijke statistiek allesbehalve objectief kunnen zijn. Aan de basis hiervan liggen onder meer de transfer van jurisdicties, het meerduldig criminaliseren van handelingen en de verstoring van diensten. Deze dynamiek neemt men algemeen waar voor de periode tijdens en net na de oorlogen, waar telkens een opmars in de gerechtelijke statistiek wordt vastgesteld. Tijdens de bezetting krijgt de criminaliteit bij vrouwen en jongeren meer aandacht door de bezettende autoriteiten. Aangezien zij dit interpreteren als een belangrijke indicator van sociaal verval (*ibid.*, p. 21). Veel originele gegevens van de periode voor 1930 werden echter op zich niet bewaard, met uitzondering van de jaarlijkse cijfers van de bevolkingsbeweging. Dit beperkt de inzetbaarheid van de gegevens voortkomende uit deze diensten voor dit onderzoek. Volledigheidshalve wordt vermeld dat in 1946 dit bureau wordt opgenomen in de *Hoge Raad voor de Statistiek* (Van den Eeckhout & Vanthemsche, *ibid.*, p. 335).

1.6.4 De vreemdelingenpolitie en het gebruik van cijfermateriaal

De geringe cijfergegevens uit de algemene dossiers van het *Ministerie van Justitie, Dienst Openbare Veiligheid, Vreemdelingenpolitie* (2de overdracht) lijken meer van toepassing. De analyse door Chaumont (2009a) van bronnen uit de archieven van de Volkenbond te Genève maakt duidelijk dat een aanvulling uit secundaire literatuur onontbeerlijk is. Hij toont aan dat een bewuste attitude doorsijpelt in het opstellen en gebruik van cijfergegevens: ze dienen hoofdzakelijk als legitimatie voor een eigen doel (Baclin, Champion & Rousseaux, *ibid.*; François & Machiels, *ibid.*). Ongerechtigde informatie als bewijsmateriaal inschakelen staat gelijk aan manipulatie van gegevens en brengt bijzondere consequenties teweeg. Meerdere auteurs staan Chaumont bij in het betwisten van de correctheid en betrouwbaarheid van gehanteerde cijfergegevens en meetresultaten (Doezema, 2010, p. 6; McKeown, 2004, p. 186). Nochtans is een discrepantie tussen bronnengegevens en realiteit geen losstaand feit: aan de ene kant geldt effectief de wezenlijke inhoud van primaire bronnen, aan de andere kant vereist die informatie de nodige duiding via context en andere bronnen. In elk geval zijn het sporen van wat destijds heeft plaatsgevonden en kunnen ze bijgevolg niet worden goed- of afgekeurd. Het doel is een adequate manier van interpreteren aan de hand van hun omkadering, ze daarin te plaatsen en op zoek te gaan naar hun legitimiteit.

1.6.5 Conclusie

In het ARA bieden de algemene dossiers van het *Ministerie van Justitie. Administratie van de Staatsveiligheid (Vreemdelingenpolitie)* (ARA, inv. nr. I417) heel wat mogelijkheden. Aan de hand van de archieftoegang krijgen ontwikkelingen en activiteiten omtrent ‘handel in blanke slavinnen’ en ‘mensenhandel’ duiding en kan bijgevolg deels een context worden weergegeven. De archiefstukken bevatten een variëteit aan documenten gaande van krantenknipsels tot privé- en officiële correspondentie. Ondanks het verlies van heel wat informatie in 1940, werkt de overgebleven, fragmentarische inhoud van de archiefbundels een plausibel antwoord op de probleemstelling in de hand.

1.7 Inzetbaarheid en kanttekeningen van kwantitatieve gegevens

1.7.1 Vreemdelingentelling versus werkelijk aantal vreemdelingen

Voor Wereldoorlog II (WOII) richt men een vreemdelingentelling in met als doel het aantal buitenlanders in België te achterhalen, inclusief diegene die niet onder overheidscontrole staan. Op 15 september 1939 blijken er 14 693 documentloze vreemdelingen te zijn, bijna de helft zonder verblijfsdocumenten afkomstig uit buurlanden Frankrijk, Nederland en Luxemburg (Plisnier & Caestecker, 2008, pp. 20-22). Verblijfsdocumenten waren nog niet zo ingeburgerd en al zeker niet in het geval van seizoensmigratie, waarbij vooral buurlandbewoners seizoensgebonden de grens overstaken en veelal nadien terugkeerden. Registers van In- en Uittredingen, registraties uitgevoerd door gemeenten voor aankomst en vertrek van nieuwelingen, bevestigen dergelijke onvolledigheden. Enerzijds zijn migranten, flexibel en mobiel, niet geneigd om zich telkens opnieuw te laten registreren. Anderzijds zijn registers in het algemeen niet altijd betrouwbaar, bijvoorbeeld namen of het opgegeven beroep kunnen afwijken. Een correct aantal plakken op de vreemdelingenpopulatie is praktisch onmogelijk. Belangrijk is om de verschillende dimensies van onzichtbaarheid in het onderzoeksobject bloot te leggen.

1.7.2 Nieuwe criminelen en oude slachtoffers hand in hand met bureaucratisering

In de archieftoegang (*ibid.*) wordt de idee bevestigd dat de democratisering van de Belgische staat parallel loopt met het herdefiniëren van ‘ongewenste buitenlanders’. Voor elke tijdsperiode gaat het verenigen van private, commerciële en maatschappelijke belangen niet over één nacht ijs. Bepaalde sectoren stimuleren arbeidsmigratie naar België vanwege de nood aan arbeidskrachten, zoals de zware industrie. Dit resulteert in het voorzien van regulering voornamelijk ten aanzien van mannen en in specifieke sectoren (*ibid.*, p. 32). Tegelijkertijd ontbreekt dit voor vrouwen en huishoudelijke diensten. De laatste sector wordt impliciet met tewerkstelling voor vrouwen en kinderen geassocieerd (Timmerman, Martiniello, Wets & Rea, 2010b). Een verklaring kan worden gevonden op het terrein van genderverschillen en als praktisch gevolg van een kapitalistische ingesteldheid (Agustin, 2003).

Plisnier en Caestecker (*ibid.*, p. 30) stellen vast dat in de eerste helft van de twintigste eeuw bepaalde sectoren worden vrijgesteld van migratierestricties, bijvoorbeeld

journalisten, diplomaten en studenten. *Buitenlandse criminelen* daarentegen niet. Wie behoort tot deze categorie zou met andere woorden aangepakt moeten worden. De focus ligt op immigranten die *nieuw uitgesproken misdrijven* zouden plegen. De Openbare Veiligheid speelt hierbij een belangrijke rol, aangezien zij het wetboek volgt in de uitvoering van hun hoofdbekommernis, namelijk de staat beschermen tegen subversieve activiteiten. ‘Subversief en misdadig volk’ wordt impliciet gelijkgesteld aan ‘te vermijden en te bestrijden’. De weinig afgelijnde terminologie mikt weliswaar niet exclusief op veroordeelde criminelen. Men breidt uit met buitenlandse langdurige werklozen, arbeidsongeschikten, rondtrekkers en sekswerkers als *nieuwe criminelen* of als *slachtoffers*. Crimineel of slachtoffer, beiden worden in ieder geval het land uit geholpen.

1.7.3 Individuele vreemdelingendossiers

Hoe kan dergelijke herformulering en de consequenties worden uitgezocht aan de hand van primaire bronnen? Aangezien de bureaucratisering gebiedt om steeds in het bezit te zijn van persoonsdocumenten, wordt registratie verplicht. Gelijktijdig drijft men migratierestricties op door visa, arbeids- en tijdelijke verblijfsvergunningen op te leggen. Het zijn die gegevens die hoofdzakelijk in de individuele dossiers bij de vreemdelingenpolitie zijn geregistreerd. Additioneel wordt voor een klein aantal vreemdelingen een tweede dossier opgemaakt bij Staatsveiligheid naargelang de graad van *potentieel gevaar*.

Nochtans wordt niet elke vreemdeling omwille van zijn buitenlandse nationaliteit geregistreerd, ongeregistreerd betekent immers niet altijd gevaarlijk. De graad van gevaarlijkheid bepaalt of er enigszins een dossier wordt opgemaakt. Dat blijkt ook uit onderzoek naar laattijdige registratie van immigranten waarbij aanverwante en vrouwelijke immigranten langer ongeregistreerd blijven (Caestecker, zoals geciteerd in Caestecker & Luyckx, *ibid.*).

De focus ligt bij sekswerkers of prostituees van vreemde origine die als *nieuwe criminelen* of *oude slachtoffers* worden gevisieerd. Tijdens het fenomeen van blanke handel of *traite des blanches* heerst tussen de 19^e eeuw en de eerste helft van de 20ste eeuw enige continuïteit qua aanpak voor prostituees. Het Belgische beleid ten opzichte van prostitutie bleef gereguleerd tot de algemene en officiële afschaffing ervan in

1948 (*cf. infra*). Deze continuïteit weerspiegelt zich in de algemene dossiers van de vreemdelingenpolitie, zoals verder blijkt uit de gedetailleerde bespreking ervan.

1.7.4 Algemene versus persoonlijke vreemdelingendossiers

De zoektocht naar reële aantallen rond vrouwenmigraties wordt door een vertekend beeld van cijfer- en statistische gegevens enigermate belemmerd (Majerus, 2003, pp. 20-22). Die bewuste uitvalshoek nagaan tracht dit aan de hand van de algemene dossiers bij Staatsveiligheid te omzeilen. De individuele dossiers en het daaruit volgend cijfermateriaal expliciet onder de loep nemen blijkt minder relevant in functie van deze probleemstelling omwille van vier redenen:

- Mensenhandel als vertrekpunt van vrouwenmigraties kan geen correct cijfermateriaal implementeren, aangezien deze sector niet overal of gelijk wordt erkend. Voor België is prostitutie gereglementeerd toegelaten, waarbij de staat prostitutie in banen leidt en aanschouwt als *noodzakelijk kwaad*. Tijdens de onderzoeksperiode krijgt het abolitionistisch standpunt stilaan meer voeten in de aarde. Prostitutie wordt erkend als *absoluut te verwijderen kwaad* met als doel de afschaffing van prostitutie en haar reglementering (*cf. infra*).
- Het onderscheid tussen legaal en illegaal als basis voor dergelijk onderzoek is ontoereikend. De huidige *International Labour Organisation* (ILO) geeft enkel cijfers van werknemers met een legale status (Truong, zoals geciteerd in Agustin, 2006). Aldus kunnen voor de periode van het reglementarisme cijfergegevens wel een indicatie vormen, maar de validiteit als bewijsmateriaal is wederom dubbel. Belangengroepen met de touwtjes in handen selecteren wanneer gegevens gewichtig genoeg zijn om te registreren. De algemene dossiers bevatten her en der sporen van maatregelen, wetsvoorstellen, wetten, persartikelen en delicten; maar veelal ontbreken representatieve statistische gegevens (*cf. infra*). Hierlangs krijgen de actoren wel een gezicht zoals het propaganderen van cijfermateriaal door zowel aanhangers van het reglementarisme als hun abolitionistische tegenhanger (François & Machiels, 2010, pp. 108-110).
- Het verschil tussen gedwongen en vrijwillig in de seksindustrie belanden motiveert de ondergeschiktheid van kwantitatieve gegevens. Allereerst

vertrekken overheden, ngo's en vrouwengroepen van beide opties om vervolgens te besluiten met de eerste. Sommigen achten het onmogelijk om te kiezen uit vrije wil en pleiten om hen te helpen of te controleren op basis van een concept van waardigheid (Agustin 2005, 2006). Een debat dat nog steeds lopende is.

- Het volgen van een onderzoeksstrategie die zich legitimeert door cijfermateriaal zou erg dubbelzinnig zijn vanwege de specifieke vooringenomenheid bij het registreren, bijvoorbeeld bias op vlak van gender, huidskleur of cultuur.

1.7.5 Migrerende vrouwen als aparte categorie

In tegenstelling tot Dooms (*ibid.*) wordt kwantitatief onderzoek bij voorkeur opzij geschoven als ondersteunende onderzoeksmethode. Naast de voornoemde onvolledigheid en gekleurdheid qua dossierinhoud vult Agustin in haar artikel '*The disappearing of a migration category: Migrants who sell sex.*' (2006) aan met een sterke argumentatie uit sociaalwetenschappelijke hoek. Het leunt aan bij een visie op prostitutie als meer dan *sekswerk*. Ze bekritiseert de niet neutrale en conceptuele aanpak om migrerende vrouwen die seks verkopen te beschouwen als een aspect van mensenhandel. De uitkomst op moreel vlak krijgt hierdoor meer aandacht ten nadele van andere. Feitelijk onderzoek zoals de vraag naar seksuele diensten en het negeren van zelfbeschikking of *agency* creëren blinde vlekken of onderbelichting ten nadele van een legitiem onderzoek.

Door stevast commerciële seks en prostitutie causaal te verbinden aan mensenhandel situeert dit voortdurende debat zich op het domein van rechten en genderongelijkheid. Studies omtrent mensenhandel worden vaak gelokaliseerd als eigen domein binnen criminologie, niettegenstaande ze een groot onderdeel uitmaken van migratiestudies in het algemeen. Ook bij de Gentse universiteit is het merendeel studies vertegenwoordigd in de bibliotheek van de faculteit rechtsgeleerdheid. Migratie is echter algemeen een zaak van *transculturalisme*, waarom dan een afzonderlijke categorie van migrerende vrouwen construeren? Aan de ene kant verdwijnt een vrouw doorgaans uit migratiestudies wanneer ze haar land verlaat en seks verkoopt in een ander. Aan de andere kant duiken ze opnieuw op in gerechtelijke of feministische theorieën waar ze worden gestigmatiseerd tot slachtoffer. Deze lacunes dragen bij tot het wegcijferen van die vrouwen en hun *agency* (*cf. hoofdstuk 3*).

1.8 Inzet van primaire en secundaire bronnen: specifiek

1.8.1 Algemene dossiers rond prostitutie en de handel in blanke slavinnen

Het primaire bronnenonderzoek van deze thesis omvat in hoofdzaak het rechtstreeks raadplegen van de algemene dossiers uit het ARA, afdeling “Archieven van het Ministerie van Justitie. Dienst Openbare Veiligheid (Vreemdelingenpolitie). Algemene dossiers: tweede overdracht” (inv. nr. I417). De Nederlandstalige toegang dateert van 2008 (Plisnier & Caestecker) en deelt beknopt contextinformatie mee. Bovendien bevestigt ze de diversiteit aan bevoegdheden van de FOD Openbare Veiligheid en de relatief nieuwe onderzoekspistes: “*Dit historisch onderzoek draagt nu al bij tot een rehabilitatie van de geschiedenis van België als immigratiesamenleving*’ (ibid., p. 34).

Het archiefbestand is geordend in reeksen waarvan de zesde en laatste het onderdeel “XIV. *Police des mœurs*” of de zedenpolitie bevat. De dossiers situeren zich bij het thema “2. *Traite des êtres humains*”. Hierin zijn de overblijfselen van de algemene dossiers verzameld: “*Dossiers relatifs aux conventions conclues entre la Belgique et des pays étrangers pour lutter contre la traite des êtres humains, 1902-1956. (1)*” (Plisnier, 2008, pp. 153-155). Deze mappen leggen samenwerkingsverbanden bloot tussen internationale diplomatische kringen en getuigen van rechtstreekse sturing om het fenomeen van *traite des êtres humains* aan te pakken.

2. *White slave trade of traite des blanches*

2.1 Het Belgisch reglementarisme van 1836 tot 1948

2.1.1 Gereguleerde of gereglementeerde prostitutie

De reglementering voor prostitutie in België, kortweg het reglementarisme, wordt ingevoerd vanuit een moreel-hygiënistisch discours tijdens de 19^e eeuw. Het is de benaming voor een periode waarin prostitutie wordt gereguleerd met als hoofddoel het vrijwaren van de openbare orde, de volksgezondheid en de ouderlijke verantwoordelijkheid. Onder gereglementeerde prostitutie (De Schaepdrijver, 1985) verstaat men:

. . . de vorming van een autoritair en administratief apparaat rond het fenomeen van betaalde liefde. . . . Het werd niet verboden, maar in juiste banen geleid onder de hoede van medisch en politieel gezag. (p. 473)

Reglementering van betaalde liefde komt neer op het verplichten aan de prostituee om zich te laten registreren, opsluiten en inspecteren. De volgende paragrafen behelzen drie grote thema's. Ten eerste de oorsprong en werking, ten tweede het reglementarisme in verhouding met het nationaal opkomende abolitionisme en ten derde de analyse ervan.

2.1.2 Gecontroleerde verdraagzaamheid geïnstitutionaliseerd in een gemeentelijk reglement

Het reglementarisme als gecontroleerde verdraagzaamheid lijkt schijnbaar met een positieve connotatie geladen. De oorsprong ervan legt echter een andere indruk aan de dag. Het *Parthénion* of Frans gevangenismodel bedacht volgens Restif de la Bretonne (1769) fungeerde als “. . . een paleis voor de wellust, een soort tempel gewijd aan de betaalde liefde, maar zorgvuldig afgesloten en onderworpen aan controle van de openbare overheid. . . .” (de la Bretonne, zoals geciteerd in Dupont-Bouchat, p. 62). Als erfenis uit het Franse bewind gaat in België het reglementarisme van kracht op 30 maart 1836. Het wordt ingeschreven in artikel 96 van de gemeentewet en blijft in voege tot 1948. Voor die tijdsspanne is de gemeentelijke overheid in de regel bevoegd voor de regulering van prostitutie. Dit is echter buiten het concept van *traite des blanches* gerekend.

2.1.3 Van een verdraagzame naar een draconische regulering

Aanvankelijk stellen gemeenten zelf hun reglement voor prostitutie op. De gemeentelijke politie is hierin een essentiële schakel. Zij houden prostituees, cliënteel en bordeelhouders in de gaten opdat elkeen de ruimte, toezichts- en controlemaatregelen respecteert. Vanaf 1844 legt de centrale administratie echter alle Belgische steden een nieuw reglement voor. Alles wordt op het Brusselse model gelijkgeschakeld. Aangezien dit rechtstreeks op het *Parthénion* is gebaseerd groeit de reglementering van prostitutie officieel uit tot een gevangenismodel. Daarenboven wordt het aangevuld door het hygiënisme volgens Parent-Duchâtelet (zoals geciteerd in Dupont-Bouchat, 1995). Men gaat dus uit van een repressieve en preventieve aanpak.

Op welke manier tracht dit hyperreglementarisme prostituees preventief aan te pakken? Hierna volgen een zevental van de belangrijkste voorzorgsmaatregelen die worden doorgevoerd vanuit het college van burgemeester en schepenen (De Schaepdrijver, 1985, pp. 474-482). Ten eerste komt een klassenprostitutie tot stand op basis van voorzienigheden en de prostituee zelf. Ten tweede mondt dit uit in twee categorieën van wettelijke prostituees: diegene in een publiek huis of *maison de tolérance* en diegene die verspreid zijn aan huis of in kamers van *une maison de passe*. Een derde voorzorgsmaatregel kadert in de tendens om alles te registreren: men wordt verplicht zich officieel in te schrijven in politieregisters. Ten vierde krijgt elke prostituee pas toegang tot het beroep door middel van een prostitueeboekje, een instrument voor gezondheids- en politiecontrole. Ten vijfde wordt tweemaal per week verplicht medische controle gehouden en in het boekje genoteerd. De zesde maatregel is ten aanzien van bordeelhouders over de toestemming en locatie. Vereisten qua locatie zijn inherent aan het Franse *Parthénion*, namelijk opsluiting, omheining en discretie. Ten laatste, zijn er de repressieve gebodsbepalingen zoals het verbod op promenades, tippelen en openbaar vertoon.

2.1.4 Bloei van een clandestiene seksindustrie

Naar aanleiding van het hyperreglementarisme krijgt het gemeentelijke politiekorps een buitensporig grote macht vermits hun bevoegdheden vaag waren afgebakend. Geleidelijk aan worden de motieven om de openbare gezondheid en zedelijkheid te garanderen ondergeschikt gemaakt aan het doel om alles te registreren. Dit leidt echter tot een tegenovergesteld resultaat. Het aantal gereguleerde prostituees daalt ten opzichte van een groeiende clandestiene sekshandel (Corbin, 1978, pp. 16-24). De situatie op het einde van de 19^e eeuw resulteert volgens Corbin (*ibid.*) in een meer gediversifieerd actierepertorium inzake prostitutie. Het hyperreglementarisme richt zich exclusief op het seksuele aspect, terwijl de seksindustrie verschuift naar een meer affectieve sector. Etablissements zoals cabarets en casino's boden uitgaan en ontspanning zonder gebondenheid aan de specifieke reglementering van prostitutie.

2.1.5 Toegelaten betaalde seks en de verschillende visies in België

Dupont-Bouchat beschouwt de Belgische visie op prostitutie allerm minst als eenduidig. Haar besluit vat ze samen in de titel van één van haar bijdrages: ‘Verdraagzaamheid en repressie. Fascinatie en weerzin. Elkaar dwarsende blikken op prostitutie in België (15e-20e eeuw)’ (1995). De aanpak van staatswege schommelt tussen enerzijds tolerantie en controle en anderzijds repressie en criminalisering. Wat respectievelijk in beleidstermen wordt verwoord als het reglementarisme en abolitionisme.

De onderzoeksperiode in deze thesis vertrekt vanuit de heersende ideologie op het einde van de 19e eeuw. De verhouding reglementarisme versus abolitionisme is er dan één waarbij de eerste de bovenhand haalt. Desondanks gaat dit overwicht meer en meer wankelen naar een abolitionistische optiek jegens prostitutie. Door het openbaar verspreiden van allerhande perversiteiten krijgt de kritiek van moralisten steeds meer bijval. Daarenboven wordt de angst voor seksueel overdraagbare ziekten aangesproken. De opiniestrijd tussen reglementaristen en abolitionisten over vrouwenhandel en kinderprostitutie start openlijk met het wetsvoorstel van Lejeune en wordt nadien rond 1900 opnieuw openlijk gevoerd. Beide visies positioneren zich ten opzichte van prostitutie als *kwaad*. Reglementaristen verschillen echter door het te beschouwen als een *noodzakelijk kwaad*, tegenover abolitionisten die het volledig afschrijven als *absoluut kwaad*. Derhalve ligt de aanpak van prostitutie volledig uiteen. De eerste kiezen voor een gecontroleerde verdraagzaamheid met klassieke maatregelen zoals registratie en medische controle. De laatste worden vooral vertegenwoordigd door rechtsgeleerden, geneesheren en filantropen die ijveren voor de afschaffing en repressie via wet (*ibid.*, pp. 51-52).

2.1.6 Een geïntensifieerde golf van abolitionisme op het einde van de 19^e eeuw

2.1.6.1 Schandalen rond prostitutie en *white slave traffic*

Op het einde van de 19^e eeuw stelt men vast dat de reglementering niet uitgaat van de klassieke pro-reglementaristische lobby, maar een pragmatisch initiatief van de politie zelf is geworden. Tijdens de jaren 1870 wordt duidelijk dat het systeem van reglementering niet aanslaat. Het aantal geregistreerde prostituees daalt tegenover een groeiende klasse van clandestiene prostitutie (François & Machiels, 2010, p. 105). Een tegenoffensief vanwege abolitionisten laat niet op zich wachten. In de pers worden schandalen uitgesmeerd zoals de handel in 'les petites Anglaises'. Het betreft een rechtszaak van vrouwenhandel dat vanaf 1880 de laksheid en medeplichtigheid van de Brusselse politie aan het licht brengt. Met name zou die politie buitenlandse minderjarige meisjes met valse papieren hebben geregistreerd en vervolgens hebben vastgehouden in gereguleerde bordelen (Chaumont & Machiels, 2009). Deze zaak is als het ware een springplank voor de Belgische abolitionistische beweging die de publieke opinie tracht te sturen naar het criminaliseren van prostitutie. Chaumont en Machiels (*ibid.*) stellen zich weliswaar vragen bij de waarachtigheid van dit schandaal en de intentie waarmee het zo publiek wordt gemaakt. Ze concluderen aan de hand van een analyse van persartikelen, verslaggeving en gerechtelijke bronnen dat de realiteit wel degelijk verschilt van de verspreide schandalen. Heel vaak wordt rumoer als valide gewaardeerd. In het geval van het schandaal van de Engelse meisjes ligt er echter meer achter de hand. Volgens het boek '*Du sordide au mythe: l'affaire de la traite des blanches (Bruxelles, 1880)*' (*ibid.*) versterkt de ontstane verwarring het offensief tegen prostitutie en mensenhandel. Uiteindelijk levert dit heel wat extra aanhangers op voor de Belgische abolitionisten die het reglementarisme willen onderuit halen. Dit moet plaats maken opdat een onderscheid tussen de vrijwillige prostituee tegenover het gedwongen slachtoffer kan worden gelegitimeerd. Ook De Schaepdrijver (*ibid.*, p. 483) besluit dat het om een epifenomeen gaat waarbij iets wordt geviseerd dat eigenlijk is verjaard, dus niet meer bestaat. Bovendien vloeien hier zelfs geen directe maatregelen uit. Eerder de officiële prostitutie krijgt een klap in plaats van het bestraffen van het plaatsgevonden kindermisbruik.

De commotie rond de affaire van de Engelse minderjarige meisjes legt wel een verband tussen prostitutie en mensenhandel aan de dag. Hieromtrent ontstaat rond de eeuwwisseling een grootschalig debat.

2.1.6.2 Abolitionistische groeperingen en een liga van zedelijkheid tegen prostitutie

De visie op prostitutie als schending van de menselijke waardigheid wint terrein. In 1875 sticht de abolitionistische beweging de internationale *Fédération continentale et générale pour l'Abolition de la Prostitution*. Elke prostituee krijgt de stempel van slachtoffer dat moet worden weggehaald uit haar ellendige situatie (Müller zoals geciteerd in Van Loon, 2008). In België leidt het schandaal van *les petites Anglaises* tot een nieuwe organisatie *la Société pour l'affranchissement des blanches* geleid door Alexis Spinglard. Dit vertegenwoordigt de eerste Belgische delegatie van een internationaal groeiende abolitionistische beweging.

Het daaropvolgende jaar, in 1881, verenigen politieke en levensbeschouwelijke strekkingen voor het abolitionisme zich de *Société de Moralité Publique* (S.M.P.). Driemaandelijks geven zij een brochure uit, *Bulletin de la S.M.P.*, waarin statuten, doelstellingen en werking worden gepubliceerd. Hoewel de S.M.P. in 1908 verdwijnt, is ze verantwoordelijk voor de verspreiding en toepassing van abolitionistische ideeën.

. . . het werd een strijd voor de mensenrechten, vooral die van de vrouw. Een feministische strijd tegen de dubbele seksuele moraal, tegen het reglementarisme en de officialisering van prostitutie, een hygiënistische strijd voor de openbare gezondheid en vooral een morele strijd die tot de criminalisering (verbieden en straffen) moest leiden.' (Dupont-Bouchat, *ibid.*, p. 74)

Vanuit moreel oogpunt verenigen liberale, socialistische en katholieke en vrouwenverenigingen zich in een liga van zedelijkheid of het *Comité National Belge de Défense Contre la Traite des Femmes et des Enfants* (C.N.B.). De verzuiling binnen de C.N.B. vertrekt vanuit diverse motieven maar mikt samen op het afschrijven van het reglementarisme. Ze richten bovendien campagnes op ter afschaffing van prostitutie in zijn geheel. In het jaarlijkse rapport van het C.N.B. biedt men een overzicht van welke verenigingen actief zijn in de strijd tegen prostitutie en vrouwenhandel en hoe het vergaat op diplomatiek vlak. De diversiteit in het

actierepertoire levert de ideale manier op om bij het grote publiek diezelfde visie te verspreiden. In de meer gesloten kring van beleidsmakers worden de juiste posities in handen genomen. Het is die publieke opinie die het wetsontwerp met de afschaffing van gereguleerde prostitutie en de vervolging van gecommmercialiseerde ondeugd erdoor moet loodsen (“Rapport van 1939-1940, C.N.B.”, ARA, inv. nr. I417, map 1449):

Iès à présent le Comité National Belge demande à tous ses membres souscripteurs de faire de la propagande pour augmenter le nombre de ses adhérents et accroître ainsi son influence aux associations féminines d’étudier les différents aspects [du] problème, afin de lui apporter leur appui et s’intéresser d’avantage l’opinion publique à ces questions. (*ibid.*, pp.7-8)

2.1.7 België en het criminaliseren van prostitutie langs de bescherming van het kind

Zeer vooruitstrevend onder de abolitionisten is Jules Lejeune. Als actief lid van de S.M.P. zetelt hij als minister van Justitie in de katholieke regering van Beernaert (1887). Met andere woorden, de S.M.P. zit op de juiste plaats met de juiste middelen om hun doel te verwezenlijken. Lejeune zet als eerste de stappen richting criminalisering van marginaliteit in ruime zin. Hij start langs de zwakste waar consensus over heerst en slaagt deels in zijn opzet. Zo valt prostitutie nog tot 1912 samen met criminele handelingen zoals bedelarij en landloperij (Dupont-Bouchat, 1993, p. 80). Het wetsontwerp *Lejeune* gericht tegen prostitutie geraakt echter niet goedgekeurd in 1889. Wat wel wordt gestemd zijn een aantal wetsontwerpen met betrekking tot landloperij en kinderprostitutie. Met dien bemerking dat kinderprostitutie tot dusver als categorie onder kinderbescherming wordt gerekend. Om die reden worden de eerste voorbereidende stappen naar de afschaffing van het reglementarisme gezet via de bescherming van het kind. Men bouwt namelijk meermaals voort op deze erfenis: in 1893, 1897 en 1912 wordt telkens de discussie hernomen om via strafrechtelijke maatregelen kinderen te beschermen tegen zedeloosheid (“n° 91, Chambre des Représentants, Séance du 19 décembre 1912”, ARA, inv. nr. I417, map 1446, pp. 8-19).

2.1.7.1 Zedeloosheid als bedreiging voor het kind

De wet op bescherming van een specifieke categorie, kinderen, is één van de eerste keren dat de liberale staat intervenieert op privéterrein, namelijk het gezin. Het zou volgens Dupont-Bouchat (*ibid.*, p. 79) het begin van een openbare macht zijn die zich in de poogt plaats te stellen van ouders in gebreke. Met betrekking tot prostitutie resulteert dit concreet in een aanpak van minderjarigen, aanvankelijk personen jonger dan zestien jaar. Deze worden naar een Rijkswelddagigheidschool of een andere privé-instelling gestuurd onder het mom van bescherming. Pooiers en klanten van minderjarige meisjes krijgen strafrechtelijke vervolging.

Men gaat weliswaar nog verder in het moraliseren van kinderen. Zowel politiek links als rechts dragen aan de autoriteiten voor om de morele gezondheid bij kinderen te beschermen. Men beklaagt het openbaar ten toon spreiden van immorele propaganda en verzoekt bijgevolg de overheid om de nodige maatregelen te nemen. In la *Revue belge de la police administrative et judiciaire* van januari 1926 verschijnt een verslag rond het versterken van het wetsontwerp van de bescherming van het kind (“Le projet de loi relatif à la protection de l’enfance”, ARA, inv. nr. I417, map 1450). De rationaliteit van de 19e eeuw weerspiegelt zich dus opnieuw in een beteugeling als dusdanig:

Dans les classes ouvrières, le père et la mère sont forcés souvent de se rendre ensemble au travail pour élever les enfants et pour vivre. L’enfant, la plupart du temps, n’a comme récréation et comme éducation, que les spectacles de la vie et de la voie publique. . . . Là; l’enfant rencontre la grossièreté, la lubri-cité, la pornographie et l’image criminelle qui le poussent au vice en salissant sa conscience. Là, il contracte des habitudes et des passions terribles et dangereuses autant pour lui que pour sa famille et pour la société. . . . Beaucoup sont enclins à pousser à l’excès le respect de la liberté individuelle, surtout quand il s’agit de l’expression de la pensée. (*ibid.*, pp. 7-8)

2.1.7.2 Risicovolle plaatsen voor vrouwen en kinderen

Een laatste motief situeert zich op internationaal niveau, waar de link tussen de repressie van handel in vrouwen en kinderen en riskante plaatsen wordt verwoord in extra waakzaamheid en sensibilisering.¹

Een wetsontwerp volgt en wordt door de Kamer van Volksvertegenwoordigers unaniem goedgekeurd in 1924. Drie jaar later, op 29 april 1927 verschijnt de wet in het Belgisch Staatsblad (*ibid.*):

[de] ‘Wet op den vrouwen- en kinderenarbeid. – Verbod kinderen beneden 16 jaar arbeid te laten verrichten in schouwburgen, music-halls, dancings en nachtsbars.

. . . Overwegende dat de ondervinding er heeft laten van blijken dat het noodig is den arbeid van de kinderen van de jongelingen en jonge meisjes in de schouwburgondernemingen te regelen, alsmede in de andere inrichtingen, waar kinderarbeid met winstoogmerken, van aard is de gezondheid en de zedelijkheid van de belanghebbenden in gevaar te brengen; . . . (pp. 2099-2100)

Dit betekent een frappante verschuiving ten opzichte van het einde van de 19^e eeuw. Dat de staat zo verregaand zou optreden in het openbaar leven en bovendien zou volgen in zulk moreel discours was toen bijna ondenkbaar.

2.1.7.3 Besluit

Langs de bescherming van het kind winnen de abolitionisten dus stapsgewijs de publieke opinie. Maar ook schandalen rond minderjarigen in prostitutiehuizen, slachtoffers van vrouwenhandel en internationale congressen rond vrouwenhandel drijven het onderscheid tussen minder- en meerderjarige prostituees op de helling. Het debat duurt de hele periode voort, hoewel sinds 1915 met de wet op de repressie van vrouwenhandel definitief de focus op vrouwen en kinderen wordt gelegd (*cf. infra*).

¹ Zie artikel 7 van de “Internationale conventie ter bestrijding van handel in vrouwen en kinderen”, gesloten te Parijs op 30 september 1921 (*cf. bijlage 3*).

2.1.8 De afschaffing van gereglementeerde prostitutie

Binnen de abolitionistische strekking zijn de meningen rond de problematiek van prostitutie alsnog verdeeld. Tussen 1880 en 1914 ontstaan twee kampen. De eerste zijn meer liberaal en wensen de afschaffing van het reglementarisme. De tweede zijn radicaler en streven naar een totaal verbod op prostitutie. In hun huidige betekenis hangen ze respectievelijk een abolitionistisch en een prohibitionistisch prostitutiebeleid aan (François & Machiels, 2010, p. 106). Het zelfde geldt voor de lobby van reglementaristen. Aan de ene kant pleit men voor lokaal politieel toezicht en aan de andere kant willen neo-reglementaristen enkel medische controle.

Het groeiende abolitionisme verloopt weliswaar evenredig met de afbreuk op het reglementarisme. Het idee is dat prostitutie enkel kan worden bestreden als de gecontroleerde toelating van de baan is. Men dringt dus aan op het wegwerken van de leeftijdsbarrière zodat het reglementarisme gelijktijdig plaats maakt voor een totale afschaffing van prostitutie. Bij de Belgische ratificatie in 1914 van de ‘internationale overeenkomst ter onderdrukking van de handel in blanke slavinnen’ (1910) wordt specifiek prostitutie als mikpunt gecategoriseerd. Daaropvolgend gaan een resem praktische maatregelen van kracht tot op 21 augustus 1948 de Belgische wetgeving een einde stelt aan gereglementeerde prostitutie.

2.1.9 Het Belgisch reglementarisme: analyse en betekenis

Dupont-Bouchat (*ibid.*) is van mening dat de officiële afschaffing van het reglementarisme in België niet uitmondt in repressie en criminalisering. Het maakt eerder een einde aan de hypocrisie van het systeem. Meer zelfs, met het opdoeken ervan zet de wet aan tot de decriminalisering van prostitutie. De willekeur en macht van politie en gemeentebesturen zouden hierdoor zijn verdwenen. In die zin spreekt ze van de liberalisering van prostitutie, aangezien het nieuw ingevoerde regime sinds 1948 de prostituee op zich niet straft. Het beroep wordt immers beschouwd als een vrije handeling, hoewel het nog steeds uit morele overwegingen wordt afgekeurd.

Abolitionisten in België halen een eerste slag thuis in het opleggen van een repressieve en beschermende wetgeving bij minderjarigen. Die leeftijdsgrenzen schuiven echter verder op: van zestien op achttien en dan tot eenentwintig jaar. Het einde van WOII is een breekpunt voor het geloof dat wetten de kracht hebben de

maatschappij te moraliseren. Paradoxaal keert men terug naar het liberalisme en het individualisme inzake het beschermen van de goed zede, zonder precieze morele gevoelswaarde (Dupont-Bouchat, 1995).

De Schaepdrijver (1985) wil in tegenstelling tot Dupont-Bouchat (1995) de evolutie van officiële prostitutie niet omzetten in termen van slagen of mislukken. Volgens haar zijn er te veel ongerijmdheden aanwezig om een functioneel verklaringsmodel te verantwoorden. Vanuit een structurele visie worden prostitutie en reglementering gezien in een convergentie van rationaliteit in de 19^e eeuw. Bijgevolg wordt het reglementarisme geconceptualiseerd in termen van disciplineren van de onderste bevolkingslagen waarbij de drijfkracht bij de kapitalistische productiewijze en de handelende groepen ligt (*ibid.*, pp. 497-503). Ze verduidelijkt dit Habermasiaans discours aan de hand van vier achterliggende aspecten. Als eerste willen belangengroepen hun machtsgebied afbakenen door tussen te komen in als probleem gedefinieerde aspecten van het leven. Als tweede wordt het reglementarisme niet ingevoerd als oplossing voor een probleem. Het kadert binnen een moreel-hygiënistisch discours dat door kennis correct gedrag wil stimuleren. Het is die top die verantwoordelijk is voor de ontstane woordenwisseling. Daartegenover staat het derde aspect, de problematiek van politieke bevoegdheden waar schandalen rond corruptie en uitbuiting opduiken. Als laatste komt het in de praktijk neer op een reglementering als doel op zich, vermits het niet stamt uit de vraag naar een rechtstreekse oplossing voor prostitutie.

Majerus (2003) voegt aan de hand van een empirische onderzoeksmethode toe dat prostituees tijdens het reglementarisme worden gemarginaliseerd. In vele opzichten worden ze tijdens de periode van regulering buiten spel gezet wegens het overschrijden van een morele grens. Na WOI wordt hen bijvoorbeeld het gemeentelijk stemrecht ontnomen (Gubin zoals geciteerd in Majerus, 2003).

2.2 De internationale strijd tegen *white slave traffic* en het groeiende abolitionisme

2.2.1 Illegale migratie en prostitutie

De term illegaal duikt pas op sinds de jaren 1930. Vanwaar komt de link dan tussen illegaliteit en migratie? Schrover, Van Der Leun, Lucassen en Quispel (2008, pp. 9-38) verklaren dit deels vanuit een trend om burgerschap te definiëren. Illegaal verwijst naar de manier waarop het in verhouding staat met wat als legaal wordt geconstrueerd. Een beroep kan bijvoorbeeld enkel illegaal zijn wanneer de toestemming voor werk en mobiliteit met elkaar zijn verweven. Voor Westerse staten wordt illegale migratie gedefinieerd langsheen de grenzen. Het gaat hier dus om een handeling waarbij men “illegaal een grens oversteekt al dan niet door middel van vervalste documenten, of via legale documenten met een illegaal doel of nadat een legaal verblijf in het land is verlopen” (Heckmann, 2004, p. 1106). Dergelijke definiëring wijst op een constructie die door de mobiliteit van personen vorm krijgt. Vertrek, verblijf en toegang tot een land associëren zich bijgevolg vaak met meerdere illegale activiteiten. De term illegale migratie is echter erg onbestemd aangezien de staatsorganisatie de invulling ervan voorschrijft (Mascarenas, 2008).

Wat betreft de periode voor de jaren 1930 is er nog geen sprake van illegale migratie. Inhoudelijk leunt het wel aan bij de handel die men toen wou onderdrukken. Met betrekking tot de onderzoeksperiode vinden illegale migratie en prostitutie elkaar in meerdere internationale congressen en conventies. Aanvankelijk gaat men niet expliciet uit van een abolitionistische grondslag. Doorheen de eerste helft van de twintigste eeuw winnen aanhangers ook hier terrein.

De diverse internationale congressen en maatregelen in verhouding met de Belgische beleidsvoering worden hiernavolgend uitvoerig besproken. Eerst wordt een overzicht geboden in Tabel 1.

2.2.2 Tabel 1. Overzicht van de Belgische en internationale wetgeving rond handel in vrouwen en kinderen

Overzicht van de Belgische ratificering van de internationale conventies ter repressie van de handel in vrouwen en kinderen, eerste helft van de twintigste eeuw

Naam internationale overeenkomst	International Agreement for the Suppression of the "White Slave Traffic"	International Convention for the Suppression of the "White Slave Traffic"	International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children	International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age	Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others
Datum en plaats van overeenkomst	18 mei 1904, Parijs	4 mei 1910, Parijs	30 september 1921, Parijs	11 oktober 1933, Genève	2 december 1949, New York
Datum van Belgische ratificering (*) gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad	7 juli 1905 (*)	10 juni 1914 (*)	7 juni 1922	12 november 1947	13 oktober 1952

2.2.3 De internationale conventie ter repressie van de handel in blanke slavinnen, gesloten te Parijs op 18 mei 1904.²

2.2.3.1 De internationale bijeenkomst ter onderdrukking van de handel in vrouwen, gehouden te Parijs in 1902

In 1902 wordt in Parijs een internationale bijeenkomst gehouden met als doel “. . . *d’arriver à une entente sur la répression la plus efficace du trafic criminel connu sous le nom de ‘Traite des Blanches’*” (“Rapport rédigé par la délégation française sur les questions soumises aux délibérations de la conférence (1902)”, ARA, inv. nr. I417, map 1446, p. 208). Vooraf wordt aan alle deelnemende staten een rapport meegedeeld op initiatief van de Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken. Zij treden op de voorgrond als organisatorische en administratieve draaischijf tot de taakoverdracht aan de Verenigde Naties (VN) in 1948. In dat rapport drukt men op de ernst van de problematiek rond vrouwenhandel en de noodzaak tot actie. Uit alle verzamelde wetgevingen per land blijkt echter dat geen enkele geheel voldoet. Volgens het rapport is er in België (alsook in Frankrijk, Spanje en Nederland) de moeilijkheid om de veelzijdigheid van de materie te vatten, waardoor de daders kunnen ontsnappen. Bijgevolg blijven de meeste gevallen ongestraft (*ibid.*, p. 16). Een eerste doelstelling is dus om legislatieve maatregelen in te laten vallen.

De tweede doelstelling is om tegemoet te komen aan tekortkomingen uit het vorige congres te Londen (1899):

. . . d’opposer au mal une défense plus sérieuse. . . . La formule devrait toutefois en être assez large et flexible pour se plier facilement à l’inévitable diversité des traditions et des pénalités [des différents états]. (*ibid.*, p. 31)

Het Congres in Londen bleek niet toereikend genoeg vanwege een te grote focus op straffen van daders en geweld bij vrouwen. Het misbruik komende uit de jonge leeftijd van meisjes liet men ongeroerd. Moest het criterium van de minderjarige vrouw, *la mineure*, die vooraf werd ingelicht noodzakelijkerwijs worden toegevoegd? Ja, maar dan wel verwoord als het misleiden en voorliegen van slachtoffers. Voor meerderjarigen geldt er onder de deelnemende landen nog minder eenduidigheid. De grens tussen instemming en de beschermende rol van de staat was toen al moeilijk te bepalen:

² Cf. bijlage 1

Ainsi échappent à la répression et le fait unique et le fait plus fréquent de l'embauchage de la fille déjà familiarisée avec la pensée du vice, qui consent, mais que la loi doit, à raison de son âge, protéger contre son propre entraînement. (p. 31)

De graden in straf bij minderjarigen en de frequentie bij het gebruik van geweld of misleiding bij minder- en meerderjarigen worden basiselementen voor een adequate aanpak. In die zin beantwoordt de Belgische wetgeving reeds in hoge mate aan de vooropgestelde doelstellingen.

2.2.3.2 De Belgische wetgeving rond handel in vrouwen en kinderen tot 1905

In België verloopt de communicatie omtrent dit rapport met de Minister van Buitenlandse Zaken, de heer de Favereau. Een direct en beknopt overzicht van maatregelen tegen de handel in blanke slavinnen uit het Belgisch Strafwetboek wordt uiteengezet in het rapport (*ibid.*, pp. 20-22). De enige beschikkingen die tot dusver strafbaar worden gesteld zijn in navolging van het internationaal congres ter repressie van de handel in blanke slavinnen te Londen in 1899. Voor België komt daar nog de regulering van prostitutie bij. De aanwerving en het uitoefenen van het beroep van prostituee door een meerderjarige vrouw kan dus niet worden bestraft. België verschilt dus essentieel met andere staten door het onderscheid te behouden tussen minder- of meerderjarigheid enerzijds en vrije wil of dwang anderzijds.

Algemeen veroordeelt men het ontvoeren van minderjarigen *van elk geslacht*³ voor prostitutie en het misleiden van vrouwen. De artikels 368 en volgende van het Belgisch Strafwetboek vervolgt via correctionele straffen indien het slachtoffer jonger dan 16 jaar is. Diegene die door geweld, fraude of bedreigingen minderjarigen hebben gepoogd tot of ontvoerd krijgen gevangenisstraf. Dit beslaat niet louter prostitutie maar “voor wat het doel ook moge zijn” (*ibid.*, p. 21). In de artikels 379 en volgende lopen de straffen naargelang de leeftijd van het slachtoffer en de schuldige uiteen. In elk geval is elke poging om minderjarigen te werven voor prostitutiehuizen strafbaar. De straf hangt af van de graad en de frequentie waarin een aanslag op de zeden werd gepleegd, of het nu om prostitutie, ontucht of corruptie van minderjarigen gaat. De artikelen 484 en volgende onderdrukken via straffen de gedwongen en arbitraire opsluiting van een vrouw in een gereguleerd prostitutiehuis, ongeacht haar leeftijd.

³ [De gecursiveerde zinsdelen binnen deze alinea zijn beklemtoond vanwege het verschil met de beschikkingen uit de latere internationale conventie te Parijs, 1904]

Ook de aanwerving in dergelijk geval wordt beschouwd als medeplichtigheid en wordt bestraft. Dit is met andere woorden het enige geval waarin de meerderjarige vrouw dezelfde bescherming geniet als minderjarigen. Wat betreft veroordeelden van buitenlandse origine voorziet de wet van 15 maart 1874 dat zij aan de overheid van het land van herkomst worden uitgeleverd. Wat praktisch niet makkelijk te achterhalen valt zonder identiteitspapieren. Het merendeel van deze veroordelingen wordt door de Vreemdelingenpolitie in een extra individueel dossier geregistreerd.

Ten aanzien van internationale misdrijven wijst De Favereau erop dat de vigerende Belgische wetgeving reeds voldoet door onder andere rogatoire commissies te organiseren. Hij besluit met “... rien ne fait supposer, pour l’instant, que la répression du racolage international soulève plus de difficultés et de conflits que celle d’autres délits qui se commettent sur des territoires différents” (*ibid.*, p. 22). België stond namelijk al voor qua repatriëring van prostituees of slachtoffers van de handel in blanke slavinnen⁴ door twee conventies met het Duitse Rijk en Nederland (1877, 1890) (ARA, inv. nr. I 417, map 1443).

2.2.3.3 De Belgische delegatie te Parijs in 1902 en 1904

De Belgische staat wordt op het congres in 1902 vertegenwoordigd door de heer J. Hoyoïs, lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en F. Silvercruys, directeur aan het ministerie van Justitie. IJveren zij voor een afschaffing van prostitutie en eventueel van haar regulering? In het verslag van 15 juli 1902 wordt dit duidelijk. Het standpunt van Hoyoïs is op het eerste zicht grotendeels conform de Belgisch vigerende wetgeving (*ibid.*, p. 63). Wat betreft de internationale conventies vormt de Belgische regulering niet per se een obstakel voor de repressie. Men verzekert immers al een snelle afhandeling via rogatoire commissies en arrestaties. De houding van Hoyoïs verschilt echter tegenover buitenlandse vrouwen:

Ce ne sont pas seulement les mineures qui méritent d’être expulsées, mais les majeures étrangères aussi. En Belgique, par exemple, toute femme étrangère qui vit de la prostitution – qu’elle se trouve ou non dans un établissement de débauche – est expulsée, comme n’ayant pas de moyens d’existence légaux. (p. 131)

Hoyoïs moedigt de repatriëring van prostituees en slachtoffers van vreemde origine aan, zelfs wanneer ze zijn ingeschreven in een prostitutiehuis. De motivering, omdat

⁴ Beide termen worden in het rapport dooreen gebruikt.

ze geen legale bestaansmiddelen zouden hebben, is nogal onbestemd en conflicteert met het vigerende beleid. In principe laat dat immigrante vrouwen toe in de gereguleerde prostitutiehuizen, zolang ze zich houden aan de regelgeving.

2.2.3.4 De Belgische ratificatie in 1905

Twee jaar later wordt in navolging van de conferentie te Parijs een internationale conventie opgesteld op 18 mei 1904. De ratificatie van deze conventie vereist de goedkeuring van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat. Een commissie, met als voorzitter A. Beernaert en onder de leden Hoyois, benadrukt de “onbetwistbare noodzaak om *traite des blanches* aan te pakken” (“Séance de 19 mai 1905: n° 176 Chambre des Représentants”, ARA, inv. nr. I 417, map 1446), p. 2). Het rapport dat zij voorleggen aan Kamer en vervolgens senaat wijst op onvoldoende maatregelen om *traite des blanches* nationaal aan te pakken. Op vele vlakken houdt het dus hetzelfde in als dat van het internationale congres in 1902. De vergadering van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (“n° 68, 30 januari 1905”, ARA, inv. nr. I 417, map 1446) resulteert in een unanieme goedkeuring. Nadien volgt de Senaat. Een wetsontwerp wordt opgesteld door de minister van Financiën en Openbare Werken, Comte de Smet de Nayer, de minister van Buitenlandse Zaken, P. de Favereau en de minister van Justitie, J. Van den Heuvel:

De op 18n Mei 1904 tusschen België, . . . gesloten schikking om aan misleide of dwang, aangedane meerderjarige vrouwen, zoomede aan minderjarige vrouwen en meisjes doeltreffende bescherming te verschaffen tegen den misdadigen handel bekend onder de naam “Vrouwenhandel” zal hare volle en algeheele kracht hebben [Wetsontwerp ondertekend door Leopold II, koning der Belgen en de voornoemde ministers]. (*ibid.*, p. 3)

Deze hele goedkeuringsprocedure resulteert in de “wet van 21 juni 1905 tot goedkeuring van de op 18 mei 1904 te Parijs ondertekende Schikking betreffende de Vrouwenhandel”, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 7 juli 1905 (“82D8 Loi du 21 juin 1905 approuvant l’arrangement international signé à Paris le 18 mai 1904 concernant la traite des blanches”, ARA, inv. nr. I 417, map 1446).

In navolging wordt op 12 juli 1905 deze akte neergelegd en de internationale schikking ondertekend door A. Leghait in naam van de Belgische koning Léopold II.

2.2.3.5 De onderdrukking van de handel in vrouwen door de Belgische staat vanaf 1905

De ratificatie in 1905 van de internationale conventie uit 1904 (*cf.* bijlage 1) door de Belgische staat wil zeggen dat deze zich zal engageren tot de uitvoering ervan. Het eerste artikel van de conventie draagt op om een centrale autoriteit aan te stellen die zich van staatswege bezighoudt met de opvolging en de correspondentie. Het is de Administratie van de Openbare Veiligheid of *l'Administration de la Sûreté Publique* (S.P.) dat in de eerste plaats wordt aangewezen als uitvoerende instantie. Het takenpakket van de S.P. breidt zich vanaf dan uit. Als centraal aanspreekpunt staan zij in contact met de overige aangestelde autoriteiten. Alle gegevens rond de werving van vrouwen en kinderen voor het buitenland met als doel *la débauche* of ontucht wordt door hen verzameld (“82C8/1. Listes des bureaux et agences s’occupant de placement des femmes et filles l’étranger”, ARA, inv. nr. I 417, map 1448). Op die manier kan men inlichtingen verschaffen die een vrouwenhandelnetswerk mogelijks in kaart brengen. Voorts bevordert de samenwerking met diensten zoals het ministerie van Buitenlandse Zaken en het Openbare Ministerie een accurate werking van de S.P. (“a. n°1628. Het geval van WAHLEN, Cathérine”, ARA, inv. nr. I417, map 1447).

In artikel 3 van de internationale conventie komt het belang van identiteit en nationaliteit sterk naar voor, weliswaar met de bemerking dat dit binnen een legaal kader⁵ moet verlopen:

. . . les déclarations des femmes ou filles de nationalité étrangère qui se livrent à la prostitution, en vue d’établir leur identité et leur état civil, et de rechercher qui les a déterminées à quitter leur pays. Les renseignements recueillis seront communiqués aux Autorités du pays d’origine desdites femmes ou filles, en vue de leur rapatriement éventuel. (Art. 3)

De overige artikels beantwoorden in grote mate aan de bemerkingen aangehaald in het voorafgaande congres van 1902, met uitzondering van de oprichting van een internationale rogatoire commissie. Dit werd niet in de conventie van 1904 overgenomen en blijft een zaak tussen naties onderling.

⁵ De invulling van dit *legaal* kader hangt af van de organisatie van elke staat en verschilt bijgevolg (*cf.* Heckman en illegale immigratie). Paradoxaal beoogt men een uniforme internationale aanpak.

2.2.3.6 Conclusie

De internationale conventie in 1904 mikt vooral op het beschermen van misleide en gedwongen volwassen en minderjarige vrouwen als slachtoffer van mensenhandel. Hierin worden minderjarigen verondersteld volledig onbekwaam te zijn om in te stemmen vanwege hun leeftijd. Manipulatie of dwang is dus bij hen niet aan de orde. Prostitutie als sector wordt niet uitdrukkelijk geïsoleerd, hoewel een abolitionistisch standpunt impliciet doorschijnt. De Belgische wetgeving is relatief conform het opgestelde traktaat met uitzondering van het onderscheid in leeftijd en gereuleerde prostitutie. Een meerderjarige prostituee aanwerven zonder omstandigheden van dwang, manipulatie of uitbuiting wordt in België niet als strafbaar feit beschouwd.

2.2.4 De internationale conventie ter onderdrukking van de handel in blanke slavinnen, gesloten te Genève op 4 mei 1910.⁶

2.2.4.1 Aanpassingen op de internationale conventie uit 1904

Deze conventie houdt grotendeels aanpassingen op de vorige uit 1904 in. Het onderscheid tussen minder- en meerderjarigen wordt in deze conventie expliciet gemaakt. De meerderjarige leeftijd wordt vastgelegd op 20 jaar. Artikel 3 van de internationale conventie van 1910 (cf. bijlage 2) schrijft voor dat inbreuken naar ernst moeten worden bestraft. Ook het aanwerven zonder dwang of fraude van meerderjarige vrouwen.

De minister van Justitie, H. Carton de Wiart, drukt echter op het behoud van het reglementarisme in de Belgische wetgeving:

Le protocole de clôture, annexé à la convention internationale du 4 mai 1910, exposé que le cas de rétention contre son gré d'une femme ou fille dans un[e] maison de débauche n'a pu, malgré sa gravité, figurer dans la convention, parce qu'il relève uniquement de la législation intérieure; ce fait ne présente, en effet, aucun caractère international. Le Gouvernement estime qu'à l'exemple de plusieurs législations étrangères, il y a lieu de le réprimer en Belgique, c'est l'objet d'une des dispositions du présent projet. ("n°91, projet de loi sur la répression de la traite des blanches", ARA, inv. nr. I417, map 1446, p. 2)

Gereuleerde prostitutie blijft een nationale kwestie, ondanks de onrechtstreekse veroordeling ervan in de internationale conventie van 1910.

⁶ Cf. bijlage 2

2.2.4.2 De Belgische wet tot bestrijding van den handel in vrouwen en meisjes

De internationale conventie ter bestrijding van de handel in blanke slavinnen wordt geratificeerd naar eigen normen. Op 10 juni 1914 wordt “De wet tot bestrijding van den handel in vrouwen en meisjes” bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad (*ibid.*). De uitwerking van deze overeenkomst resulteert in een aanpassing van art. 379, 380, 381, 382 en volgende van het Belgisch strafwetboek (“Loi sur la répression de la traite des blanches, verzameling der wetten 1914”, *ibid.*, pp. 799-803). De veranderingen zijn relatief miniem. Wat betreft personen van buitenlandse origine worden medeplichtigen verblijvende in België ook vervolgd. Het internationaal gemaakte onderscheid tussen minder- en meerderjarigheid volgt de Belgische staat niet. In 1910 is men in België meerderjarig wanneer men de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt. Een jongen of meisje dat nog geen 16 jaar is bijgevolg minderjarig. De strafbaarheid rond meerderjarige vrouwen en minderjarigen wordt behouden. De aanpassing doet zich voor bij de graad van veroordeling die verschilt naargelang de ernst van het misdrijf.

2.2.5 De internationale conventie voor de onderdrukking van de handel in vrouwen en kinderen, gesloten te Genève op 30 september 1921.⁷

Deze conventie bouwt voort op de conventies uit 1904 en 1910. Ze refereren naar de misdrijven die hieruit voortkomen en besluiten dat een uitbreiding van de te beschermen doelgroep essentieel is (“Convention internationale du 30 septembre 1921”, ARA, inv. nr. I417, map 1446, dossier 82C8). Met name vrouwen en kinderen van beide geslachten moeten volgens artikel 2 van deze conventie (*cf.* bijlage 2) extra tegen de handel en tegen prostitutie worden beschermd. De term blanke slavin wordt met andere woorden verruimd. Ten eerste door de uitbreiding naar minderjarige jongens en ten tweede door het optrekken van de meerderjarige leeftijd naar 21 jaar. Wat meer personen onder de noemer van slachtoffers van *white slave traffic* plaatst. Bijgevolg zou het aantal gevallen moeten stijgen. Doorheen de bronnen is daarentegen noch een spoor van jongens als slachtoffer noch een stijging van gevallen waar te nemen.

De ratificatie door België gebeurt relatief snel op 7 juni 1922. Er volgt geen specifiek aansluitende wetgeving op dit verdrag aangezien dit relatief overeenstemt met de

⁷ *Cf.* bijlage 3

vigerende (“Moniteur Belge, n° 306-307”, ARA, inv. nr. I417, map 1446, pp. 1-3). Vanaf het verspreiden van de resultaten van het onderzoekscomité van de S.D.N. gaat men opnieuw in de aanloop naar een internationale commissie (cf. *infra*). Ondertussen wordt de Belgische wetgeving met betrekking tot de bescherming van het kind op punt gezet zodat van hieruit de meerderjarige vrouw ook kan worden bereikt.

2.2.6 Belgische actoren in de strijd ter onderdrukking van de handel en vrouwen tijdens het interbellum

2.2.6.1 Een bloeiende samenwerking tussen de S.P. en het C.N.B.

De manier waarop de Belgische staat intern omgaat met de bescherming van het kind en de gehele prostitutiesector krijgt meer en meer sturing vanuit het C.N.B. (“C.N.B., 1921-1940”, ARA, inv. nr. I417, map 1449). De invloed groeit opmerkelijk binnen en buiten de Belgische samenleving. Uit de archiefstukken valt vanaf het interbellum een vernauwde samenwerking waar te nemen tussen de C.N.B. en de S.P. Ze verschillen weliswaar op twee belangrijke punten. Het Comité is expliciet abolitionistische gekleurd en heeft een breder actierepertoire. De S.P. spitst zich meer toe op administratie tegenover het Comité dat met heel wat organisaties vrouwenhandel tracht te onderdrukken (“Rapport sur les exercices 1939 et 1940”, *ibid.*). Het takenpakket van de C.N.B. bestaat dus enerzijds uit de opvolging van de nationale en internationale wetgeving en anderzijds wordt actief hulp aan vrouwen en kinderen neergezet.

Voor de periode tussen 1921-1940 zijn tussen de S.P. en het C.N.B. opvallende parallellen qua werking en ideeën vast te stellen. Ten eerste worden rapporten uitgewisseld over misdrijven van buitenlandse trafikanten. Veelal hebben zij minderjarige meisjes misleid of misbruik gemaakt van valse documenten. Om die reden zijn zij vervolgens veroordeeld en naar hun land of naar de gevangenis gestuurd (“Veroordelingen van vreemdelingen conform de internationale conventie van 1910”, *ibid.*). Het C.N.B. richt dus zelf onderzoeken in door inlichtingen op te vragen bij de S.P., bij het ministerie van Justitie en bij het parket (“S.P., n° 1314908, 31 octobre 1924”, *ibid.*).

2.2.6.2 Isidore Maus als voorvechter in de strijd tegen het reglementarisme

De band tussen het C.N.B. en de S.P. wordt nog treffender rond de heer Isidore Maus (°1865 - †1945). Zijn expertise en invloed worden ingezet om verandering te bekomen in het vigerende beleid. Aan de hand van een korte biografie wordt duidelijk dat Maus een bekwame voorvechter is in de strijd tegen gereguleerde prostitutie (Chaumont, 2009, p. 18). Hij doctoreert in 1890 in rechten en filosofie, wat hem een rechtsgeleerde expert in sociale bescherming en strafrecht maakt. Daaropvolgend ondertekent hij voor België, als functionaris aan het ministerie van Justitie, de internationale conventie voor de repressie van de handel in blanke slavinnen van 1910. Vervolgens wordt hij de eerste directeur van het *Office de Protection de L'enfance* (1919-1930). Deze benoeming past in de strategie waarlangs men via kinderbescherming poogt prostitutie in zijn geheel te criminaliseren. Verder wordt de samenwerking tussen de S.P. en het C.N.B. reëel bevestigd wanneer hij voor beide instituten respectievelijk de functie van directeur-generaal en van voorzitter uitoefent. Dit is opvallend waar te nemen in de hoeveelheid archiefstukken waarin zijn naam opduikt.

In 1919 richt hij openlijk een brief naar de *Société des Nations* (S.D.N.) of Volkenbond om aan te sturen op een afschaffing van gereguleerde prostitutie ("Rapport fait pour le congrès de Genève du 23/3/1919", ARA, inv. nr. I417, 1443):

En coordonnant ces mesures, il est à espérer que la *double* [klemtoon toegevoegd] lutte contre les maison[s] closes et contre la prostitution elle-même auront pour effet immédiat si pas la suppression de la prostitution, du moins sa diminution, - et par conséquent le relèvement de la moralité en général. (*ibid.*, p. 6)

Zijn voorstel krijgt in het congres van Genève in 1921 aanvankelijk weinig gevolg. Tot hijzelf in 1928 wordt aangesteld als technisch expert binnen een grootschalig onderzoek naar het fenomeen van vrouwenhandel gevoerd door het *Comité Spécial des Experts de la S.D.N.* (*cf. infra*).

Kortom, Isidore Maus bezit voldoende bekwaamheid, kennis en gezag om zijn visie te verspreiden en door te drukken. De meeste publicaties van zijn hand benadrukken tevens de abolitionistische grondslag in zijn denken, bijvoorbeeld *La réglementation officielle de la prostitution et le problème social* en *La police féminine dans les Pays-Bas* ("Rapport sur les exercices du C.N.B., 1939 et 1940", ARA, inv. nr. I417, map 1449, p. 7).

2.2.7 Interventie van de S.D.N. tijdens het interbellum

2.2.7.1 Resoluties als oplossing voor steeds terugkerende kwesties

In 1923 komt de S.D.N. bijeen om zich te buigen over steeds terugkerende vragen rond de handel in blanke slavinnen (“Rapport de la S.D.N., Melot (N.)”, ARA, inv. nr. I417, map 1444, pp. 1-11). Aan de hand van een aantal resoluties wil men aansluitende oplossingen bieden.

Als oplossing voor de problematiek van gereguleerde prostitutie wordt in een eerste resolutie dit als oorzaak van de handel in vrouwen en kinderen beschouwd. De voorgestelde oplossing is om dit zo vlug mogelijk af te schaffen. Een tweede resolutie handelt over het toezicht op prostitutie. De aanstelling van vrouwen bij de politie zou hierin van meerwaarde zijn. Ook Isidore Maus en het C.N.B. zijn van die mening. Het duurt in België echter tot de jaren '70 vooraleer een vrouw bij de gerechtelijke politie wordt aangesteld (“Geschiedenis van de vrouwen bij de Belgische politiediensten”, 2011).

Een resolutie met heel wat gevolgen is het opstarten van een onderzoek naar het bestaan van *traite des blanches*. Op die manier moeten onduidelijkheden en twijfels van de baan worden geruimd zodat de noodzaak ter onderdrukking weer gaat primeren. Vermits een volgende resolutie te kennen geeft dat heel wat staten achterop lopen bij het ratificeren van de conventie van 1921. Dit is echter buiten België gerekend dat tijdens het interbellum heel actief is op deze domeinen. In de bronnen pulkt het uit van correspondentie tussen de S.P., de S.D.N. en centrale autoriteiten van andere landen. De sleutelfiguur hierachter is Isidore Maus omwille van zijn diverse functies en visie.

2.2.7.2 Comité Spécial des Experts de la S.D.N.: betekenis en gevolgen

Teneinde de publieke opinie en bepaalde staten opnieuw warm te maken ziet een speciaal onderzoekscomité van experts of het *Comité Spécial des Experts* het licht in 1924. In opdracht van de S.D.N. worden specialisten uit verschillende naties aangesteld om alle aspecten van de handel in vrouwen en kinderen in kaart te brengen. In 1927-1928 worden hun bevindingen, *L'étude sur 28 pays éditée par le Comité Spécial des Experts*, gepubliceerd. Dit rapport geniet een dergelijke autoriteit dat het wordt aanschouwd als het wetenschappelijke bewijs voor het bestaan van vrouwenhandel. Meer zelfs, het bewijs zou geleverd zijn voor de reglementering van prostitutie als directe oorzaak.

Het rapport vertrekt echter van een abolitionistische en positivistische grondslag. Zo stelt de Commissie bijvoorbeeld vast dat “10% van de handel in haar algemene proportie zou bestaan uit meisjes jonger dan 21 jaar” (Chaumont, 2009, p. 157). Via deze gegevens stuurt men aan op het weghalen van de leeftijdsbarrière uit internationale conventies. Op die wijze blijft het slachtoffer blank, vrouwelijk en los van een leeftijdscategorie. Hoe bakenen zij vooraf hun onderzoeksobject bij een kwantitatieve analyse af? Het antwoord ligt bij de betekenis van *blanches* in *traite des blanches*. Voor België loopt dit zeer uiteen. De experts vatten samen door middel van veralgemening (*ibid.*, pp. 161-179). Oorspronkelijk gaat men uit van het stereotiep van onschuldige, misbruikte of gedwongen slachtoffers. Aangezien een bewijsgeval eerder uitzondering dan regel blijkt, past men de originele betekenis vakkundig aan. Onder meer vrouwen die zijn misleid door huwelijk of zij die zich vrijwillig prostitueren worden ook gevictimiseerd, bestempeld als slachtoffer. Dwang valt weg als *conditio sine qua non* voor prostitutie en de handel in blanke slavinnen.

Statistisch materiaal wordt hierbij ingezet als legitimering voor hun bevindingen. Nochtans komt uit de verslaggeving van de bijeenkomsten naar voor dat de resultaten zijn vervormd (Chaumont, 2009). Desalniettemin weegt de impact van het definitieve rapport door op de internationale wetgevingen conventies. Een soort paradigma werd gecreëerd rond prostitutie en mensenhandel dat voorinneemt dat het steeds gaat om dwang. Vrouwen en kinderen werden daarbij onvermijdelijk als slachtoffers gestigmatiseerd.

De experts slagen bijgevolg tweevoudig in hun opzet. Hun rapport wordt verspreid in het openbaar leven als legitimering voor de handel in blanke slavinnen en de publieke opinie is opnieuw ingelicht over het gevaar van prostitutie. Een uitgebreid artikel uit *L'Indépendance Belge* van 15 mei 1927 illustreert dit (“La Traite des Blanches est-elle un Mythe?”), ARA, inv. nr. I417, map 1447).⁸

2.2.8 De internationale conventie ter repressie van de handel in meerderjarige vrouwen, gesloten te Genève op 11 oktober 1933.⁹

Met het ondertekenen van deze conventie is de overwinning voor de abolitionistische lobby behaald. Alle leeftijdscategorieën zijn betrokken in de misdaad omschreven als activiteiten met immorele doeleinden. Iedere persoon die een meerderjarige vrouw, aldus 21 jaar of ouder, hiertoe aanzet, verleidt of wegleidt naar een ander land zal worden gestraft. Alles wat rond prostitutie hangt wordt gecriminaliseerd en de prostituees worden gereduceerd tot slachtoffer. De notie van instemming verdwijnt hierdoor volledig en legt automatisch de *non-victims* het zwijgen op.

Het ratificeren van deze conventie verklaart officieel de oorlog aan gereguleerde prostitutie in België. Men probeert dit te omzeilen door het stroomlijnen van andere maatregelen. De taakomschrijving van de S.P. wordt bijvoorbeeld scherpgesteld. In navolging wordt een jaarlijks rapport van de uitvoering van de internationale conventies opgestuurd naar alle centrale autoriteiten en het secretariaat van de S.D.N. De bescherming van minderjarigen wordt gegarandeerd door extra waakzaam te zijn bij het uitleveren van pasporten aan de eigen bevolking. Via propaganda wordt de immoraliteit van bepaalde beroepen bij het publiek uitgesmeerd. Het uitstel van de ratificatie van dit verdrag duurt uiteindelijk tot 12 november 1947. Het einde van het reglementarisme is dan zichtbaar binnen bereik. Bij wet volgt op 21 augustus 1948 de officiële afschaffing van de reglementering van prostitutie.

⁸ Cf. bijlage 6

⁹ Cf. bijlage 4

2.2.9 De internationale conventie voor de repressie en afschaffing van mensenhandel en uitbuiting vanwege prostitutie, goedgekeurd op de generale vergadering van de V.N. op 2 december 1949 te Lake Succes, New York (NY).¹⁰

Whereas prostitution and the accompanying evil of the traffic in persons for the purpose of prostitution are incompatible with the dignity and worth of the human person and endanger the welfare of the individual, the family and the community.
(Preamble)

Deze conventie vervangt expliciet alle voorgaande conventies. Alle ondertekenende partijen verbinden zich ertoe om elke persoon te straffen dat “bemiddelt, wegleidt of verleidt om tegemoet te komen aan de passie van een ander” (art. 1). Het slachtoffer krijgt vorm door de strafbare feiten gepleegd door de dader. Geslacht, leeftijd of instemming zijn overbodig geworden, zo ook het onderscheid gebaseerd op landsgrenzen. In alle participerende landen wordt de handel in personen strafbaar, zelfs in het geval van mensensmokkel waar de persoon niet wordt misleidt. Deze conventie is een verbreding op vele vlakken. In tegenstelling tot de vorige verdragen worden niet alleen daders maar ook prostituees gesanctioneerd. Prostitutie wordt in deze conventie in zijn geheel internationaal veroordeeld. Wat voordien werd beschouwd als een zaak van nationale wetgeving. Wanneer de V.N. de fakkel overneemt van de Volkenbond in 1948, bereikt de ‘Conventie voor de repressie en afschaffing van mensenhandel en uitbuiting vanwege prostitutie’ haar juridisch hoogtepunt in de algemene Verklaring van de mensenrechten (Chaumont, 2009, p. 9).

¹⁰ Cf. bijlage 5

2.3 Algemene conclusies

Preventieve en repressieve maatregelen worden doorgevoerd via een discours van bescherming en hulp aan slachtoffers. Victimisering gaat hand in hand met criminalisering. Dit laatste wordt gecombineerd met een naar machiavellisme neigende drang om zedeloos gedrag te gaan beteugelen. De ernst van het fenomeen wordt gelegitimeerd aan de hand van een twijfelachtige wetenschappelijke diagnostiek. De genomen restricties blijken echter weinig hulpbiedend (*ibid.*, pp. 249-267). Het gaat eerder om een intensivering van reeds bestaande maatregelen dan het bieden van een oplossing. De groep van prostituees, migranten, minderjarigen en vrouwen wordt gevisieerd omdat deze zwak zijn vertegenwoordigd of weinig verweer kunnen bieden. Om die redenen situeren zij zich vaak in clandestiene milieus met een nog strengere aanpak tot gevolg.

3. *White slavery*

3.1 Verschuivende betekenis in tijd en ruimte

Migratieprocessen spelen zich af over een langere termijn dan het beleid dat er rond werd gecreëerd (Castles, 2004, p. 871). Hetgeen in de voorgaande paragrafen voor de onderzoeksperiode beleidsmatig werd uiteengezet beantwoordt aan een proces dat reeds langer lopende was. Onderzoekers beschouwen *white slavery* als een culturele en politieke mythe. Stereotypen zoals mannelijke exploitatie van vrouwelijke onschuld en het geïdealiseerde slachtoffer als jong, blank meisje opgesloten in een bordeel tegen haar wil zijn hierin aanwezig. Totnogtoe werd rond mythevorming- en verspreiding op transnationaal niveau weinig onderzoek verricht (Doezema, 2010, p. 105). In dit hoofdstuk worden een aantal van die analyses uiteengezet.

3.1.1 De vervrouwelijking van de blanke slaaf

Het gevoerde discours kan pas ontleed worden aan de hand van inzicht in de terminologie. De oorsprong van de blanke slavin is van belang aangezien dit is gelinkt aan specifieke gebeurtenissen in ruimte en tijd. De meeste literatuur plaatst de vervrouwelijking van de blanke slaaf in Groot-Brittannië rond de jaren 1880. Rapporten van Britse minderjarige meisjes in Belgische bordelen veroorzaken danig veel ophef dat een voedingsbodem voor een specifiek activisme ontstaat (Davis, 2009, pp. 10-20). Het evolueert naar een nieuwe beweging onder leiding van morele hervormers die zich verenigen via een retoriek van internationale handel in vrouwen en kinderen (Doezema, 2010, pp. 77-78). De blanke slavernij wordt geassocieerd met “het gedwongen of frauduleus rekruteren van migranten voor prostitutie” (Nadelman zoals geciteerd in Gallagher, 2010). De *white slaves* of blanke slaven uit het arbeidersmilieu verschuiven naar blanke slavinnen in het meer specifieke domein van prostitutie. Vanuit een optiek van immoraliteit worden ze als dusdanig aanzien, vermits geen enkele blanke vrouw hier vrijwillig voor zou kiezen. Op het einde van de 20ste eeuw is het beeld van de blanke slavin in de Europese samenleving volledig ingeburgerd en worden de eerste internationale congressen georganiseerd ter bestrijding van de handel in vrouwen en kinderen.

3.1.2 De term slavernij

Patterson (zoals geciteerd in Roediger, 1999) ziet in de terminologie rond slavernij een ideale metafoor voor sociaal protest in Westerse maatschappijen. Binnen deze vergelijking passen algemene aspecten zoals het opleggen van verplichtingen of het uitoefenen van macht over iemand, diens arbeid of mobiliteit (Finley zoals geciteerd in Drescher & Engerman, 1998).

3.2 Blanke slavernij in haar narratieve vorm

3.2.1 Ambigue legitimering langs feiten en narratieven

Op basis van drie gronden worden mythes rond prostitutie en migratie maatschappelijk geïntegreerd. Ten eerste door het ontbreken van kwaliteitsonderzoek, ten tweede door het gebrek aan kennis en ten derde door het creëren van verwarring bij tegenfeitelijk bewijs (Matthews, 2008, pp. 21-23). Zodoende volgt de centrale vraag voor deze paragraaf: ‘Hoe moeten feiten worden geïnterpreteerd en gelden deze als legitieme kennis?’.

Feiten in een verhaal gegoten zijn vooral focus van onderzoek langs de *linguistic turn* tijdens het postmodernisme. Vanuit structuralistische en semiotische hoek verschijnt de mythe van blanke slavernij in een linguïstische vorm, zoals getuigenissen, en een niet-linguïstische vorm, zoals wetgeving, films en foto’s. Beiden versterken de mythe door het als een beschrijving van de realiteit voor te stellen (Doezema, 2010, pp. 51-54). Hoewel de huidige stand van onderzoek getuigt van een andere uitvalsbasis wegens het gebrek aan empirisch onderbouwde bewijzen en door de dubbelzinnige terminologie (Gozdziak en Collett, 2005, pp. 107-111). Ook Guy (1991, pp. 79-80) concludeert dat de misdrijven moeilijk vast te stellen zijn. Al zeker wanneer het aantal slachtoffers zeer laag en overdreven blijkt (“C.N.B, Rapport sur les exercices 1939 et 1940”, ARA, inv. nr. I417, map 1449, pp. 4-5).

3.2.2 Voorzichtige houding tegenover narratieven vanwege de Belgische staat

In België springt de S.P. kritisch om met persartikelen en met het onderzoeken van casussen. Bij het verifiëren wordt vaak informatie uitgewisseld met het Openbare Ministerie of de Procureur-generaal. Bijvoorbeeld het persbericht van de oversteek van veel jonge Oostenrijkse meisjes, per trein door België richting Engeland wordt weerlegd (“Onderzoek door de Gerechtelijke Politie, Ind. N° 85, bijlage/verslag, 1e Bureau S.P.”, ARA, inv. nr. I417, map 1447):

Bruxelles, le 11 mars 1936 . . . Il est porté à notre connaissance, toutefois, que, depuis des années, des organismes, tant officiels, que privés, s’occupent du placement de personnel domestique féminin en Angleterre et qu’il n’est pas exclu que les trois cents jeunes filles dont question soient comprises dans ce personnel domestique susmentionné. Ces personnes possèdent un contrat de travail dûment régularisé. Le Commissaire Principal aux Délégations Judiciaires, Moerman.

Ook tegenover het wegwerken van de leeftijdsbarrière ter onderdrukking van de handel in vrouwen en kinderen volgt de S.P. nauwgezet de vigerende wetgeving. De Belgische staat stond hier namelijk weigerachtig tegenover tot de afschaffing van het reglementarisme in 1948. Minderjarige prostitutie was steeds strafbaar. Daar kwam met de verspreiding van *traite des blanches* bij dat de minderjarige wordt gevictimiseerd als blanke slavin. De Belgische staat victimiseert tot 1948 de meerderjarige enkel wanneer er dwang of bedrog mee was gemoeid (“Antwoord van de S.P. op de brief van Mm. Wymeersch op 17/1/’28”, *ibid.*). Meer zelfs, voor 1948 worden meerderjarige vrouwen waarbij de omstandigheden van vertrek niet wijzen op handel in blanke slavinnen, doorverwezen naar de FOD Buitenlandse Zaken of de Belgische ambassade.

3.2.3 Symboliek naargelang de discursieve context

De narratieven van blanke slavernij proberen de puurheid en de onschuld van het slachtoffer te illustreren. Deze symboliek varieert naargelang de bredere discursieve context waar ze deel van uitmaakt. Hierbinnen spelen verhoudingen van nationaliteit, ras, gender en klasse mee. Pogingen om een beleid te vormen waren ook pogingen om grenzen nationaal, raciaal, gendergebonden en politiek vast te leggen.

3.3 Mythe als metafoor voor de waarheid

Politieke interventies kunnen worden begrepen en gekaderd door de mythe van *traite des blanches* te ontmaskeren voor die periode. Een eerste methode is door het bewijsmateriaal waarlangs die mythe zich legitimeert in vraag te stellen (*cf. supra*). Achter de term mythe ligt een bepaald discours dat verwijst naar een complexe realiteit en die tracht te vervormen (Doezema, 2010, pp. 31-39; Irwin, 1998, regel 88 – 91). Een tweede manier is dus het achterhalen van dat discours. Het hoeft niet per se waar of vals te zijn, aangezien het dient als metafoor voor die mythe.

3.3.1 Nationalistisch en gendergebonden discours via registratie

Vanaf 1900 groeit met het concept van de natie een racistisch, klasse en gendergebonden discours. De voorbije instroom van migranten maakt het moeilijk voor een staat om hun burgers te identificeren en hun regering te legitimeren. Om die reden dringt de noodzaak zich op om mensen te registreren (Schrover et al, 2008, pp. 17-18). Registratie gaat hand in hand met naturalisatie. Er zijn twee klassen van immigranten: zij die worden aanvaard en zij die niet in aanmerking komen. Om een klasse te verwezenlijken van vreemden die onmogelijk kan worden genaturaliseerd, houdt de Belgische overheid rekening met de nood aan krachten op de arbeidsmarkt.

De factoren huwelijksstatus en moraliteit vallen onder het breder onderscheid in gender. Op dat vlak merkt Chapkis (2003, pp. 924-925) een verschil op tussen misbruikt slachtoffer en ongewenste immigrant. *White slaves* worden omschreven als kwetsbare vrouwen die onvrijwillig migreren in tegenstelling tot economische migranten, veelal mannen, die vrijwillig en voor eigen gewin de grenzen oversteken. Veelal zijn mannen onderhevig aan de wetgeving die burgerschap of naturalisatie oplegt. Vrouwen zijn evenwel een klasse apart met een regelgeving in ontwikkeling. Bijgevolg worden migrantenvrouwen strenger gecontroleerd onder het mom van “morele doortraptheid” (Cannato, 2009, pp. 260-289). Zij lopen immers meer risico om misleid te worden en zo in een immorele wereld te belanden.

3.3.2 Racistisch discours vanuit de gebruikte terminologie

Het onderlinge verwantschap tussen blanke en zwarte slavernij is illegitiem. Ofschoon blanke slavernij als nieuwe vorm is gegroeid uit zwarte slavernij, kan men helemaal niet van slaven spreken wanneer de bescherming gericht is op enkel blanke vrouwen. De benaming *slaaf* is universeel, maar de behandeling van zwarte en blanke slaven niet (Chaumont & Wilbrin, 2006, p. 126). De doelgroepen zijn bovendien onderhevig aan een tijds- en plaatsgebonden invulling. Voor België geldt dat *traite des blanches* eind 1900 wordt toegepast op blanke vrouwen en meisjes. Nadien wordt verruimd naar *traite des femmes et des enfants*. In 1921 beslaat het aldus alle vrouwen en kinderen. Ten slotte wordt in 1949 via de benaming *traite des êtres humains* iedereen beschermd. Toenmalig onderzoek onderscheidt binnen het fenomeen twee tijdspannes. Als eerste de beginperiode waar jonge, onschuldige meisjes worden geforceerd tot prostitutie. Als laatste het interbellum, waarin dwang niet meer aan de orde is aangezien vreemde prostituees hierin de hoofdrol zijn gaan spelen (*ibid.*, p. 129). Niet alle prostituees waren immers vreemdelingen, enkel de vreemdelingen werden toen gevisieerd en uit het land gezet.

3.3.3 Discours gevoerd uit angst voor veranderingen

Connelly (zoals geciteerd in Doezeema, *ibid.*) beschouwt de mythe als metafoor van angst voor sociale veranderingen zoals urbanisatie, prostitutie, immigratie, vrouwelijke seksualiteit en commercialisering. Die angst vertaalt zich onder meer in het bewaken van gevaarlijke en risicovolle plaatsen. Urbanisatie of het stedelijke milieu staat op nummer één met cabarets, cinemazalen, cafés en allerlei andere oorden van lichte zeden of verderf. Ook plaatsen met een hoge graad van mobiliteit houden risico's in voor vrouwenhandel. Havens en stations moeten dus in de gaten worden gehouden. Voor België ligt de graad van mobiliteit hoog door onder meer de haven van Antwerpen, Oostende en Brussel. Deze komen veelvuldig voor als plaatsdelicten van trafikanten ("Arrangement de Paris (mai 1904) concernant la traite des blanches, 1920-1926", ARA, inv. nr. I417, map 1448). Deze plaatsomschrijvingen vindt men terug in vrijwel elke conventie ter bescherming van de vrouw en het kind. Dit discours krijgt vorm door jonge meisjes en vreemdelingen streng te controleren. Niet alleen de S.P. maar ook de gerechtelijke en gemeentelijke politie nemen deze taak op zich.

3.3.4 Moreel discours tegen zedeloosheid

Ten eerste was er de reeds vermelde groeiende bezorgdheid rond prostitutie dat tijdens de 19de eeuw als een nationaal probleem wordt aanzien. Ten tweede gaan vanaf 1860 strijders voor zuiverheid of *purity crusaders* de publieke moraliteit bovenaan hun agenda plaatsen. Zij gaan hun krachten bundelen in verschillende abolitionistische organisaties tegen prostitutie en voor de bescherming van vrouwen en kinderen. De Britse *purity*-hervormer William Alexander Coote trekt de *National Vigilance Association* te Londen op gang. Voorbij de Britse grenzen heen wordt de boodschap gepropageerd om onbeschermden meisjes te bewaken en de *white slave traffic* te bestrijden. Diezelfde Coote wordt vervolgens secretaris van het Bureau International dat hun eigen krant, *La Traite des Blanches*, maandelijks publiceert. Krantenknipsels rond blanke slavernij en prostitutie afkomstig uit meerdere landen worden hierin verzameld (“n°82C8, december 1911”, ARA, inv. nr. I417, map 1477).

3.3.5 Discours rond vrouwelijke seksualiteit via de rol van *consent* of instemming

Stereotiepe kenmerken in de verslaggeving en verhalen rond *white slavery* zijn minderjarigheid, onschuld, huidskleur, mobiliteit en een tekort aan ouderlijke supervisie. Campagnes zijn een constante poging om het beeld van de prostituee te omlijnen. De grens tussen aanvaardbare en onaanvaardbare vrouwelijke seksualiteit moest worden vastgelegd. Het sleutelbegrip hierbij is *consent* of instemming. Afhankelijk van de sociale orde en de verschillende ideologieën verschuift de betekenis van instemming (Bindman & Doezema, 1997, paragraaf 2a en 2b).

Kan men spreken van vrije keuze of is elke vorm van prostitutie steeds gedwongen (Haag, 1999, pp. 63-64)? Hieromtrent werden meerdere standpunten ontwikkeld en bestudeerd (Doezema, 2010, pp. 19-23). Ten eerste het reeds aangehaalde keuzeaspect, verweven in een liberale visie, dat de instemming van vrouwen legitimeert. Ten tweede categoriseert het abolitionistische standpunt alle prostitutie onder geweld tegen vrouwen waardoor instemming onmogelijk wordt. Ten derde zou er geen sprake van een volstrekt vrije keuze zijn. Het gedwongen aspect binnen *white slavery* komt namelijk voort uit het feit dat het om migranten en hun beperkte mobiliteit om te verhuizen of te stoppen gaat. Mobiliteit creëert dus geografische, culturele en sociale gebondenheid (Castles, 2004, p. 860).

Binnen de mythe van de gedwongen slaaf als slachtoffer ontstaat dus een tegenpool: de vrouw die zich vrijwillig prostitueert en tegelijk de sociale orde bedreigt. Gereguleerde prostitutie waarin vrouwen normaliter vrijwillig werken, is in de context van het gevoerde discours een aanslag op de publieke moraliteit. Voor België resulteert dit in de afschaffing van het reglementarisme.

3.4 Abolitionistisch, racistisch en nationalistisch discours binnen de internationale en Belgische gemeenschap

Een koloniaal imperialisme op zijn kop? Sinds 1880 groeit de term *traite des blanches* als metafoor van *traite des noirs*, destijds een zeer actueel thema dus een ideale springplank om het groeiende fenomeen van blanke slavinnen de maatschappij in te sturen. Het onderscheid wordt echter al van in het begin duidelijk, waarbij de eerste als erger wordt aanschouwd dan de laatste. Blanke slaven lijken slechter af dan zwarte. Zowel op basis van hun verheven huidskleur en symbolische maagdelijkheid als op grond van arbeid die fysisch en psychisch meer belastend zou zijn. De nieuwe golf ontstaan rond 1900 mobiliseert de publieke opinie rond de strijd tegen de handel (Chaumont, 2008).

Le discours sur la traite des femmes y est recyclé avec des adaptations mineures et provoque exactement les mêmes effets pervers: il rend les réalités inintelligibles et induit des politiques néfastes pour ses bénéficiaires supposés: les enfants et les adolescents travailleurs migrants. . . . personnes prostituées étrangères issues de pays plus pauvres sur les trottoirs des pays plus riches, le travail à l'étranger d'enfants et d'adolescents . . . (p. 278)

Doezema (2010, p. 83) en Johnson (2006, p. 113) pleiten voor een inherent racistisch discours, aangezien *white slavery* vorm kreeg door een discursieve tegenstelling met zwarte slavernij. Grittner gaat zelfs een stap verder en stelt dat *white slavery*-narratieven enkel in hun opzet kunnen slagen als raciaal getinte metafoor waarin connotaties van het pure, onschuldige 'blank-zijn' tegenover het zogenaamde schuldige, onbetrouwbare 'zwart-zijn' worden geplaatst. Deze oppositie toont zich in de ongeschreven afwezigheid van donkere vrouwen. Welke rol zwarte vrouwen in anti-prostitutiecampagnes krijgen en of zij als onschuldig slachtoffer of gewillige prostituee worden behandeld wordt echter door weinig historici onderzocht. Het Comité Spécial d'Experts van de S.D.N. kreeg wel het verzoek om het geval te onderzoeken van Turkse vrouwen die werden gevangengenomen als oorlogsbuit en nadien in een harem of een prostitutiemilieu werden opgesloten (Chaumont, 2008). Hier werd geen gevolg aan gegeven, noch door het Comité Spécial noch door de Commission Consultative van de S.D.N. vanwege het risico op politieke onrusten. Dit is echter onvoldoende om te concluderen dat een raciaal onderscheid *an sich* effectief wordt toegepast door Belgische beleidsvormers. De bemerking is dat zwarte en blanke vrouwen reëel ongelijk worden behandeld en een onderscheid tussen legaal en illegaal op basis van dwang en wetgeving wordt geconstrueerd. Geen enkel

geraadpleegd archiefstuk geeft echter blijk van een onderscheid in termen van etniciteit. Hoewel duidelijk wel één in nationaliteit geldt. Zoals aangegeven bij het creëren van nieuwe delicten of het verruimen van de term illegale migratie, is het de bedoeling om ongewenste immigranten te repatriëren. Of de vreemdeling een onschuldig slachtoffer van vrouwenhandel is of iemand dat zich vrijwillig prostitueert, de wetgeving evolueert in die mate dat beide uiteindelijk buiten de landsgrenzen eindigen. Als vreemdelingen beschikken zij over geen enkel beslissingsrecht in hun bestemmingsland waardoor zij een gemakkelijke groep om te viseren zijn. Op dergelijk manipulatieve manier kunnen overheden bijdehand de grenzen vernauwen zonder echt mensenrechten te schenden.

Slot

De genese van campagnevoering rond *traite des blanches* richt zich tegen prostitutie en immigratie tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw. Het beleid binnen de Belgische samenleving wordt gevormd door nationale en internationale factoren. Voor 1902 was er reeds sprake van samenwerking tussen staten, maar in dat jaar wordt de basis gelegd voor de verdere strijd tegen internationale handel in blanke slavinnen en aansluitend prostitutie.

Uit de analyse van bronnen vallen interessante lobbygroepen op. De abolitionisten en moralisten bundelen hun krachten om via internationale en nationale weg de afschaffing van prostitutie te betrachten. Prostitutie wordt het symbool van zedeloosheid en wordt publiekelijk afgebroken door allerlei uitgesmeerde schandalen van minderjarigen en corruptie. De staat krijgt hierbij een paternaliserende rol toevertrouwd. Via allerhande politieke middelen wordt de strijd tegen immoraliteit ingezet. Een fenomeen als handel in blanke slavinnen wijst echter door de onbestemde terminologie en twijfelachtige bewijslast er op dat kan gaan om een metafoor voor een bepaald discours.

Allerhande motieven bepalen de invulling van dit discours. Zo poogt men via internationale conventies de blanke slavin te omlijnen als slachtoffer. Ze werd namelijk geïntroduceerd in België als zijnde een gedwongen minderjarige of meerderjarige prostituee van vreemde origine.

De handel in vrouwen en minderjarigen wordt tot aan de internationale conventie in 1921 gekoppeld aan fraude en dwang. Vanaf dan valt de vrije keuze om zich legaal te prostitueren weg opdat prostitutie als rechtstreekse oorzaak van die handel kan worden aangeduid. De rol van een zogenaamd wetenschappelijk onderbouwd onderzoeksrapport uitgaande van de S.D.N. verhoogt de druk op de Belgische maatschappij om de gereguleerde prostitutie af te schaffen. Tijdens het interbellum bereikt de samenwerking tussen Belgische en internationale abolitionisten een hoogtepunt. Dit dankzij de bijzondere rol van Isidore Maus. Hij zat twee belangrijke organen in de strijd tegen mensenhandel en prostitutie voor, namelijk respectievelijk de S.P. en het C.N.B. Deze drie Belgische actoren staan in opvallende wisselwerking met het internationale schouwspel.

De conventie te Genève in 1933 resulteert in een overwinning voor het internationaal abolitionisme. Het stelt prostitutie namelijk gelijk aan de handel in vrouwen en kinderen. Het Belgisch reglementarisme gaat wankelen en bezwijkt in 1948 met de wet op de afschaffing van prostitutie.

Als het ware gelijktijdig wordt in 1949 prostitutie rechtstreeks aangevallen als zijnde inherent schadelijk voor de waardigheid van elk persoon. Prostitutie in combinatie met mensenhandel maakt elk individu slachtoffer of dader door de uitbuiting ervan. Dit resulteert in een ongenueanceerde visie waarbij sinds 1933 het recht tot zelfbeschikking over boord wordt gegooid.

Sinds de afschaffing van prostitutie wordt in België een liberaal abolitionistisch beleid voorgeschreven. Dit betekent dus geen criminalisering van de prostituee, de staat erkent prostitutie op zich als een vrije keuze, hoewel de uitbuiting en het gebruik ervan wel worden vervolgd. Op zich halen de abolitionistische, moralistische en vrouwenorganisaties hiermee hun slag thuis.

In de bredere context betekende de samenwerking tussen het Belgisch abolitionisme en de strijd tegen de handel in blanke slavinnen een geïntensifieerd moraliserend discours. Via propaganda wordt de publieke opinie ingelicht rond de gevaren en risico's van zedeloos gedrag. Dit is vooral gericht op de 'zwakkere' in de maatschappij. De bescherming van het kind wordt vooropgesteld en vastgelegd bij wet. De vrouwelijke vreemdelingenpopulatie wordt onder hergedefinieerde misdrijven of zelfgeclaimde hulp gerepatriëerd. De onderste bevolkingslagen worden beteugeld uit hoofde van het beschermen van de publieke moraliteit. Heel wat bewuste en onvoorziene gevolgen vloeien voort uit de internationale commotie rond blanke slavernij. Uiteindelijk zijn conclusies steeds voor discussie vatbaar.

De veelheid aan bronnen staft empirisch dat het aantal gevallen veel lager ligt dan in de campagnes wordt uitgespreid. De taak van de S.P. bestaat uit het verifiëren van die vastgestelde feiten. In het merendeel van de zaken blijkt het om een onbetrouwbare bron te gaan waarvan het werkelijke bewijs ontbreekt. Desalniettemin werd dit toch in de publieke arena gegooid, dus schuilt hier een motief achter. Net zoals bij het grootschalig onderzoek vanwege de S.D.N. Het zet de deuren open voor het veroordelen van mensenhandel dat gekenmerkt is door eenzelfde problematiek.

Weinig mensen stellen zich de vraag wat ‘illegale migratie’ precies inhoudt. De parallellen met toen zijn opvallend. Rond een afgelijnde terminologie, het gebruik van statistische gegevens en de aanpak van prostitutie als beroep is het laatste woord echter nog niet gezegd.

Agustin, Chaumont en Doezema zien hierin een manier om een gemarginaliseerde groep te viseren, opdat de eigen belangen worden doorgevoerd. De repressie kan geenszins als hulpbiedend worden beschouwd. Aangezien iemand gedwongen repatriëren ook een misdrijf in mensenhandel kan zijn. Weliswaar zonder de prostitutie er rond. Een fenomeen zoals de handel in blanke slaven kan enkel op die manier worden gelegitimeerd. Namelijk door een causaal verband te construeren met prostitutie. Het opgedrongen juk van victimisering, criminalisering en marginalisering is een *conditio sine qua non* om immigranten terug te sturen langs wettelijk goedgekeurde maatregelen.

Om een oplossing te bieden aan de huidige kwesties over prostitutie moet het hoofd gebroken worden op een geheel andere conceptualisering van de sector. Dat zou een zeer vruchtbare onderzoekspiste zijn. De situatie nu lijkt een herhaling van het bestudeerde scenario van deze masterproef. Het reglementarisme bleek geen oplossing te zijn, maar het abolitionisme evenmin. Studies tonen aan dat een prostituee vroeg of laat reëel slachtoffer wordt van een verhoogd roesmiddelengebruik, verkrachting, gezondheidsproblemen of psychologisch leed. Het vooringenomen onderscheid in gender, ras en nationaliteit opzij schuiven zou een eerste stap zijn in de ondersteuning van een sector die zal voortduren zolang er vraag naar is. Internationaal leeft een moreel discours dat streeft naar de afschaffing ervan nog steeds voort. In een liberaal-democratische staat als België zijn doordachte strategieën ontwikkeld om ‘prostitutiebuurten’ uit de clandestiniteit te halen. Of dit transparant en menswaardig is werd onderzocht. Telkens opnieuw bots men op geen sluitend antwoord. Een compromis is met andere woorden toen niet gevonden en ontbreekt nog steeds in een sector dat blijft bloeien.

Referentielijst

1. Onuitgegeven bronnen

BELGIË

Brussel, Algemeen Rijksarchief (ARA)

Ministerie van Justitie. Dienst Vreemdelingenzaken. Vreemdelingenpolitie. Algemene dossiers (Neerlegging 2003). [BE-A0510.1645], inv. nr. I417:

1443 Congrès de Genève du 23 septembre 1919, 1919-1931.

1444 Conventions internationales, 1921-1937.

1446 Lutte contre la traite des blanches, 1902-1939.

1447 Traite des blanches, 1911-1953.

1448 Arrangement de Paris (mai 1904) concernant la traite des blanches, 1920- 1926.

1449 Comité national belge de défense contre la traite des femmes et des enfants, 1921-1940

1450 Instructions destinées à l'exécution des différentes conventions ayant pour objet la répression de la traite des femmes et des enfants, 1927-1955.

2. Uitgegeven bronnen

Agustin, L. (2000). Sex workers and violence against women: utopic visions or battle of the sexes? *Development*, 44 (3), 107 – 110.

doi:10.1057/palgrave.development.1110274

Agustin, L. (2003). A Migrant world of services. *Social Politics*, 10(3), 377-396.

doi:10.1093/sp/jxg020

Agustin, L. (2005). Migrants in the mistress's house. Other voices in the 'trafficking debate'. *Social Politics*, 12 (1), 96-117. doi: 10.1093/sp/jxi003

Agustin, L. (2006). The Disappearing of a migration Category: Migrants who sell sex. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(1), 29-47. doi:

10.1080/13691830500335325

Baclin, G., Campion, J., & Rousseaux, X. (2007). Les chiffres en guerre : Oc-

cupatio

(1914–1950) [Part of a

- special issue *Guerre et statistiques*, ref. 2393]. *Histoire & Mesure*, 22(1), 5-44.
- Bindman, J., & Doezema, J. (1997). Redefining Prostitution as Sex Work on the International Agenda. Retrieved on <http://www.walnet.org/csis/papers/redefining.html#2>
- Cannato, V. (2009). *American Passage: The History of Ellis Island*. New York, NY: Harper Collins.
- Caestecker, F. (2010). Vluchtelingen en de transformatie van het vreemdelingenbeleid in België (1860-1914). *BTNG-RBHC*, 15(3), pp. 342-381.
- Caestecker, F., & Luyckx, L. (2010). Het individuele vreemdelingendossier: een unieke bron over migratie en migranten?. In A. Tallier (Ed.), *Grensgevallen. De vreemdelingenadministratie in België. Akten van de studiedag gehouden op 26 maart 2009* (pp. 15-28). Brussel, Belgium: Algemeen Rijksarchief (ARA).
- Chapkis, W. (2003). Trafficking, Migration, and the Law: Protecting Innocents, Punishing Immigrants. *Gender & Society*, 17(6), 923-937. doi: 10.1177/0891243203257477
- Castles, S. (2004). The factors that make and unmake migration policies. *The International Migration Review*, 38(3), 852-884. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/27645419?seq=1>
- Chaumont, J.-M. (2003). Séminaire: de la Traite des Blanches à la Traite des Etres Humains. Résumé du texte introductive à la première séance. In J.-M. Chaumont (Ed.), *Proceedings of the 2003 seminar of Le débat sur la traite et la prostitution à la fin du 19ème siècle (1889-1914) en Belgique. Tentative de comparaison avec les débats contemporains*. Louvain-la-Neuve, Belgium: Author.
- Chaumont, J.-M., & Wilbrin, A.-L. (2006). Traite des Noirs, traite des Blanches: même combat? *Cahiers de recherche sociologique*, 43, 125-136.
- Chaumont, J.-M. (2009). Le mythe de la traite des blanches. Enquête sur la fabrication d'un fléau. Paris, France: La découverte.
- Chaumont, J.-M., & Machiels, C. (2009). Du sordide au mythe: l'affaire de la traite des blanches (Bruxelles, 1880). Leuven, Belgium: Presses universitaires de Louvain.

- Chuang, J. (2010). Rescuing trafficking from ideological capture: prostitution reform and anti-trafficking law and policy. *University of Pennsylvania Law Review*, 158, 1655-1728. Retrieved from <https://www.law.upenn.edu/live/files/27-chuang158upalrev16552010pdf>
- Corbin, A. (1974). *Les filles de noce. Misère sexuelle et prostitution (19e et 20e siècles)*. Paris, France: Aubier-Montaigne.
- De Schaepdrijver, S. (1985). Reglementering van prostitutie, 1844-1877: opkomst en ondergang van een experiment. *BTNG-RBHC*, 16(3-4), 473-506.
- Dam, P. van (2012). Vervlochten geschiedenis. Hoe *histoire croisée* de natiestaat bedwingt. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 125(1), 97-109.
- Day, S. (2010). The re-emergence of 'trafficking': sex work between slavery and freedom. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 16, 816-834. doi: 10.1111/j.1467-9655.2010.01655.x
- Davis, J. (2009). *The age of consent: a warning from history. The work of Josephine Butler*. Retrieved from http://www.christian.org.uk/wp-content/downloads/aoc_warning.pdf
- De Vries, P. (n.d.). De ketenen van de blanke slavin en het belastbare inkomen van de sekswerkster. Honderd jaar feminisme en prostitutie in Nederland. Retrieved from http://www.prostitutie.nl/fileadmin/nl/6._Studie/6.3_Documenten/6.3a_Geschiedenis/pdf/ketenen.pdf
- Doezema, J. (2000). *Loose Women or Lost Women? The re-emergence of the myth of 'white slavery' in contemporary discourses of 'trafficking in women'*. *Gender Issues*, 18 (1), 23-50. Retrieved from <http://link.springer.com/article/10.1007/s12147-999-0021-9>
- Doezema, J. (2010). *Sex slaves and discourse masters : the construction of trafficking*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Dooms, E. (2005). *Internationale migratie van prostituees, het abolitionisme en het vreemdelingenbeleid : de Belgische case (1830-1914)* (Master's thesis, University of Ghent, Belgium).
- Drescher, S., & Engerman, S. (1998). *A historical guide to world slavery*. Oxford, Oxford University, England.
- Dupont-Bouchat, M.-S. (1993). La prostitution urbaine. La marginalité intégrée. In E. Gubin & J.P. Nandrin, *La ville et les femmes en Belgique. Histoire et*

- sociologie* (pp. 97-130). Brussel, Belgium: Publications des Facultés Universitaires Saint-Louis.
- Dupont-Bouchat, M.-S. (1995). Verdraagzaamheid en repressie. Fascinatie en weerzin. Elkaar dwarsende blikken op de prostitutie in België (15e – 20e eeuw). In L. De Mecheleer, K. Devolder & C. Pousseur (eds.), *Van badhuis tot eroscentrum. Prostitutie en vrouwenhandel van de Middeleeuwen tot heden* (pp. 51-87). Brussels: Belgium: ARA.
- François, A. & Machiels, C. (2007). Une guerre de chiffres. L’usage des statistiques par les discours abolitionniste et réglementariste sur la prostitution à Bruxelles (1844-1948) [Part of a special issue *Déviance, justice et statistiques, ref. 195*]. *Histoire & Mesure*, 22(2), 103-134.
- Gallagher, A. (2010). *The international law of human trafficking*. New York, NY: Cambridge University.
- Geschiedenis van de statistiek in België. (2013). Retrieved from <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/organisatie/adsei/geschiedenis/>
- Geschiedenis van de vrouwen bij de Belgische politiediensten. (2011). Retrieved from <http://www.womenpol.be/index.php/nl/diversiteit-bij-de-politie/183-geschiedenis-van-de-vrouwen-bij-de-belgische-politiediensten>
- Guy, D. (1991). *Sex & danger in Buenos Aires: prostitution, family, and nation in Argentina*. Lincoln, NE: University of Nebraska.
- Gozdziak, E., & Collett, E. (2005). Research on human trafficking in North America: a review of literature. *International Migration*, 43 (1/2), 99 – 128. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/store/10.1111/j.0020-7985.2005.00314.x/asset/j.0020-7985.2005.00314.x.pdf;jsessionid=5451E4153417A4258EB654ACDFF3BFC.D.d04t03?v=1&t=hivnw0c9&s=23a6669bc47f5cf8e3f761097bb1f4efe42f00a8>
- Haag, P. (1999). *Consent: sexual rights and the transformation of American liberalism*. Ithaca, NY: Cornell University.
- Habraken, J.H.M. (Ed.). (2012). *Bronvermelding volgens de richtlijnen van APA*. Retrieved from <http://drcwww.uvt.nl/its/voorlichting/handleidingen/bibliotheek/apa.pdf>
- Heckman, F. (2004). Illegal Migration: What Can We Know And What Can We Explain? The Case of Germany. *International Migration Review*, 38(3).

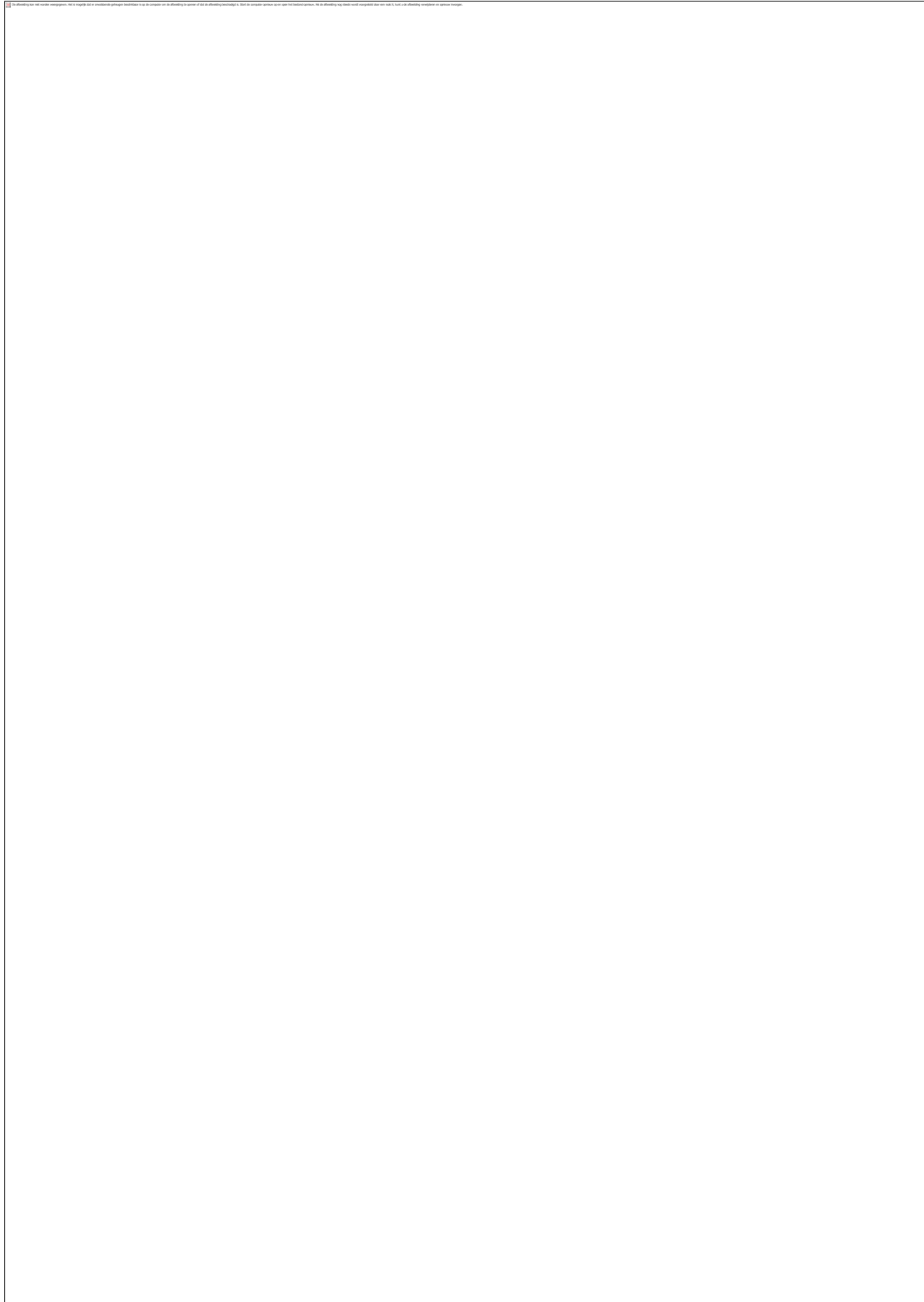
- Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/store/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00230.x/asset/j.1747-7379.2004.tb00230.x.pdf?v=1&t=hju9g4es&s=6a758db9f2f8e738419c6a4c7f02fd7e2ef857b4>
- Het Belgisch Staatsblad. (1905). Wet van 21 juni 1905 tot goedkeuring van de op 18 mei 1904 te Parijs ondertekende Schikking betreffende de "Vrouwenhandel". Retrieved from http://reflex.raadvst-consetat.be/reflex/?page=chrono&c=detail_get&d=detail&docid=56708
- Hoerder, D. (2011). Overlapping spaces. Transregional and transcultural. In L. Fink (Ed.), *Workers across the Americas : the transnational turn in labor history* (pp. 33-38). New York, NY: Oxford University Press.
- Irwin, M. (1998). *White Slavery as metaphor. Anatomy of a moral panic*. Retrieved from <http://www.walnet.org/csis/papers/irwin-wslavery.html>
- Johnson, K. (2006). *Sisters in sin: brothel drama in America, 1900 – 1920*. New York, NY: Cambridge University.
- Keire, M. (2001). The vice trust: a reinterpretation of the white slavery scare in the United States, 1907-1917. *Journal of Social History*, 35 (1), 5-41. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3789262>
- Kofman, E. (2005). *Gendered Migrations, Livelihoods and Entitlements in European Welfare Regimes* (Draft working document for the United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD)). Retrieved from [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=3D6D3CEDC4703D17C1256FF00046C428&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/3D6D3CEDC4703D17C1256FF00046C428/\\$file/kofmanel.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=3D6D3CEDC4703D17C1256FF00046C428&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/3D6D3CEDC4703D17C1256FF00046C428/$file/kofmanel.pdf)
- Lücke, M. (2008). *Männlichkeit in Unordnung: Homosexualität und männliche Prostitution in Kaiserreich und Weimarer Republik*. Frankfurt, Germany: Campus-Verlag.
- Majerus, B. (2003). La prostitution à Bruxelles pendant la Grande Guerre: contrôle et pratique. *Crime, Histoire & Sociétés*, 7(1), 5-42. doi: 10.4000/chs.603
- Matthews, R. (2008). *Prostitution, politics and policy*. Abingdon, Engeland: Routledge-Cavendish.
- Martiniello, M., Rea, A., Timmerman, C., & Wets, J. (Eds.). (2010). *Nouvelles migrations et nouveaux migrants en Belgique - Nieuwe Migraties en Nieuwe*

- Migranten in België*. Retrieved from http://www.belspo.be/belspo/ta/publ/academia_nieuwe_migraties.pdf .
- Nugent W. (1992). *Crossings: The Great Transatlantic Migrations, 1870-1914*. Bloomington: Indiana University Press.
- Organization of American States (OAS). (2006). 1933 International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age. Retrieved from http://www.oas.org/juridico/mla/en/traites/en_traites-inter-women_1933.pdf
- Peck, G. (2011). Feminizing White Slavery in the United States. In E. Boris, & L. Fink (Eds.), *Workers across the Americas : the transnational turn in labor history* (pp. 222-242). New York, NY: Oxford University Press.
- Plisnier, F. (2008). Inventaire des archives du Ministère de la Justice. Administration de la Sûreté publique (Police des Etrangers). Dossiers généraux: deuxième versement, 1930-1960 [1814-1986]. Retrieved from http://search.arch.be/ead/pdf/BE-A0510_004812_004133_FRE.ead.pdf
- Plisnier, F., & Caestecker, F. (2008). *Inventaire des archives du Ministère de la Justice Administration de la Sûreté Publique (Police des étrangers). Dossiers généraux: deuxième versement 1930-1960 [1814-1986]*. Brussel, Belgium: ARA.
- Reinecke, C. (2008). Policing foreign men and women: Gendered patterns of expulsion and migration control in Germany, 1880-1914. In M. Schrover, J. van der Leun, L. Lucassen, & C. Quispel (Eds.), *Illegal Migration and Gender in a Global and Historical perspective* (pp. 57-82). Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Roediger, D. (1999). Race, Labor, and Gender in the languages of antebellum social protest. In S. Engerman (Ed.), *Terms of labor: slavery, serfdom and free labor* (pp. 168-187). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Schrover, M., van der Leun, J., Lucassen, L., & Quispel, C. (Eds.). (2008). *Illegal Migration and Gender in a Global and Historical perspective*. Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Sims, E. (1910). Introduction. In E. Bell (Ed.), *Fighting the traffic in young girls or war on the white slave trade* (pp. 14-17). Retrieved from <http://hdl.handle.net/2027/mdp.39015005864841>
- Siron, N. & Van Baeveghem, P. (1999). *Trafficking in Migrants Through Poland*.

- Multidisciplinary Research Into the Phenomenon of Transit Migration in the Candidate Member States of the EU, with a View to the Combat of Traffic in Persons*. Antwerpen, Belgium: Maklu.
- Timmerman, C., Martiniello, M., Wets, J., & Rea, A. (2010). *Verklarende factoren en dynamieken voor vrouwelijke migratie- en integratieprocessen in België* (Belspo publication No. TA/00/30, project FEMIGRIN) [Synthese van het onderzoek]. Retrieved from http://www.belspo.be/belspo/fedra/TA/TA30synth_nl.pdf
- United Nations (UN). (2013). International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, signed at Paris on 18 May 1904, amended by the Protocol signed at Lake Success, New York, 4 May 1949. Retrieved from http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VII-7&chapter=7&lang=en
- [US Department of State/The League of Nations, 1920]. (n.d.). Retrieved from <http://history.state.gov/milestones/1914-1920/League>
- Van den Eeckhout, P., & Vanthemsche, G. (Eds.). (2009). *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19^e-21^e eeuw* (Rev. ed.). Brussel, Belgium: Koninklijke Commissie voor Geschiedenis.
- Van Loon, T. (2008). *Een moraalwetenschappelijke analyse van het Belgische prostitutiebeleid: 1830-2007* (CEVI Working paper 2008-02). Retrieved from <http://www.cevi-globalethics.ugent.be/file/14>
- Vrouwenraad dossier Kruispuntdenken. (2005). Retrieved from http://www.vrouwenraad.be/media/docs/dossiers/globaal/ontstaan_kruispuntdenken.pdf
- Werner, M., & Zimmermann, B. Beyond Comparison: Histoire Croisée and the Challenge of Reflexivity. *History and Theory*. 45(1), 30-50.

Bijlage(n)

Bijlage 1. *The International Agreement for the Suppression of the “White Slave Traffic”*, ondertekend te Parijs op 18 mei 1904

Overzicht van de Belgische ratificering van de internationale conventies ter repressie van de handel in vrouwen en kinderen, eerste helft van de twintigste eeuw

Naam internationale overeenkomst	International Agreement for the Suppression of the "White Slave Traffic"	International Convention for the Suppression of the "White Slave Traffic"	International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children	International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age	Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others
Datum en plaats van overeenkomst	18 mei 1904, Parijs	4 mei 1910, Parijs	30 september 1921, Parijs	11 oktober 1933, Genève	2 december 1949, New York
Datum van Belgische ratificering (*) gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad	7 juli 1905 (*)	10 juni 1914 (*)	7 juni 1922	12 november 1947	13 oktober 1952

Bijlage 2. *The International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic*, ondertekend te Parijs op 4 mei 1910

The Sovereigns, Heads of States, and Governments of the Powers hereinafter designated,

Being equally desirous of taking the most effective steps for the suppression of the traffic known as the "White Slave Traffic", have resolved to conclude a Convention with this object, and a draft thereof having been drawn up at a first Conference which met at Paris from 15 to 25 July 1902, they have appointed their plenipotentiaries, who met at a second Conference at Paris from 18 April to 4 May 1910 and agreed upon the following provisions:

Article 1

Whoever, in order to gratify the passions of another person, has procured, enticed, or led away, even with her consent, a woman or girl under age, for immoral purposes, shall be punished, notwithstanding that the various acts constituting the offence may have been committed in different countries.

Article 2

Whoever, in order to gratify the passions of another person, has, by fraud, or by means of violence, threats, abuse of authority, or any other method of compulsion, procured, enticed, or led away a woman or girl over age, for immoral purposes, shall also be punished, notwithstanding that the various acts constituting the offence may have been committed in different countries.

Article 3

The Contracting Parties whose legislation may not at present be sufficient to deal with the offences contemplated by the two preceding Articles engage to take or to propose to their respective legislatures the necessary steps to punish these offences according to their gravity.

Article 4

The Contracting Parties shall communicate to each other, through the intermediary of the Government of the French Republic, the laws which have already been or may in future be passed in their States relating to the object of the present Convention.

Article 5

The offences contemplated in Articles 1 and 2 shall, from the day on which the present Convention comes into force, be deemed to be lawfully included in the list of offences for which extradition may be granted in accordance with Conventions already existing between the Contracting Parties.

In cases in which the above provision cannot be made effective without amending existing legislation, the Contracting Parties engage to take or to propose to their respective legislatures the necessary measures.

Article 6

The transmission of Letters of Request relating to offences covered by the present Convention shall be effected:

1. Either by direct communication between the judicial authorities;

2. Or through the intermediary of the diplomatic or consular agent of the demanding State in the country to which the demand is addressed. This agent shall forward the Letter of Request direct to the competent judicial authority, and will receive direct from that authority the documents establishing the execution of the Letter of Request;

(in these two cases a copy of the Letter of Request shall always be addressed at the same time to the superior authority of the State to which the demand is addressed);

3. Or through the diplomatic channel.

Each Contracting Party shall make known, by a communication addressed to each of the other Contracting Parties, the method or methods of transmission which it recognises for Letters of Request emanating from that State.

All difficulties which may arise in connection with transmissions effected in cases 1 and 2 of the present Article shall be settled through the diplomatic channel.

In the absence of any different understanding, the Letter of Request must be drawn up either in the language of the State on whom the demand is made or in the language agreed upon between the two States concerned, or else it must be accompanied by a translation made in one of these two languages and duly certified by a diplomatic or consular agent of the demanding State, or by a sworn translator of the State on whom the demand is made.

The execution of the Letters of Request shall not entail repayment of expenses of any kind whatever.

Article 7

The Contracting Parties undertake to communicate to each other the records of convictions in respect of offences covered by the present Convention where the various acts constituting such offences have been committed in different countries.

These documents shall be forwarded direct by the authorities designated in conformity with Article 1 of the Agreement concluded at Paris on 18 May 1904, to the corresponding authorities of the other Contracting States.

Article 8

Non-signatory States may accede to the present Convention. For this purpose they shall notify their intention by a declaration which shall be deposited in the archives of the Government of the French Republic. The latter shall communicate a certified copy thereof through the diplomatic channel to each of the Contracting States, and shall inform them at the same time of the date of such deposit. The laws of the acceding State relative to the object of the present Convention shall also be communicated with the said declaration.

Six months after the date of the deposit of the said declaration the Convention shall come into force throughout the extent of the territory of the acceding State, which will thus become a contracting State.

Accession to the Convention shall necessarily entail, without special notification, a concomitant accession to the Agreement of 18 May 1904, in its entirety, which shall take effect, on the same date as the Convention itself, throughout the territory of the acceding State.

The preceding stipulation does not, however, derogate from Article 7 of the aforementioned Agreement of 18 May 1904, which remains applicable in cases where a State prefers to accede solely to that Agreement.

Article 9

The present Convention, completed by a Final Protocol which forms an integral part thereof, shall be ratified, and the ratifications shall be deposited at Paris as soon as six of the Contracting States are in a position to do so.

A Protocol recording all deposits of ratifications shall be drawn up, of which a certified copy shall be transmitted through the diplomatic channel to each of the Contracting Parties.

The present Convention shall come into force six months after the date of the deposit of the ratifications.

Article 10

In case of one of the Contracting Parties shall denounce the Convention, such denunciation shall only have effect as regards that State.

The denunciation shall be notified by a declaration which shall be deposited in the archives of the Government of the French Republic. The latter shall communicate a certified copy, through the diplomatic channel, to each of the Contracting States, and shall inform them at the same time of the date of deposit.

Twelve months after that date the Convention shall cease to take effect throughout the territory of the State which has denounced it.

The denunciation of the Convention shall not entail as of right a concomitant denunciation of the Agreement of 18 May 1904, unless it should be so expressly mentioned in the declaration; if not, the Contracting State must, in order to denounce the said Agreement, proceed in conformity with Article 8 of that Agreement.

Article 11

If a Contracting State desires the present Convention to come into force in one or more of its colonies, possessions, or consular judicial districts, it shall notify its intention to that effect by a declaration which shall be deposited in the archives of the Government of the French Republic. The latter shall communicate a certified copy thereof, through the diplomatic channel, to each of the Contracting States, and shall inform them at the same time of the date of the deposit.

The said declaration as regards colonies, possessions, or consular judicial districts, shall also communicate the laws which have been therein enacted relative to the object of the present Convention. Laws which may in future be enacted therein shall be equally communicated to the Contracting States in conformity with Article 4.

Six months after the date of deposit of the said declaration, the Convention shall come into force in the colonies, possessions, and consular judicial districts mentioned in such declaration.

The demanding State shall make known, by a communication addressed to each of the other Contracting States, which method or methods of transmission it recognizes for Letters of Request destined for those colonies, possessions, or consular judicial districts in respect of which the declaration mentioned in the first paragraph of the present Article shall have been made.

The denunciation of the Convention by one of the Contracting States on behalf of one or more of its colonies, possessions, and consular judicial districts, shall be made under the forms and conditions laid down by the first paragraph of the present Article. Such denunciation shall take effect twelve months after the date of the deposit of the declaration thereof in the archives of the Government of the French Republic.

Accession to the Convention by a Contracting State on behalf of one or more of its colonies, possessions, or consular judicial districts shall entail, as of right and without special notification, a concomitant accession to the Agreement of 18 May 1904 in its entirety. The said Agreement shall come into force therein on the same date as the Convention itself. Nevertheless, the denunciation of the Convention by a Contracting State on behalf of one or more of its colonies, possessions, or consular judicial districts shall not necessarily entail a concomitant denunciation of the Agreement of 18 May 1904, unless it should be so expressly mentioned in the declaration; moreover, the declarations which the Powers signatories of the Agreement of 18 May 1904 have been enabled to make respecting the accession of their colonies to the said Agreement are maintained.

Nevertheless, from and after the date of the coming into force of the present Convention, accessions to and denunciations of that Agreement as regards the colonies, possessions, or consular judicial districts of the Contracting States, shall be made in conformity with the stipulations of the present Article.

Article 12

The present Convention, which shall be dated 4 May 1910, may be signed in Paris up to 31 July following, by the plenipotentiaries of the Powers represented at the second Conference for the Suppression of the "White Slave Traffic".

DONE at Paris, the 4th May, 1910, in a single copy, of which a certified copy shall be communicated to each of the Signatory Powers.

FINAL PROTOCOL

At the moment of proceeding to the signature of the Convention of this day, the undersigned plenipotentiaries deem it expedient to indicate the sense in which Articles 1, 2, and 3 of that Convention are to be understood, and in accordance with which it is desirable that the Contracting States, in the exercise of their legislative sovereignty, should provide for the execution of the stipulations agreed upon or for their extension.

A. The stipulations of Articles 1 and 2 are to be considered as a minimum, seeing that it is self-evident that the Contracting Governments remain entirely free to punish other analogous offences, such, for example, as the procuring of women over age, even where neither fraud nor compulsion may have been exercised.

B. As regards the suppression of the offences provided for in Articles 1 and 2, it is fully understood that the words "woman or girl under age, woman or girl over age" refer to women or girls under or over twenty completed years of age. A law may, nevertheless, fix a more advanced age for protection, on condition that it is the same for women or girls of every nationality.

C. With a view to the suppression of the same offences the law should decree, in every case, a punishment involving loss of liberty, without prejudice to other penalties, principal or accessory; it should also take into account, apart from the age of the victim, the various aggravating circumstances which exist in the case, such as those referred to in Article 2, or the fact that the victim has been in effect delivered over to an immoral life.

D. The case of detention, against her will, of a woman or girl in a brothel could not, in spite of its gravity, be dealt with in the present Convention, seeing that it is governed exclusively by internal legislation.

The present Final Protocol shall be considered as forming an integral part of the Convention of this day, and shall have the same force, validity, and duration.

DONE AND SIGNED at Paris in a single copy, the 4th May, 1910.

[1] Signed for Australia, without reservation as to acceptance, 8 December 1949, with notification extending the application of the Protocol to all territories for the conduct of whose foreign relations Australia is responsible.

[2] The Protocol entered into force generally 4 May 1949 and for Australia 8 December 1949.

[3] The amendments entered into force 21 June 1951.

PROTOCOL AMENDING THE INTERNATIONAL AGREEMENT FOR THE SUPPRESSION OF THE WHITE SLAVE TRAFFIC, SIGNED AT PARIS ON 18 MAY 1904, AND THE INTERNATIONAL CONVENTION FOR THE SUPPRESSION OF THE WHITE SLAVE TRAFFIC, SIGNED AT PARIS ON 4 MAY 1910

THE PARTIES TO THE PRESENT PROTOCOL, considering that under the International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, signed at Paris on 18 May 1904, and the

International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, signed at Paris on 4 May 1910, the Government of the French Republic was invested with certain functions; considering that the said Government has offered to transfer to the United Nations the functions exercised by it under the abovementioned agreements; and considering that it is expedient that these functions should be assumed henceforth by the United Nations; hereby agree as follows:

Article 1

The Parties to the present Protocol undertake that as between themselves they will, each in respect of the instruments to which it is a Party and in accordance with the provisions of the present Protocol, attribute full legal force and effect to, and duly apply, the amendments to those instruments which are set forth in the Annex to the present Protocol.

Article 2

The Secretary-General shall prepare the texts of the International Agreement of 18 May 1904 for the Suppression of the White Slave Traffic and of the International Convention of 4 May 1910 for the Suppression of the White Slave Traffic, as revised in accordance with the present Protocol, and shall send copies for their information to the Governments of every Member of the United Nations and every non-member State to which this Protocol is open for signature or acceptance. He shall also invite Parties to any of the instruments to be amended by the present Protocol to apply the amended texts of those instruments as soon as the amendments are in force, even if they have not yet been able to become Parties to the present Protocol.

Article 3

The present Protocol shall be open for signature or acceptance by any of the Parties to the International Agreement of 18 May 1904 for the Suppression of the White Slave Traffic or to the International Convention of 4 May 1910 for the Suppression of the White Slave Traffic, to which the Secretary-General has communicated for this purpose a copy of the present Protocol.

Article 4

States may become Parties to the present Protocol by:

- (a) Signature without reservation as to acceptance;^[1]
- (b) Signature with reservation as to acceptance, followed by acceptance;
- (c) Acceptance.

Acceptance shall be effected by the deposit of a formal instrument with the Secretary-General of the United Nations.

Article 5

The present Protocol shall come into force on the date on which two or more States shall have become Parties thereto.[2]

The amendments set forth in the Annex to the present Protocol shall come into force in respect of the International Agreement of 18 May 1904 for the Suppression of the White Slave Traffic when twenty Parties thereto shall have become Parties to the present Protocol; and in respect of the International Convention of 4 May 1910 for the Suppression of the White Slave Traffic when twenty Parties thereto shall have become Parties to the present Protocol; and, consequently, any State becoming a Party to the Agreement or to the Convention after the amendments thereto have come into force shall become a Party to the Agreement or to the Convention as so amended.[3]

Article 6

Upon the entry into force of the amendments set forth in the Annex to the present Protocol and concerning either the Agreement or the Convention, the French Government shall deposit with the Secretary-General of the United Nations the original of that of the two agreements to which the aforesaid amendments relate, together with the various documents which were in its custody by virtue of the functions which it exercised.

Article 7

In accordance with paragraph 1 of Article 102 of the Charter of the United Nations and the regulations pursuant thereto adopted by the General Assembly, the Secretary-General of the United Nations is authorized to effect registration of the present Protocol and the amendments made in the Agreement and Convention by the present Protocol on the respective dates of their entry into force, and to publish the Protocol and the amended Agreement and Convention as soon as possible after registration.

Article 8

The present Protocol, of which the Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited in the archives of the United Nations Secretariat. The Agreement and the Convention to be amended in accordance with the Annex being in the French language only, the French text of the Annex shall be authentic and the Chinese, English, Russian and Spanish texts shall be translations. A certified copy of the Protocol, including the Annex, shall be sent by the Secretary-General to each of the Parties to the International Agreement of 18 May 1904 for the Suppression of the White Slave Traffic or to the International Convention of 4 May 1910 for the Suppression of the White Slave Traffic, as well as to all Members of the United Nations.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorized thereto by their respective Governments, signed the present Protocol on the date appearing opposite their respective signatures.

DONE at Lake Success, New York, this fourth day of May one thousand nine hundred and forty-nine.

ANNEX TO THE PROTOCOL AMENDING THE INTERNATIONAL AGREEMENT FOR THE SUPPRESSION OF THE WHITE SLAVE TRAFFIC, SIGNED AT PARIS ON 18 MAY 1904, AND THE INTERNATIONAL CONVENTION FOR THE SUPPRESSION OF THE WHITE SLAVE TRAFFIC, SIGNED AT PARIS ON 4 MAY 1910

1. International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, signed at Paris on 18 May 1904

Article 7 shall read:

"Non-signatory States may adhere to the present Agreement. For this purpose they shall notify their intention to the Secretary-General of the United Nations, who shall acquaint all the Contracting States and all the Members of the United Nations."

2. International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, signed at Paris on 4 May 1910

Article 4 shall read:

"The Contracting Parties shall communicate to each other, through the Secretary-General of the United Nations, such laws as have already been, or may in the future be, promulgated in their countries relating to the subject of the present Convention."

Article 8. The first paragraph shall read:

"Non-signatory States may accede to the present Convention. For this purpose, they shall notify their intention by an instrument which shall be deposited in the archives of the United Nations. The Secretary-General of the United Nations shall send a certified copy to each of the Contracting States and to all the Members of the United Nations, and shall at the same time inform them of the date of deposit. The said instrument of notification shall also transmit any laws promulgated by the acceding State relating to the subject of the present Convention."

Article 10. The second paragraph shall read:

"The denunciation shall be notified by an instrument which shall be deposited in the archives of the United Nations. The Secretary-General of the United Nations shall send a certified copy to each of the Contracting States and to all the Members of the United Nations, and shall at the same time inform them of the date of deposit."

Article 11. The first paragraph shall read:

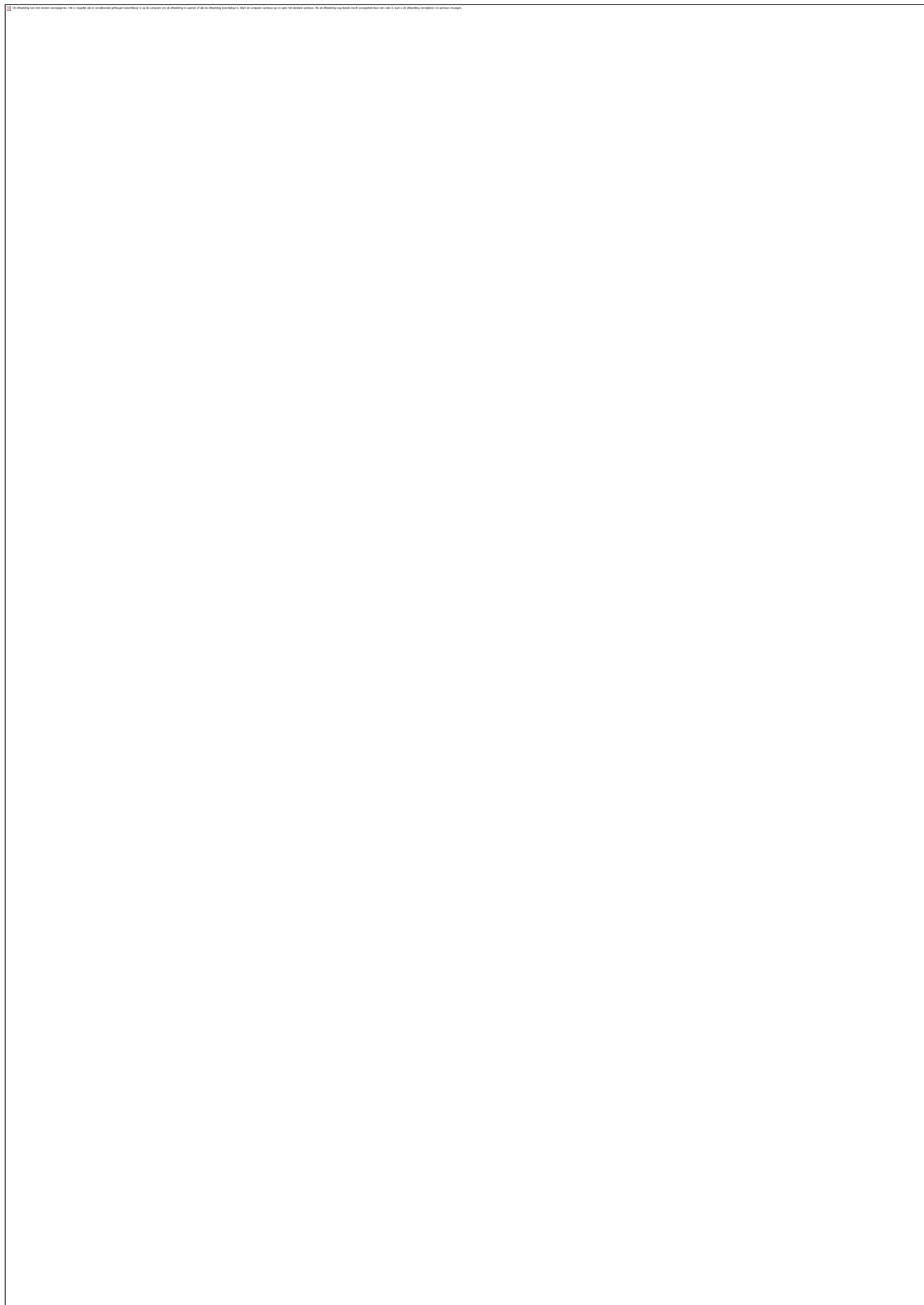
"Should a Contracting State desire the present Convention to come into force in one or more of its colonies, possessions or areas under consular jurisdiction, it shall for this purpose notify its intention by an instrument which shall be deposited in the archives of the United Nations. The Secretary-General of the United Nations shall send a certified copy to each of the Contracting States and to all the Members of the United Nations, and shall at the same time inform them of the date of deposit."

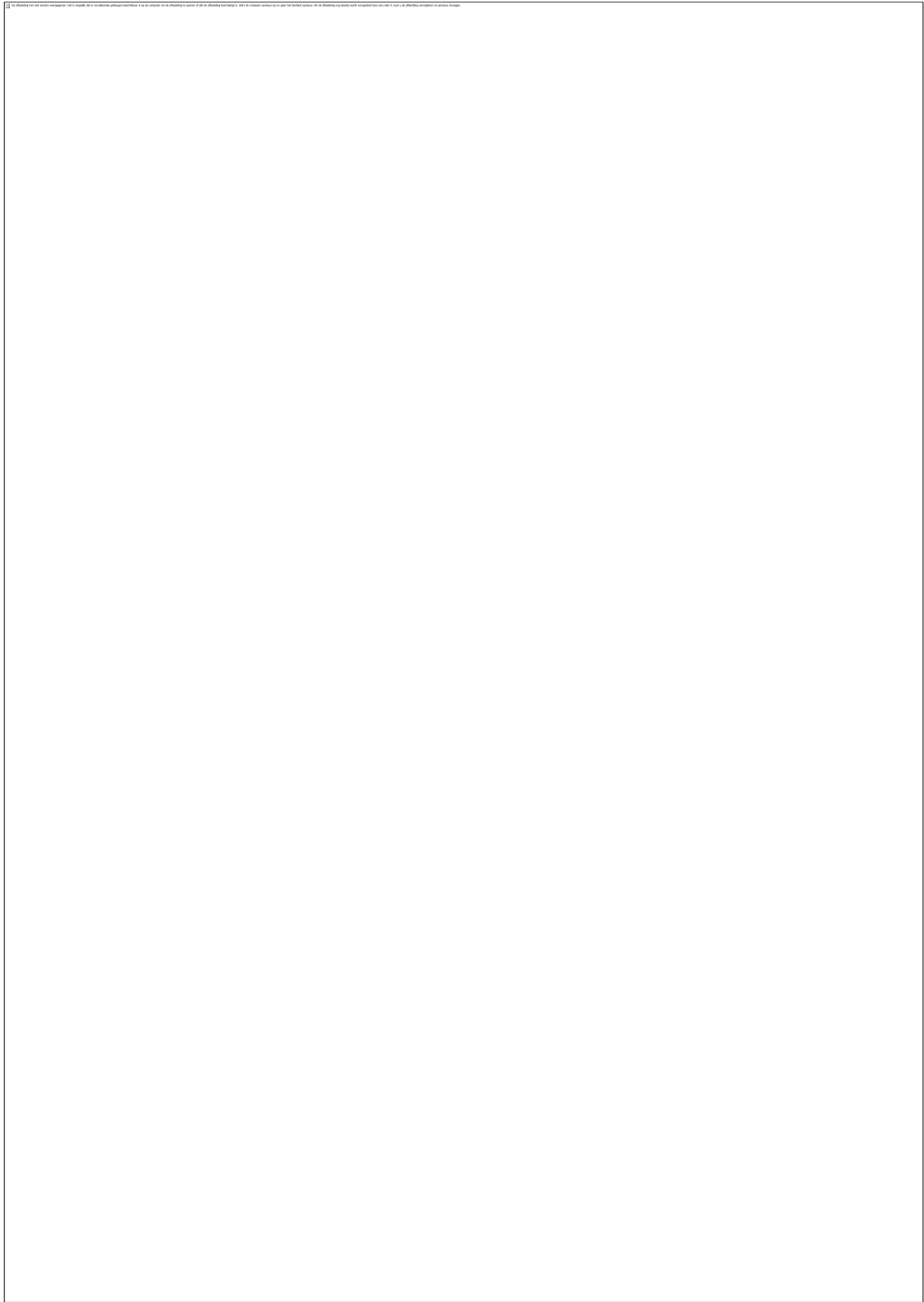
The fifth paragraph shall read:

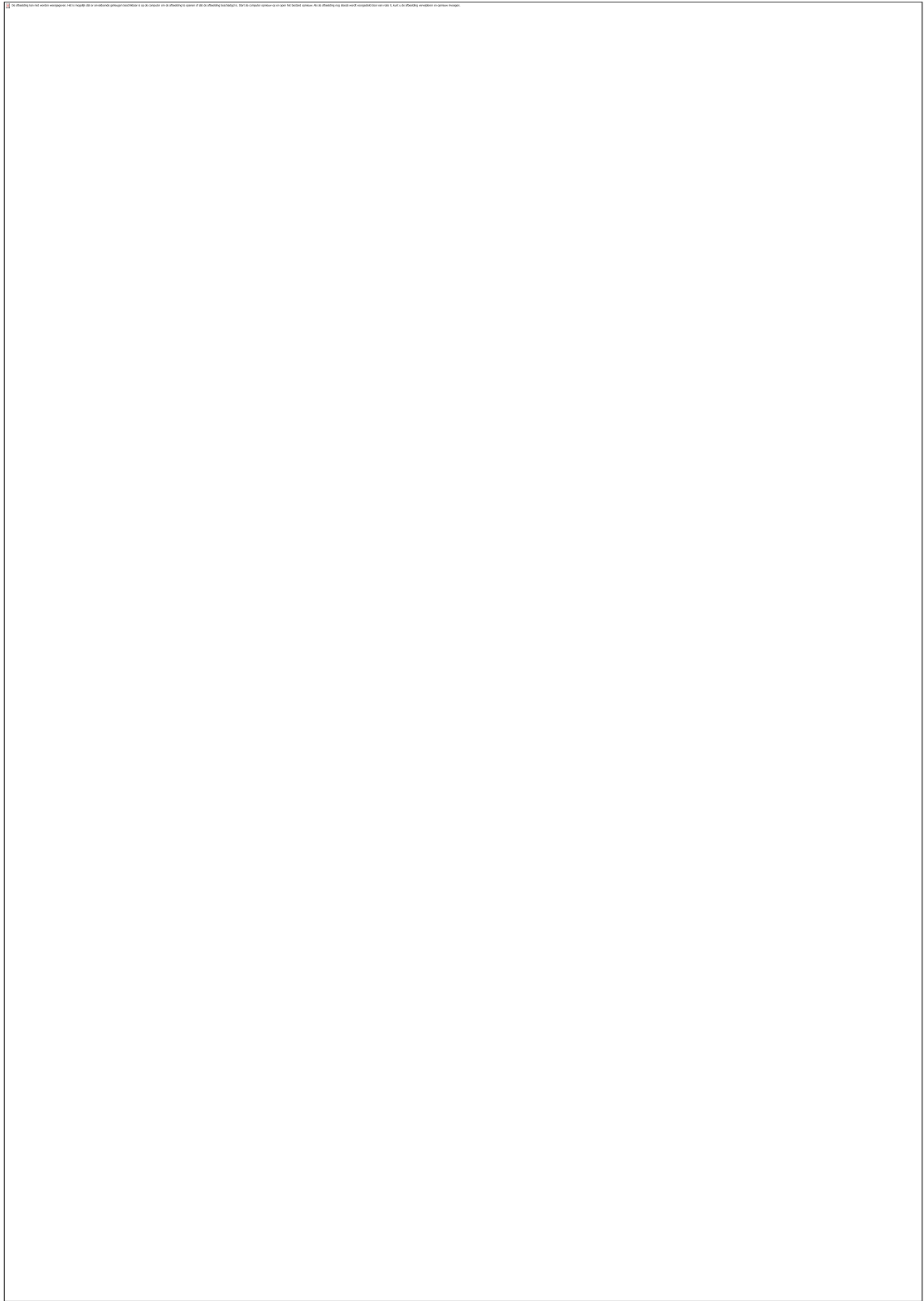
"The denunciation of the Convention by one of the Contracting States for one or more of such colonies, possessions or areas under consular jurisdiction shall take place in accordance with the forms and conditions laid down in the first paragraph of the present Article. It shall take effect twelve months

after the date of deposit of the instrument of denunciation in the archives of the United Nations.”

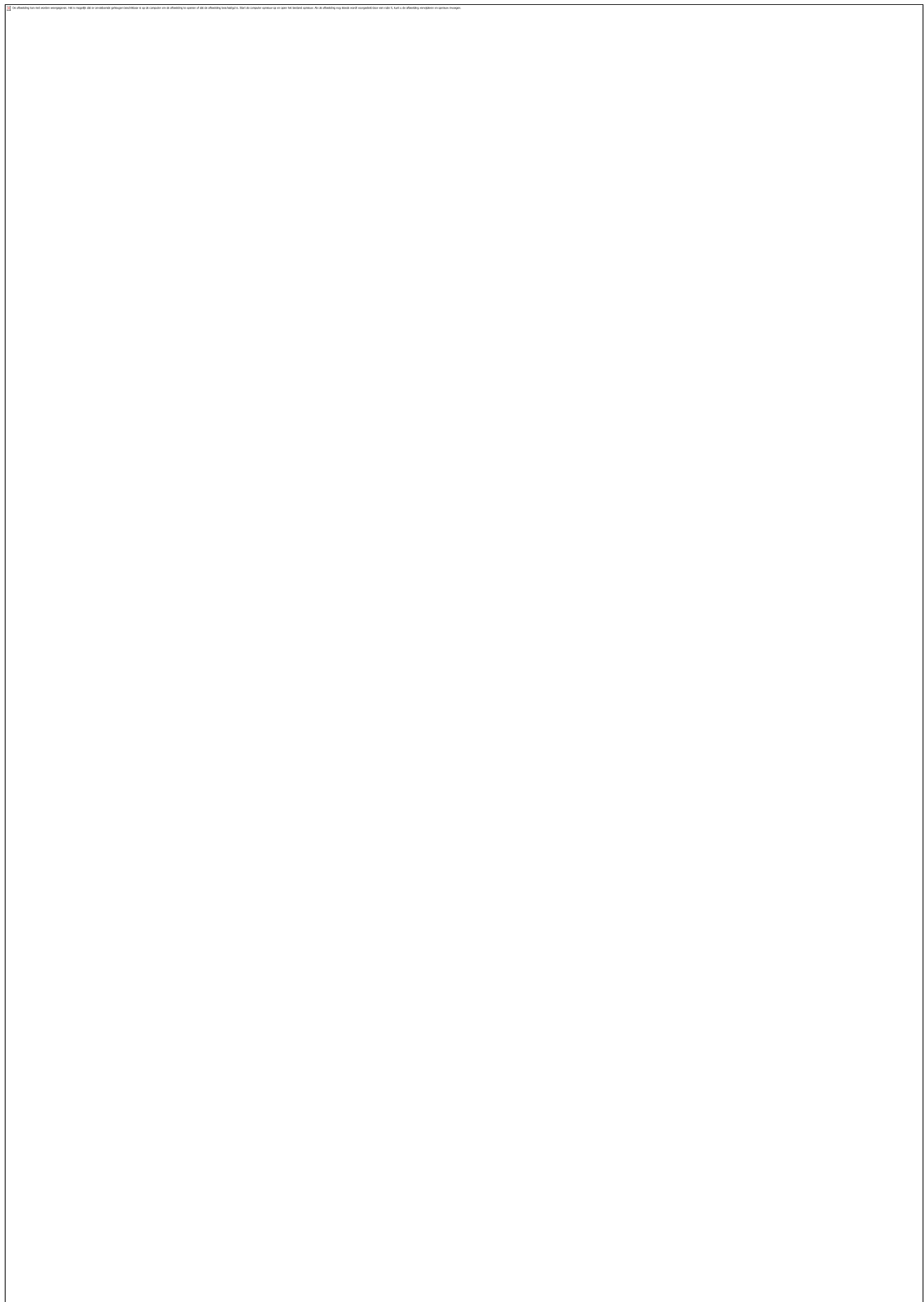
Bijlage 3. *The International Convention for the Suppression of the Traffic in Women and Children*, ondertekend te Genève op 30 september 1921

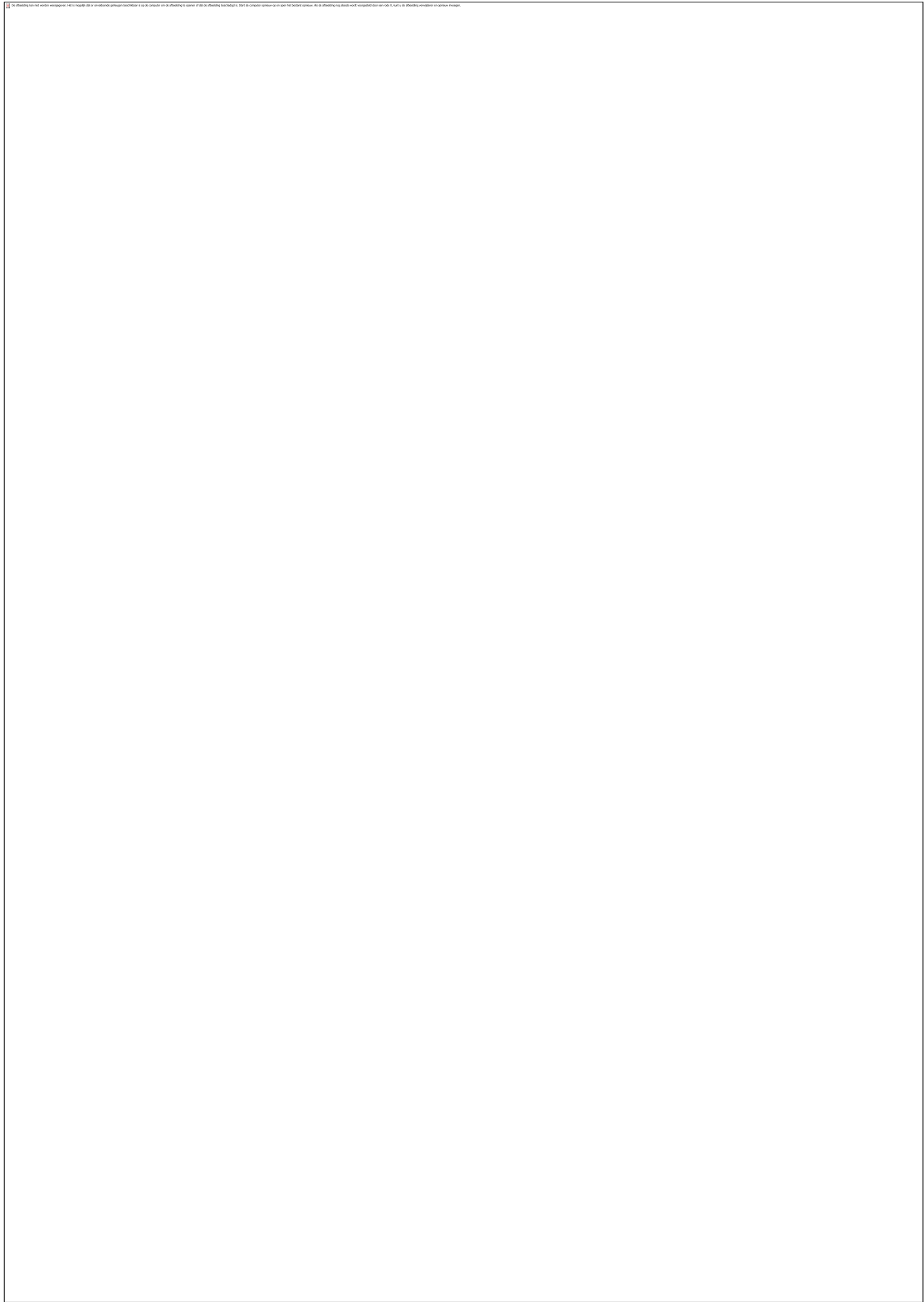

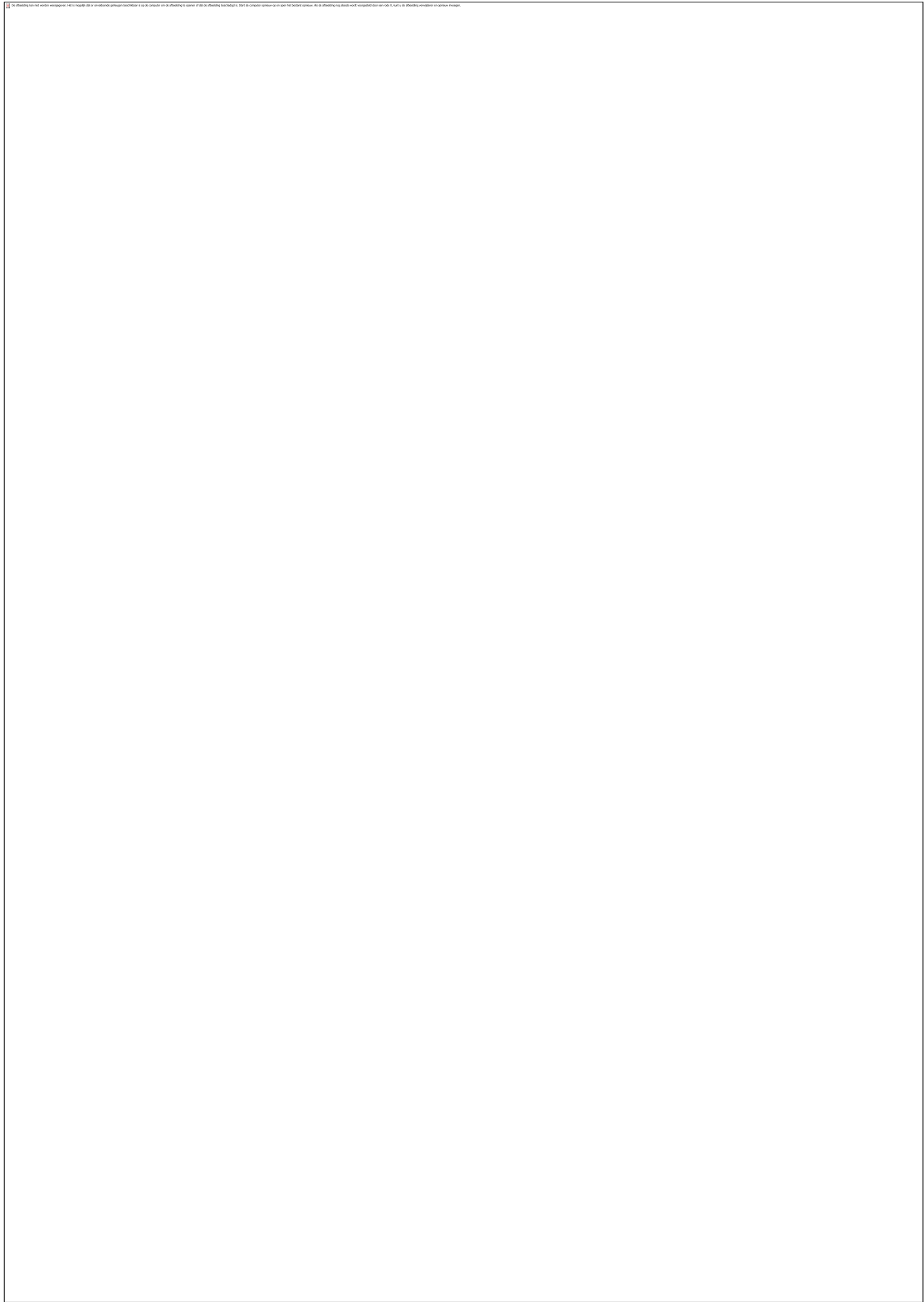

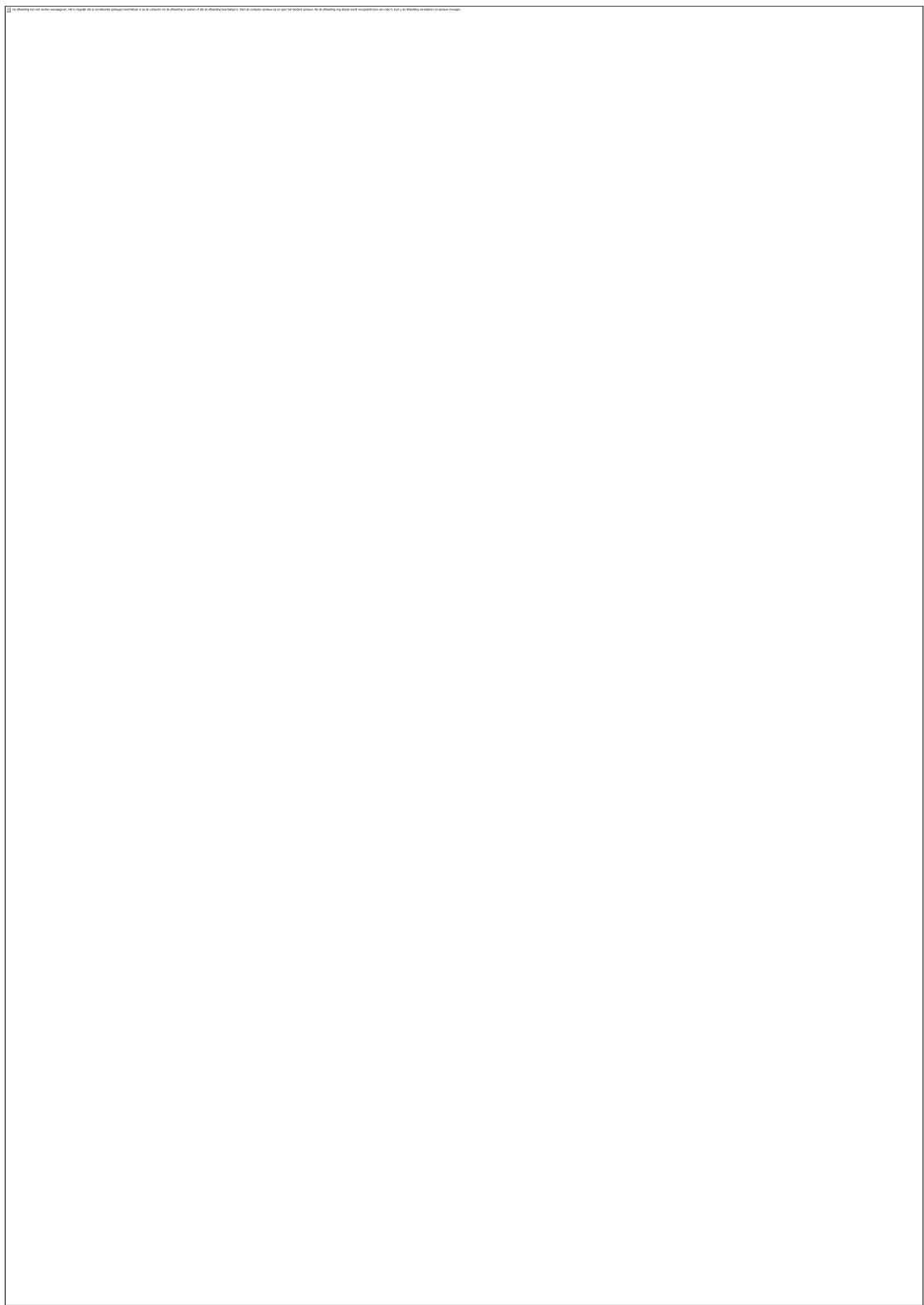

Bijlage 4. *The International Convention for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age*, ondertekend te Genève op 11 oktober 1933

Bijlage 5. *The Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others*, ondertekend te Lake Success, New York op 4 mei 1949

1949 CONVENTION FOR THE SUPPRESSION OF THE TRAFFIC IN PERSONS AND OF THE EXPLOITATION OF THE PROSTITUTION OF OTHERS

Approved by General Assembly resolution 317 (IV) of 2 December 1949

[<http://www2.ohchr.org/english/law/trafficpersons.htm>]

PREAMBLE

Whereas prostitution and the accompanying evil of the traffic in persons for the purpose of prostitution are incompatible with the dignity and worth of the human person and endanger the welfare of the individual, the family and the community,

Whereas, with respect to the suppression of the traffic in women and children, the following international instruments are in force:

(1) International Agreement of 18 May 1904 for the Suppression of the White Slave Traffic, as amended by the Protocol approved by the General Assembly of the United Nations on 3 December 1948,

(2) International Convention of 4 May 1910 for the Suppression of the White Slave Traffic, as amended by the above-mentioned Protocol,

(3) International Convention of 30 September 1921 for the Suppression of the Traffic in Women and Children, as amended by the Protocol approved by the General Assembly of the United Nations on 20 October 1947,

(4) International Convention of 11 October 1933 for the Suppression of the Traffic in Women of Full Age, as amended by the aforesaid Protocol,

Whereas the League of Nations in 1937 prepared a draft Convention extending the scope of the above-mentioned instruments, and

Whereas developments since 1937 make feasible the conclusion of a convention consolidating the above-mentioned instruments and embodying the substance of the 1937 draft Convention as well as desirable alterations therein:

Now therefore

The Contracting parties

Hereby agree as hereinafter provided:

ARTICLE 1

The Parties to the present Convention agree to punish any person who, to gratify the passions of another:

(1) Procures, entices or leads away, for purposes of prostitution, another person, even with the consent of that person;

(2) Exploits the prostitution of another person, even with the consent of that person.

ARTICLE 2

The Parties to the present Convention further agree to punish any person who:

- (1) Keeps or manages, or knowingly finances or takes part in the financing of a brothel;
- (2) Knowingly lets or rents a building or other place or any part thereof for the purpose of the prostitution of others.

ARTICLE 3

To the extent permitted by domestic law, attempts to commit any of the offences referred to in articles 1 and 2, and acts preparatory to the commission thereof, shall also be punished.

ARTICLE 4

To the extent permitted by domestic law, intentional participation in the acts referred to in articles 1 and 2 above shall also be punishable.

To the extent permitted by domestic law, acts of participation shall be treated as separate offences whenever this is necessary to prevent impunity.

ARTICLE 5

In cases where injured persons are entitled under domestic law to be parties to proceedings in respect of any of the offences referred to in the present Convention, aliens shall be so entitled upon the same terms as nationals.

ARTICLE 6

Each Party to the present Convention agrees to take all the necessary measures to repeal or abolish any existing law, regulation or administrative provision by virtue of which persons who engage in or are suspected of engaging in prostitution are subject either to special registration or to the possession of a special document or to any exceptional requirements for supervision or notification.

ARTICLE 7

Previous convictions pronounced in foreign States for offences referred to in the present Convention shall, to the extent permitted by domestic law, be taken into account for the purposes of:

- (1) Establishing recidivism;
- (2) Disqualifying the offender from the exercise of civil rights.

ARTICLE 8

The offences referred to in articles 1 and 2 of the present Convention shall be regarded as extraditable offences in any extradition treaty which has been or may hereafter be concluded between any of the Parties to this Convention.

The Parties to the present Convention which do not make extradition conditional on the existence of a treaty shall henceforward recognize the offences referred to in articles 1 and 2 of the present Convention as cases for extradition between themselves.

Extradition shall be granted in accordance with the law of the State to which the request is made.

ARTICLE 9

In States where the extradition of nationals is not permitted by law, nationals who have returned to their own State after the commission abroad of any of the offences referred to in articles 1 and 2 of the present Convention shall be prosecuted in and punished by the courts of their own State.

This provision shall not apply if, in a similar case between the Parties to the present Convention, the extradition of an alien cannot be granted.

ARTICLE 10

The provisions of article 9 shall not apply when the person charged with the offence has been tried in a foreign State and, if convicted, has served his sentence or had it remitted or reduced in conformity with the laws of that foreign State.

ARTICLE 11

Nothing in the present Convention shall be interpreted as determining the attitude of a Party towards the general question of the limits of criminal jurisdiction under international law.

ARTICLE 12

The present Convention does not affect the principle that the offences to which it refers shall in each State be defined, prosecuted and punished in conformity with its domestic law.

ARTICLE 13

The Parties to the present Convention shall be bound to execute letters of request relating to offences referred to in the Convention in accordance with their domestic law and practice.

The transmission of letters of request shall be effected:

- (1) By direct communication between the judicial authorities; or
- (2) By direct communication between the Ministers of Justice of the two States, or by direct communication from another competent authority of the State making the request to the Minister of Justice of the State to which the request is made; or
- (3) Through the diplomatic or consular representative of the State making the request in the State to which the request is made; this representative shall send the letters of request direct to the competent judicial authority or to the authority indicated by the Government of the State to which the request is made, and shall receive direct from such authority the papers constituting the execution of the letters of request.

In cases 1 and 3 a copy of the letters of request shall always be sent to the superior authority of the State to which application is made.

Unless otherwise agreed, the letters of request shall be drawn up in the language of the authority making the request, provided always that the State to which the request is made may require a translation in its own language, certified correct by the authority making the request.

Each Party to the present Convention shall notify to each of the other Parties to the Convention the method or methods of transmission mentioned above which it will recognize for the letters of request of the latter State.

Until such notification is made by a State, its existing procedure in regard to letters of request shall remain in force.

Execution of letters of request shall not give rise to a claim for reimbursement of charges or expenses of any nature whatever other than expenses of experts.

Nothing in the present article shall be construed as an undertaking on the part of the Parties to the present Convention to adopt in criminal matters any form or methods of proof contrary to their own domestic laws.

ARTICLE 14

Each Party to the present Convention shall establish or maintain a service charged with the co-ordination and centralization of the results of the investigation of offences referred to in the present Convention.

Such services should compile all information calculated to facilitate the prevention and punishment of the offences referred to in the present Convention and should be in close contact with the corresponding services in other States.

ARTICLE 15

To the extent permitted by domestic law and to the extent to which the authorities responsible for the services referred to in article 14 may judge desirable, they shall furnish to the authorities responsible for the corresponding services in other States the following information:

(1) Particulars of any offence referred to in the present Convention or any attempt to commit such offence;

(2) Particulars of any search for any prosecution, arrest, conviction, refusal of admission or expulsion of persons guilty of any of the offences referred to in the present Convention, the movements of such persons and any other useful information with regard to them.

The information so furnished shall include descriptions of the offenders, their fingerprints, photographs, methods of operation, police records and records of conviction.

ARTICLE 16

The Parties to the present Convention agree to take or to encourage, through their public and private educational, health, social, economic and other related services, measures for the prevention of prostitution and for the rehabilitation and social adjustment of the victims of prostitution and of the offences referred to in the present Convention.

ARTICLE 17

The Parties to the present Convention undertake, in connection with immigration and emigration, to adopt or maintain such measures as are required, in terms of their obligations under the present Convention, to check the traffic in persons of either sex for the purpose of prostitution.

In particular they undertake:

(1) To make such regulations as are necessary for the protection of immigrants or emigrants, and in particular, women and children, both at the place of arrival and departure and while en route;

(2) To arrange for appropriate publicity warning the public of the dangers of the aforesaid traffic;

(3) To take appropriate measures to ensure supervision of railway stations, airports, seaports and en route , and of other public places, in order to prevent international traffic in persons for the purpose of prostitution;

(4) To take appropriate measures in order that the appropriate authorities be informed of the arrival of persons who appear, *prima facie*, to be the principals and accomplices in or victims of such traffic.

ARTICLE 18

The Parties to the present Convention undertake, in accordance with the conditions laid down by domestic law, to have declarations taken from aliens who are prostitutes, in order to establish their identity and civil status and to discover who has caused them to leave their State. The information obtained shall be communicated to the authorities of the State of origin of the said persons with a view to their eventual repatriation.

ARTICLE 19

The Parties to the present Convention undertake, in accordance with the conditions laid down by domestic law and without prejudice to prosecution or other action for violations thereunder and so far as possible:

(1) Pending the completion of arrangements for the repatriation of destitute victims of international traffic in persons for the purpose of prostitution, to make suitable provisions for their temporary care and maintenance;

(2) To repatriate persons referred to in article 18 who desire to be repatriated or who may be claimed by persons exercising authority over them or whose expulsion is ordered in conformity with the law. Repatriation shall take place only after agreement is reached with the State of destination as to identity and nationality as well as to the place and date of arrival at frontiers. Each Party to the present Convention shall facilitate the passage of such persons through its territory.

Where the persons referred to in the preceding paragraph cannot themselves repay the cost of repatriation and have neither spouse, relatives nor guardian to pay for them, the cost of repatriation as far as the nearest frontier or port of embarkation or airport in the direction of the State of origin shall be borne by the State where they are in residence, and the cost of the remainder of the journey shall be borne by the State of origin.

ARTICLE 20

The Parties to the present Convention shall, if they have not already done so, take the necessary measures for the supervision of employment agencies in order to prevent persons seeking employment, in particular women and children, from being exposed to the danger of prostitution.

ARTICLE 21

The Parties to the present Convention shall communicate to the Secretary-General of the United Nations such laws and regulations as have already been promulgated in their States, and thereafter annually such laws and regulations as may be promulgated, relating to the subjects of the present Convention, as well as all measures taken by them concerning the application of the Convention. The information received shall be published periodically by the Secretary-General and sent to all Members of the United Nations and to non-member States to which the present Convention is officially communicated in accordance with article 23.

ARTICLE 22

If any dispute shall arise between the Parties to the present Convention relating to its interpretation or application and if such dispute cannot be settled by other means, the dispute shall, at the request of any one of the Parties to the dispute, be referred to the International Court of Justice.

ARTICLE 23

The present Convention shall be open for signature on behalf of any Member of the United Nations and also on behalf of any other State to which an invitation has been addressed by the Economic and Social Council.

The present Convention shall be ratified and the instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

The States mentioned in the first paragraph which have not signed the Convention may accede to it.

Accession shall be effected by deposit of an instrument of accession with the Secretary-General of the United Nations.

For the purposes of the present Convention the word "State" shall include all the colonies and Trust Territories of a State signatory or acceding to the Convention and all territories for which such State is internationally responsible.

ARTICLE 24

The present Convention shall come into force on the ninetieth day following the date of deposit of the second instrument of ratification or accession.

For each State ratifying or acceding to the Convention after the deposit of the second instrument of ratification or accession, the Convention shall enter into force ninety days after the deposit by such State of its instrument of ratification or accession.

ARTICLE 25

After the expiration of five years from the entry into force of the present Convention, any Party to the Convention may denounce it by a written notification addressed to the Secretary-General of the United Nations.

Such denunciation shall take effect for the Party making it one year from the date upon which it is received by the Secretary-General of the United Nations.

ARTICLE 26

The Secretary-General of the United Nations shall inform all Members of the United Nations and non-member States referred to in article 23:

- (a) Of signatures, ratifications and accessions received in accordance with article 23;
- (b) Of the date on which the present Convention will come into force in accordance with article 24;
- (c) Of denunciations received in accordance with article 25.

ARTICLE 27

Each Party to the present Convention undertakes to adopt, in accordance with its Constitution, the legislative or other measures necessary to ensure the application of the Convention.

ARTICLE 28

The provisions of the present Convention shall supersede in the relations between the Parties thereto the provisions of the international instruments referred to in subparagraphs 1, 2, 3 and 4 of the second paragraph of the Preamble, each of which shall be deemed to be terminated when all the Parties thereto shall have become Parties to the present Convention.

FINAL PROTOCOL

Nothing in the present Convention shall be deemed to prejudice any legislation which ensures, for the enforcement of the provisions for securing the suppression of the traffic in persons and of the exploitation of others for purposes of prostitution, stricter conditions than those provided by the present Convention.

The provisions of articles 23 to 26 inclusive of the Convention shall apply to the present Protocol.

Bijlage 6. Artikel uit de krant *L'Indépendance Belge* van 15 mei 1927: “*La Traite des Blanches est-elle un Mythe?*”

... C'est l'enquête entreprise sur l'odieux commerce de femmes et de jeunes filles qui se pratique dans les pays civilisés. Ce trafic est né avec l'extraordinaire développement des moyens de transport dans les années 1870. On l'a découvert peu après. Les associations de relèvement moral l'ont signalé à l'opinion publique et en ont nanti les gouvernements. Peu à peu la législation est venue soutenir les efforts admirables de l'initiative privée. La lutte était sérieusement engagée sans avoir encore réussi à supprimer le commerce international du vice quand la guerre éclata. La fermeture des frontières, les mesures de contrôle policier paralysèrent la traite. Mais elle reprit avec l'armistice, favorisée par l'approuvisme des pays de l'Est, qui fournirent de proies faciles aux trafiquants.

...

D'un côté certaines personnes à l'imagination vive voyaient la “traite” partout, même dans les annonces les plus inoffensives. D'un autre côté, les esprits forts niaient carrément que de telles choses soient possibles et qualifiaient de mythe les récits publiés par la presse de temps à autre.

L'enquête entreprise par la S.D.N. nous fixe désormais. Précisons que cette enquête a été menée par des spécialistes qui ont parcouru 112 villes et district d'Amérique, les ports de la Méditerranée et de la Baltique. ... Les frais de l'enquête étaient couverts par un subside de 375.000 francs du bureau américain d'Hygiène sociale, qui est lui-même une création de Rockefeller. Les résultats de cette enquête sont consignés dans un rapport (1) dont la partie générale vient d'être publiée. La partie spéciale, qui donne toutes les précisions, nomme les villes, les lieux, détaille les faits, n'est pas publiée. Elle a été simplement communiquée aux gouvernements pour leur documentation.

Première constatation: la traite existe. Elle n'est pas un mythe. Mais en statistique est impossible. Néanmoins, la traite se pratique actuellement dans des proportions considérables.

...

Les esprits forts qui nient ce trafic ont donc tort. Il existe, considérable. S'agit-il alors d'innocentes jeunes filles enlevées dans la rue par des automobilistes audacieux qui disparaissent mystérieusement? Ceci semble bien être un mythe entretenu par certains films sensationnels. Les enquêteurs déclarent qu'une bonne partie des victimes sont des prostituées, mais souvent mineures. D'autres sont des jeunes filles légères qui se perdent pour une robe ou un bigou. D'autres encore sont des artistes lyriques ou de music-halls. Enfin, une quatrième catégorie est formée de jeunes filles pauvres et naïves qui se marient à la légère avec un aventurier qui n'est qu'un trafiquant. Rares sont celles qui sont emmenées de force. Mais toutes sont trompées sur leur situation future.

...

Or, les trafiquants savent fort bien truquer les papiers et faire passer pour majeure une jeune fille de 16 ou 17 ans. Un renforcement de ces conventions est nécessaire. Les autorités préposées dans chaque pays à la répression de la traite n'échangent pas toujours leurs renseignements. Les agences de placement sont insuffisamment surveillées. Les législations pénales relatives à ce délit ne sont pas toutes à la hauteur. Enfin, *last but not least*, le rapport conclut: “Il est difficile d'appliquer des mesures de protection de toute sorte contre la traite internationale si l'abaissement du niveau de la moralité contribue à provoquer une demande persistante. C'est en créant une attitude saine et vigilante que l'on pourra remédier à cette situation”.

En résumé, “la traite internationale des femmes (et des jeunes filles) constitue encore une hideuse réalité et elle continue à défier les efforts entrepris pour la suppression par les gouvernements aussi bien que par les gouvernements aussi bien que par les initiatives privées”.

...

C’est une tâche d’honneur de notre génération de supprimer cette traite féminine tout comme la génération précédente a mis fin à la traite des esclaves. Une répression impitoyable du proxénétisme, un contrôle plus serré de l’émigration et de l’immigration, une maille coordination des efforts sur le terrain international, une lutte méthodique contre la prostitution et surtout une éducation de la jeunesse qui lui donne un idéal élevé de l’amour et du mariage, tels sont les points du programme déjà en vole d’exécution, mais qu’il convient de développer et de poursuivre avec espérance et persévérance.

Certes, notre pays ne joue fort heureusement qu’un rôle insignifiant dans ce trafic de chair humaine. Allons-nous en conclure que nous pouvons nous croiser les bras? Le problème de vice commercialisé se pose aussi à toutes nos grandes villes. Chacun cherche à la résoudre en expulsant ces indésirables quand ils ressortissent à un autre canton.

...

Mais, à tout prendre, les tribunaux ne sont que le miroir de l’opinion publique. Quand celle-ci considérera la prostitution comme un chanore, comme une tumeur maligne, quand elle exigera des mesures chirurgicales, les tribunaux agiront.

L’opinion, C’est toujours à elle qu’on en revient. Donc, là encore, problème d’éducation.

M. Veillard.